

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ПРОБЛЕМА БІЖЕНСТВА В ЄС: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВИРІШЕННЯ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи

Пинзару Анастасія Валеріївна

Керівник:

доктор політичних наук,

професор **Федуняк С.Г.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Макар В.Ю.

Чернівці – 2023

Анотація

У кваліфікаційній роботі розкриваються актуальна проблема біженства в Європейському Союзі (ЄС) і шляхи її вирішення. Вона досліджує різні аспекти масового переселення біженців до країн ЄС, включаючи причини міграції, її соціальні та економічні наслідки, а також вплив на політику та суспільство. Аналізуються існуючі програми та стратегії щодо прийому та інтеграції біженців в країнах ЄС. Крім того, стаття висвітлює можливі рекомендації та кроки для покращення ситуації та забезпечення більш сталих та гуманних рішень у цьому питанні.

Ключові слова: біженці, Європейський Союз, міграція, інтеграція, міграційна політика та політика надання притулку, причини міграції, програми прийому біженців.

Summary

The qualification work reveals the actual problem of refugees in the European Union (EU) and ways to solve it. She examines various aspects of the mass resettlement of refugees to EU countries, including the causes of such migration, its social and economic consequences, and the impact on politics and society. Existing programs and strategies for the reception and integration of refugees in EU countries are analyzed. In addition, the article highlights possible recommendations and steps to improve the situation and ensure more sustainable and humane solutions to this issue.

Keywords: refugees, European Union, migration, integration, migration and asylum policy, causes of migration, refugee reception programs.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Пинзару А.В.

(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ БІЖЕНЦІВ.....	11
1.1. Концептуально-теоретичні підходи до вивчення процесів біженства в Європейському Союзі.....	11
1.2. Джерельна база дослідження.....	21
Висновки до 1-го розділу.....	29
РОЗДІЛ 2 НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В ЄС.....	30
2.1. Нормативно-правові акти, що визначають права та забезпечують захист біженців в ЄС	30
2.2. Права та обов'язки осіб, яких визнано біженцями, або осіб, що потребують додаткового захисту в ЄС	41
2.3. Реалізація прав біженців в ЄС	49
Висновки до 2-го розділу.....	57
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	58
3.1. Економічні та політичні чинники міграційних процесів	58
3.2. Процес біженства до країн Європейського Союзу: основні проблеми	64
3.3. Війна в Україні як вагомий фактор впливу на ситуацію із біженцями в ЄС	72
Висновки до 3-го розділу.....	83
РОЗДІЛ 4 ПОЛІТИКА ЄС У СФЕРІ БІЖЕНСТВА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ	84
4.1. Особливості підходів щодо реалізації політики у сфері біженства.....	84
4.2. Засоби протидії незаконній міграції в Європу та вдосконалення політики країн ЄС в міграційній сфері	90
Висновки до 4-го розділу.....	98
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	104
ДОДАТКИ	128
SUMMARY	142

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ООН	Організація Об'єднаних Націй
УВКБ ООН	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
ЗМІ	Засоби масової інформації
МОМ	Міжнародна організація з міграції
Eurodac	European Dactyloscopy – база даних відбитків пальців Європейського Союзу для ідентифікації шукачів притулку та тих, хто нелегально перетнув кордон
Eurostat	European Statistical Office – статистична організація Європейської Комісії з офісом у Люксембурзі
Frontex	European Border and Coast Guard Agency – Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу
EUAA	European Union Agency for Asylum – Агентство Європейського Союзу з питань притулку
ЄК	Європейська Комісія
ГА ООН	Генеральна Асамблея Організація Об'єднаних Націй
Бенілюкс	політично-економічний союз у Європі, членами якого є Бельгія, Нідерланди та Люксембург
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
ETIAS	European Travel Information and Authorization System – Європейська система інформації та авторизації поїздок
EES	Evaluation Entry System – автоматизована система реєстрації в'їзду-виїзду Європейського Союзу
МОП	Міжнародна організація праці
ЄР	Європейська Рада
CEAS	Common European Asylum System – Загальноєвропейська систем надання притулку
ЄСПБ	Європейська служба прикордонної і берегової охорони
Eurosur	European Border Surveillance System – Європейська система спостереження за кордоном
AMIF	Asylum, Migration and Integration Fund – Європейський фонд у справах мігрантів, біженців та інтеграції
EUBAM	EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine – Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
FRA	Fundamental Rights Agency – Агентство фундаментальних прав Європейського Союзу
CARE	Cooperative for Assistance and Relief Everywhere –

EURES	гуманітарна організація, яка бореться з бідністю у світі European Employment Services – агентство ЄС, створене для сприяння робочій мобільності між державами-членами, яке підтримує базу даних вакансій як корисний засіб пошуку та подання заявок на роботу в ЄС, ЄЕЗ та Швейцарії
DG HOME	Directorate-General for Migration and Home Affairs – Генеральний директорат з міграції і внутрішніх справ)
IPCR	Integrated Political Crisis Response – Рада з політичного реагування на кризові ситуації
UERV	Рада з реагування на надзвичайну ситуацію в Україні Європейського агентства з питань притулку
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
УНП ООН	Управління ООН з наркотиків і злочинності
ПРООН	Програма розвитку ООН, створена шляхом об'єднання Розширеної програми технічної допомоги ООН і Спеціального фонду
JHA agencies	Justice and Home Affairs (JHA) agencies' network – Мережа органів юстиції та внутрішніх справ ЄС
MENA	Middle East and North Africa – Близький Схід та Північна Африка
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development – Міжнародний центр розвитку міграційної політики
VIS	Visa Information System – Візова інформаційна система ЄС
SIS	Schengen Information System – Шенгенська інформаційна система
SLTD	Stolen and Lost Travel Documents – база щодо викрадених та втрачених проїзних документів в ЄС
FADO	False and Authentic Documents Online – Система щодо фальшивих та офіційних документів в ЄС

ВСТУП

Актуальність дослідження. Питання біженства в ЄС є однією з найбільш складних і важливих проблем, з якими стикається Європейський Союз. За останні кілька років та в зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України, кількість біженців, що прибувають до ЄС, значно збільшилася, що призвело до кризи біженців. Ця криза має значний вплив на економіку, соціальну сферу та політику країн ЄС.

Європейський Союз в співпраці з міжнародними організаціями та урядами країн-членів намагається виробити єдину систему надання притулку. Вона повинна регулювати питання розгляду заявок, питання щодо прав біженців та умов їхнього перебування в ЄС, законодавство щодо розподілу кількості біженців між державами-членами, процедури їх повернення та питання контролю кордонів. Вироблення спільного для всіх країн ЄС законодавства та процедур прийому біженців є головною проблемою в врегулюванні даного питання.

Ще одним недоліком в системі надання притулку біженцям в ЄС є її незмога впоратися з великою кількістю осіб, що шукають притулку та нерівномірність розподілу біженців між країнами ЄС, внаслідок чого відбувається тиск на економічні, соціальні та політичні системи прикордонних країн. З цього випливає наявність різних підходів та поглядів в країнах-членах ЄС щодо реалізації міграційної політики та політики надання притулку, де деякі – готові приймати більше біженців, інші – надають свою територію для транзиту біженців в інші держави, приймаючи при цьому меншу їх кількість. Саме це є об'єктом суперечок в ЄС останнім часом та потребує перегляду спільної політики та прийняття рішень з виділення допомоги прикордонним країнам, з розподілу відповідальності за прийом біженців.

Нелегальна міграція є найбільшою проблемою від якої страждають країни ЄС, адже це підвищує рівень злочинності, нелегального

працевлаштування та загрожує безпеці як громадянам ЄС, так і мігрантам та біженцям, які намагаються потрапити в ЄС. Окрім цього, велика кількість нелегальних мігрантів помирають під час переправи через кордон, особливо якщо це переправа морем.

Інтеграція новоприбулих осіб відбувається поступово та потребує затрат часу і зусиль приймаючої країни. Процес включення в освітній, економічний та соціальний простір біженця – це складний процес, що потребує перегляду законодавства кожної з країн-членів ЄС та Союзу в цілому.

Вирішити проблему – це не боротися з її наслідками, а усунути її джерела. Тому, для Європейського Союзу (ЄС), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агентства Європейського Союзу з питань притулку (EUAA) та інших установ важливо співпрацювати з урядами країн, громадяни яких найчастіше стають біженцями. Для цього ЄС робить значні кроки, надаючи фінансову та гуманітарну допомогу, створюючи програми та агентства задля підвищення рівня життя в цих країнах. Проте, дана політика теж потребує вдосконалення.

Повномасштабне вторгнення росіян в Україну стало причиною нової хвилі біженства. Близько 10 млн. українців стали біженцями та внутрішньо переміщеними особами, понад 4 млн. українських біженців прийняв Європейський Союз. Тому, ситуація з біженцями в ньому цікавить Україну в першу чергу, адже від якості системи прийому біженців та законодавства ЄС залежить добробут громадян України, які були змушені тікати до ЄС.

Дослідження проблеми біженства в ЄС допоможе зрозуміти причини даного процесу, розглянути можливі шляхи вирішення проблеми та розробити ефективні напрямки політики, які допоможуть зменшити кількість біженців, що прибувають до ЄС, та забезпечити їм належні умови

перебування та інтеграції в новому середовищі. Дослідження також допоможе зрозуміти, які країни ЄС найбільше стикаються з проблемою напливу біженців та які наслідки має процес біженства для країн-членів ЄС.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу проблеми біженства в країнах Європейського Союзу та розкритті особливостей формування і реалізації політики щодо її вирішення.

Завдання дослідження:

В процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

1. дослідити концептуально-теоретичні підходи до вивчення процесів біженства в Європейському Союзі та джерельну базу дослідження;
2. проаналізувати нормативно-правову базу та правовий статус біженців в ЄС;
3. виявити проблеми в ЄС, що пов'язані з процесом біженства;
4. з'ясувати як російсько-українська війна впливає на ситуацію з біженцями в ЄС;
5. проаналізувати політику країн ЄС щодо біженців та визначити її ефективність;
6. розглянути можливі шляхи вирішення проблеми біженства в Європейському Союзі.

Об'єкт дослідження: проблема біженства в Європейському Союзі.

Предмет дослідження: шляхи та перспективи вирішення проблеми біженства в Європейському Союзі, зокрема, аналіз законодавства, політики та програм, спрямованих на інтеграцію біженців, а також оцінка ефективності заходів, що вживаються для зменшення інтенсивності переміщення осіб, що потребують захисту та забезпечення їхньої безпеки та захисту їхніх прав в ЄС.

Хронологічні рамки дослідження

З початком XXI століття проблема біженства у світі, а зокрема в Європейському Союзі загострилася, в першу чергу внаслідок конфліктів, переслідувань, утисків політичних режимів в інших регіонах. В 1999 р. була створена Загальноєвропейська системи надання притулку (CEAS), яка передбачала створення спільної для ЄС системи регулювання потоків біженців та прийняття спільних рішень в цій сфері. Ця подія стала поворотним пунктом в формуванні засад єдиної системи надання притулку в ЄС та є нижньою хронологічною межею нашого дослідження.

Верхньою хронологічною межею є червень 2023 року, так як саме тоді країни-члени ЄС в рамках триваючих обговорень прийняття Нового пакту про міграцію та притулок, на засіданні Ради Європи була погоджена переговорна позиція щодо Положення про регулювання притулку та міграції та Положення про процедури надання притулку. Це один із важливих кроків щодо реформування та модернізації діючої системи притулку в ЄС.

Методи дослідження

Під час дослідження були використані такі методи:

1. історичний – дослідження формування та змін в політиці ЄС щодо біженців в хронологічній послідовності;
2. компаративний (порівняльний) – порівняння політики щодо біженців в різних країнах ЄС, виявлення спільних тенденцій та відмінностей;
3. аналіз – аналіз законодавства країн ЄС щодо біженців з порівнянням його з міжнародними стандартами, аналіз міжнародних документів та статистичних даних;
4. абстракція – розгляд головних проблем в ЄС, що виникають внаслідок потоків біженців, не акцентуючи увагу на другорядних;
5. метод побудови сценаріїв – виявлення перспектив розвитку міграційної політики та політики надання притулку ЄС;

б. узагальнення – дослідження даних та ситуації щодо умов прийому біженців в деяких країнах-членах ЄС та характеристика таким чином загальної ситуації в Союзі.

Наукова новизна теми полягає в тому, що авторкою досліджуються вплив нових чинників, зокрема, російської агресії щодо України, на особливості і характер біженства в ЄС, а також шляхи формування та реалізації відповідної політики.

Практичне значення полягає в тому, що на основі дослідження можна розробити рекомендації для країн-членів ЄС щодо політики щодо біженців, які були б спрямовані на забезпечення їхньої безпеки та добробуту, а також на збереження соціальної та економічної стабільності в країнах-членах ЄС. Крім того, дослідження може бути корисним для міжнародних організацій, які працюють у сфері міграції та біженства, для розробки програм та проектів, спрямованих на підтримку біженців та їхньої інтеграції в новому середовищі.

Структура роботи Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаної літератури, який налічує 160 найменувань та 14 додатків. Загальний обсяг роботи становить 147 сторінок, з яких основного тексту – 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ БІЖЕНЦІВ

1.1. Концептуально-теоретичні підходи до вивчення процесів біженства в Європейському Союзі

Проблема біженства є однією з найбільш актуальних та складних проблем сучасного світу. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну приплив біженців в у ЄС набув небаченого після Другої світової війни масштабу, що в рази підвищило актуальність вирішення даної проблеми.

Зважаючи на широкий спектр причин виникнення міграційних хвиль та поширення явища біженства в Європейському Союзі, існує велика кількість концептуально-теоретичних підходів щодо їх вивчення. Деякі із категорій підходів ми розглянемо в ході нашого дослідження.

Насамперед, варто визначити, що саме під поняттям «міграція» мають на увазі дослідники та виділити спільне та відмінне в їхніх концепціях.

У науку саме поняття «міграція» було введене наприкінці ХІХ століття англійцем Ернстом Равенштайном, яке він зазначив в праці «Закони міграції населення». Дослідник вказав, що процес міграції є безперервним та він зазнає змін під впливом ряду чинників, серед яких він виокремив чинник «притягування-відштовхування».

Український науковець Н. Побулавець розглядає дане поняття як «переміщення в просторі осіб відносно закріплених структур населення» [140, с.376]. В. Переведенцев визначив міграцію як один з видів просторової мобільності, яка може бути як масовою, так і поодинокую, як добровільною, так і примусовою [139, с. 85]. Ю. Римаренко в визначенні даного поняття додає часові рамки, тобто вказує, що міграція – це переміщення назавжди або на тривалий період часу. В.Шелюк акцентує увагу в визначенні поняття на

соціально-економічних та демографічних чинниках, які впливають на переміщення та деталізує ареал самих переміщень (країни, регіони, поселення різного типу). О. Ровенчак наголошує, що міграцією можна вважати той процес, який містить такі ознаки: перетин кордону, добровільність чи примусовість, на визначений термін чи назавжди, переміщення особи чи групи осіб [142, с. 288].

Тому можна зробити висновок, що в науковому полі існують розбіжності в тлумаченні поняття «міграція». Хтось розуміє його в вузькому значенні як переміщення, хтось – в широкому, надаючи перелік ознак та факторів за яких певний процес вважається міграцією. Визначення поняття потребує систематизації та подальшої універсалізації на міжнародному рівні.

Перейдемо до аналізу власне концептуально-теоретичних підходів щодо дослідження процесів міграції та біженства в світі, та в Європейському Союзі зокрема. Розпочнемо з аналізу підходів до дослідження міграційних процесів, так як питання біженства гостро постало лише після Другої світової війни та багатьма дослідниками включалося в дослідження процесів міграції.

Питання міграційних процесів довгий час досліджувалося комплексно, на стику таких наук як економіка, соціологія, філософія, демографія, історія, географія та ін. В результаті виникали комплексні теорії, які розглядали проблему міграції та біженства різнобічно (Рис.А) [123, с. 36].

Вивчення процесу міграції бере початок з школи мальтузіанства, названої на честь англійського економіста Томаса Мальтуса, який жив наприкінці XVIII – на початку XIX. Причиною міграції населення він вважав швидкі темпи зростання населення країн, що розвиваються, що в свою чергу здійснює тиск на виробничі сили та на попит на найману працю [108, с.238].

Проблематика переміщення досліджувалася також класичною та неокласичною школами. Класична школа вивчення міжнародної міграції та біженства представлена такими дослідниками як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Стюарт Мілль. Перший з них визначав міграцію, як факт переміщення робочої сили та збалансування міжнародного ринку праці.

Економічна школа представлена такими науковцями як Дж.Харріс, М. Тодаро, О. Старк та Р. Коген. Вони пояснювали виникнення такого явища як міграція переміщенням населення, через низький рівень економічного розвитку в країнах проживання мігрантів, і як наслідок низьких зарплат, в більш розвинені держави. Л.Сжаастад причину переміщення населення вбачав в примноженні «людського капталу», тобто люди мігрують, щоб отримати більший прибуток та задля певної вигоди, як фінансової, так інтелектуальної чи соціальної [130, с. 156]. Інший дослідник, Дж.Борхас, вважав, що міграційні процеси викликані розподілом робочої сили на світовому ринку [9, с.53].

Мережева теорія міграції, яка була розроблена Д.Массеєм та К.Сімонсом за свою основу взяла класичну теорію та була втіленням досліджень, які стосувалися як внутрішньої, так і міжнародної міграції та визначила їх види.

С. Каслс та Дж. Міллер вважали, що процес міграції та біженства піддається тільки глобальному аналізу: мультидисциплінарному та міждисциплінарному. Серед факторів поштовху вищезазначених процесів дослідники зазначають демографічний вибух, відсутність можливості для економічного розвитку та політичні утиски.

Дослідники більш схильні до теорії систем міграції та біженства, яка полягає в тому що для аналізу міграції та біженства потрібно дослідити обидва кінці цих процесів (країну відтоку населення та країну, яка приймає мігрантів) та зв'язки між ними [12, с.537].

До політичної школи вивчення міграційних процесів відносимо М. Вінка, С. Сассен, Г. Фрімена та інших. М.Вінк зазначає, що міграція стає окремою галуззю дослідження в політичній науці. Дослідники розглядають питання імміграційного контролю та імміграційної політики, як засобів впливу на процес переміщення осіб. Переважна більшість з них схильні до думки, що політика стримування міграційних потоків та потоків біженства лише збільшує кількість мігрантів, оскільки стимулюючи розвиток країн,

звідки мігрують люди, вони тим самим підвищують рівень їхньої освіченості, а ускладнення перетину кордону в розвинені держави Європи робить міграцію односпрямованою. Яскравим прикладом цього є вплив біженців з Близького Сходу в країни ЄС та складність перетину Шенгенської зони. Гері Фрімен ж досліджував проблематику біженців в контексті затвердження міграційної політики та політики надання притулку на наднаціональному (міжнародному) рівні [51, с. 7].

Вивченням закономірностей міграційного процесу та процесу біженства, притримуючись трикомпонентної політичної теорії, займалися А.Золберг, М.Вейнер, А.Доуті, Дж.Холліфілд. Першою складовою є політична, яка аналізує міграційну політику держав та інтеграцію мігранта в політичне життя держави, в яку він здійснив в'їзд. Друга складова – інституційна, яка досліджує вплив утворення громадських та міжнародних організацій з підтримки мігрантів та біженців на переміщення осіб. Третя розглядає процес інкорпорації мігранта/біженця [154, с. 238].

Дослідженням теорії міграційних процесів займалася соціологічна школа науковців, до яких ми відносимо: С. Еверетта, Дж. Зіпфа, В. Льюїса, Е. Равенстайна, С. Стоффера та ін. Основну увагу вони звернули на вивчення формування міграційних законів в процесі аналізу міграційних потоків та подолання мігрантами перешкод, як предмет прогнозу наступних переміщень та формування міграційної політики держав. Дослідники зазначили, що відстань є одним з факторів впливу на визначення шляху та напрямку міграційного потоку.

Соціологічна школа також зробила великий внесок в вивчення процесів міграції та біженства, їхнього впливу на суспільство обох держав (донора та реципієнта). Серед її представників варто згадати М.Вебера, Р.Мартона, Т.Парсонса. Вони виділили типи переселень та визначили переміщення осіб як чинник пришвидшення соціальної мобільності.

Е.Гідденс, соціолог та дослідник, виділяє чотири моделі міграції: класичну, колоніальну, гастарбайтерську, нелегальну. Дані моделі аналізують

причини та цілі рухів населення як в історичному, так і в соціально-психологічному розрізі. У роботі У. Томаса та Ф. Знанецького «Польський селянин в Європі і Америці» проаналізовані наслідки переміщення осіб та їхня інтеграція в нове суспільство, причому автори наголошують на зміні поведінки мігрантів/біженців на новому місці.

Е. Равенштайн, представник географічного напрямку дослідження міграції, в своїй теорії визначив основні принципи процесу міграції. Зокрема до таких відносимо принцип поступовості міграції, її спрямованості у великі центри; гендерний, віковий та урбанізаційний фактори міграції; залежність інтенсивності переміщення населення від місця проживання, відстані та економічного розвитку регіону. Недоліком теорії є орієнтованість даних принципів на переміщення в межах країни, що створює обмеження в їх застосуванні до міжнародних переміщень [156, с. 22]. Е. Лі дещо вдосконалив дану теорію та виділив притягуючі та відштовхуючі фактори, що спонукають осіб до міграції.

Політологічну школу дослідження міграційних процесів та процесів біженства, яка займалася вивченням їхнього впливу на формування міграційної політики держав та політики надання притулку представляють Д.Баланюк, Г.Вітковська, В.Переведенцева, Н.Побулавець, Л.Рибаковський та інші.

Л. Рибаковський запропонував теорію, в якій міграція розглядається як безповоротний процес, що поділяється на три стадії. До них ми відносимо підготовчу стадію, яка характеризується формуванням мігрантами цілей та «морально-естетичною готовністю до переселення» [143, с. 153]. Друга та третя стадія є відповідно самим процесом переселення та адаптацією до умов нового суспільства та країни. Саме інтеграція мігрантів та біженців в суспільство визначає рівень політики держави стосовно них.

Політологи, розглядаючи, проблему біженства в світі та ЄС виокремлюють декілька підходів до її дослідження та аналізу:

1. Неоліберальний підхід полягає в тому, що він опирається на лібералізм, як головний детермінант. Даний підхід виключає негативний вплив біженця на політичну культуру приймаючої країни, вважаючи що надання їм політичних, економічних та соціально-культурних прав на рівні з іншими громадянами, зробить їх акторами політичного життя країни. А це означає, що держава-реципієнт може впливати на політичну поведінку мігранта чи біженця та «інформувати іммігрантів про особливості політичних процесів, можливостей і обмежень їх політичної участі в приймаючій країні» [154, с. 237].

2. Неореалістичний підхід, суть якого полягає в сприйнятті переміщення осіб (міграції чи біженства) як ворожого явища, яке загрожує безпеці як приймаючої країни, так і регіону. Дослідники наголошують, на тому, що мігранти або біженці користуючись наданими привілеями, можуть негативно вплинути на культурне та релігійне життя держави та використовувати ширший спектр прав, ніж суспільство держави-реципієнта. Л. Червінська визначила чотири напрямки впливу на державу, яка приймає біженців. Зокрема це політичний, соціально-економічний, культурний та правоохоронний напрямки. А.Буоніфіно наголошував, що найбільший страх суспільства держави – це втратити власну ідентичність. Сама відсутність інтеграції мігрантів та біженців в Європі, може створити проблему «культурних та релігійних анклавів». Якщо розглянути детальніше, то вплив біженців може загострити ситуацію в суспільстві, а саме: викликати спалахи расизму, ксенофобії, змінити ставлення місцевого населення до політичної системи та ін.

3. Неомарксистський підхід, що за основу взяв дослідження наслідків міграції та біженства, а також визначив мігрантів рушійною силою революцій в розвинених країнах. Наряду з студентами, інтелігенцією та національними меншинами до основних соціальних прошарків, які є джерелом інакомислення були віднесені і переміщені особи. Англійський соціолог та історик, І. Валлерстайн, як представник даного підходу, вказував, що міграція

є наслідком поділу країн на розвинені та ті що розвиваються. Сам він поділяв світ на три частини: центр, периферія, напівпериферія. Дослідник наголошував що відтік населення відбувається від периферії до центру. Цю теорію називають теорією залежності [127, с. 123].

4. Транснаціональний підхід, який полягає в тому що задля контролю та регулювання міграційних процесів та процесу біженства повинна відбуватися їхня трансформація та взаємообмін досвідом між приймаючими державами в політичній, економічній та соціальних сферах. Представниками даного підходу є Л. Червінська, Р. Кеохейн, Н. Глік-Шіллер та ін.

З 70-х рр. ХХ ст. формується новий етап міграційних теорій, які за основу беруть економічний чинник. Ці теорії мали значний вплив в Європейському Союзі та були випробувані на практиці, під час прийняття нових членів та напливу їхнього населення в країни-засновниці Союзу.

Нова теорія базувалася на неокласичних засадах та прийшла до висновку, що причиною міграційних процесів є вищі заробітні плати в інших країнах та можливість здійснювати перекази зароблених там коштів власній сім'ї. Структурно-історичний підхід причину міграції вбачав в глобалізації. Внаслідок цього з'являється концепція мобільного переходу В.Зелінського, що вказувала на розвиток комунікацій, транспорту та індустріалізацію, як причини руху населення.

Наступний етап формування концепцій дослідження процесів міграції та біженства в Європі відкрив вже згадуваний Д.Массей мережевою (синтетичною) теорією.

Асиміляція та інтеграція мігрантів та біженців в Європі теоретиками європейських країн розглядалася по-різному. Одні розглядали інтеграцію в формі асиміляції або депортації (Франція), інші – вдавалися до расизму та антирасизму (Великобританія), треті вважали, що інтеграція прибулих осіб вже відбулася, але тільки в політичне та економічне життя країни.

В кінці ХХ ст. з'явилися транснаціональна концепція та теорія мультикультуралізму, ідея інтеркультуралізму (Ш.Глік, С.Каселл). Проте,

можна визнати, що і мультикультуралізм зазнав краху. Він не забезпечує толерантності та мирного співіснування різних культур в ХХІ ст.

Особливим явищем в Європі є наявність великої кількості мігрантів-мусульман, в тому числі біженців. Тому, досліджуючи їхню інтеграцію в суспільство, були розроблені теорії, з яких ми виділяємо такі як: теорія асиміляції, теорія мобільного переходу, концепція інтеркультуралізму, концепція діаспор та європейського ісламу [138, с. 65].

Варто перейти до виокремлення теорій та підходів саме щодо вивчення процесу біженства в ЄС, як зовсім відмінного за причиною та характером переміщення осіб від процесу міграції. Проте варто сказати, що ці поняття в попередніх теоріях переважно не відмежовувалися та включалися в поняття «міграція».

Біженці є однією з найвразливіших соціальних категорій населення та потребують підтримки в адаптації до нових умов проживання та функціонування. На міжнародному рівні поняття «біженець» було вперше вжито відносно російських та вірменських біженців на конференції в 1926 році. В 30-40 рр. ХХ ст. було прийнято ряд угод щодо міжнародного статусу біженців. На законодавчому рівні поняття «біженець» було затверджено Конвенцією ООН про статус біженців (1951 р.). Проблематику біженства дослідники, в основному, розглядають в контексті міграційних процесів.

Серед основних причин біженства теоретики виокремлюють такі як: війна, зміна політичного устрою, національні/релігійні/расові/культурні утиски, голод, епідемії, природні катаклізми та ін.

Розглядаючи підходи до вивчення питання надання особам адміністративно-правового статусу біженця, ми виділили з них такі: універсалістський підхід Г.Тимчика (статус біженця є складовою загального правового статусу, при наданні якого повинні враховуватися міжнародні норми та специфіка), правовий А.Свящук (надання статусу біженця тісно пов'язано з адміністративно-правовим режимом приймаючої країни), системний К.Нестеренко (статус біженця – це система прав, свобод,

обов'язків та гарантій дотримання), ідентифікаційний Д.Гуріна (статус біженця може бути наданий після проведення процедур з перевірки особи на відповідність критеріям визнання особи біженцем). М.Сірант, доктор юридичних наук, запропонувала двокомпонентний підхід щодо визнання особи біженцем: перебування за межами країни громадянства та відсутність користування захистом країни прибуття [99, с.56].

В сфері становлення правового статусу біженців можна виділити п'ять етапів: давні часи – 1914 р. (до Першої світової війни та масштабного напливу біженців), 1914-1939 рр. (період формування понять та укладення перших угод щодо захисту біженців), 1939-1951 рр. (визначення правового статусу біженців та прийняття Конвенції про статус біженців), 1951-2010 рр. (період коригування законодавства щодо біженців), 2010 – сьогодні (початок масштабних міграційних криз та криз біженців) [155, с. 313].

Важливим явищем в дослідженні проблематики біженців в ЄС є міграційна політика, в тому числі політика надання притулку, яку ми розглядаємо як систему засобів регулювання міграційних потоків всередині країни та за її межами, яка базується на законодавстві держави. Існує велика кількість тлумачень даного поняття, які ми порівнюємо та розглянемо далі.

Українська дослідниця Ю.Брильова визначає міграційну політику як «цілеспрямований вплив суспільства на міграційні процеси», метою яких є їх коригування. Успішна міграційна політика, на її думку, повинна базуватися на таких трьох засадах: наявність дієвої нормативно-правової бази, створення інститутів для забезпечення реалізації політики, забезпечення збору інформації про міграційні потоки населення (Рис.Б) [100, с. 204].

М.Бублій зазначає, що цілями міграційної політики є планування руху населення, його контроль та вироблення засад реакційної політики на кризові ситуації в сфері переміщень населення. О.Хомра вважає що міграційна політика, як комплекс заходів, повинна здійснювати вплив на інтенсивність переселення та напрямки потоків. І.Іванюк розглядає міграційну політику як

засіб досягнення поставлених політичних цілей щодо громадян власної країни [101, с. 132].

А.Золберг, як представник політологічної концепції, зазначає, що міграційна політика є процесом передачі юрисдикції від країни, з якої відбуло населення до країни призначення, так як переміщена особа стає членом громадянського суспільства країни-реципієнта.

Наступний підхід, який ми розглянемо, є корпоративістський, який розглядає громадянське суспільство головним фактором впливу на формування та здійснення міграційної політики та політики надання притулку. В його основу лягає принцип боротьби соціальних груп за здійснення впливу на політику держави в цих сферах. Проте, в даному підході ми вбачаємо головний недолік – це нівелювання ролі держави. Представниками даного підходу є В.Бріггс, Р.Крейг та Дж.Холліфілд [157, с.42].

Р. Брубакер розглядав політику щодо міграції та біженства в культурно-історичній ретроспективі, зазначаючи, що дана політика держави є наслідком зміни уявлень суспільства про себе, мігрантів та біженців в цілому та наголошує, що зміна свідомості впливає на напрямок її розвитку [10, с. 26].

Звернемо увагу на наступні запропоновані науковцями концепції щодо формування міграційної політики та політики надання притулку. К.Коданьоне виділяє плюралістичну, системну, реалістичну, класову, корпоративістську та комунікативну концепції. До таких класифікаторів також можна віднести і С.Триканову, яка виділяє наступні моделі аналізу: ліберальну, етнічну, імперську та мультикультурну. За основу дані класифікації беруть різні одиниці та фактори, тому містять ряд недоліків: такі як застарілість та обмеженість. Існують також неоліберальний та неореалістичний підходи.

Прогнозування міграційної ситуації є важливим етапом в побудові політики щодо міграції та біженства. Тому, варто виокремити типи аналізу міграційної ситуації. Перші є часовими: аналіз досвіду минулого (перспективність), аналіз реальної ситуації та комплексний аналіз (прогноз

майбутнього на основі аналізу досвіду). В прогнозуванні напрямків потоків міграції зробив дослідження Б.Юськів та визначив категорії показників: демографічний, соціально-економічний, імміграційний, еміграційний, кількість легальних та політичних мігрантів, частка трудових мігрантів та біженців [158, с. 134].

На міжнародному політичному полі існує умовний поділ міграційної політики та політики щодо біженців на імміграційну (питання нелегальної міграції, перетину кордону мігрантами та біженцями), інтеграційну (питання адаптації мігрантів/біженців до суспільного устрою) та політика натуралізації (питання надання громадянства).

Міграційна політика та політика надання притулку є складною та комплексною системою засобів та важелів впливу на міграційні потоки та потоки біженців, яка намагається виявити їх закономірності та створити відповідну національним інтересам та міжнародному праву систему нормативно-правових актів, які б регулювали внутрішню та міжнародну міграцію, ситуацію в державі під час кризи біженців. Тому, її тлумачень є так багато, а законодавство у сфері міграції та біженства кожної країни відрізняється від іншого, створюючи складнощі в понятійному апараті. Крім того, прийняте законодавство може відрізнитися від фактичного, яке спрямоване скоріше на захист власного населення, а не мігранта/біженця, як вразливу особу в суспільстві. На ряду з цим, не існує єдиного міжнародного законодавства для держав світу та Європи зокрема.

1.2. Джерельна база дослідження

Дослідження питання біженців в Європейському Союзі потребує застосування комплексного підходу та використання широкого спектру матеріалів та праць. Зважаючи на територіальну обмеженість дослідження (країни ЄС), нами були використані джерела різних видів, які потребують структурування.

Класифікація використаних джерел була зроблена за змістовим принципом: нормативні документи міжнародних організацій, угоди та договори між країнами-членами ЄС, національне законодавство країн ЄС в сфері біженства, статистичні матеріали, матеріали ЗМІ.

Найширшу базу документів щодо теми нашого дослідження можна сформулювати на основі офіційно виданих документів Організації Об'єднаної Нації (ООН) [135] та Міжнародної організації з міграції (МОМ) [134].

ООН, як міжнародна організація цілями якої є мир та безпека, виступає основним законотворцем на міжнародній політичній арені щодо питань захисту біженців та врегулювання міграційних потоків. Вперше статус біженця був затверджений Конвенцією ООН про статус біженців (Женевська конвенція) (1951) та згодом вона була доповнена Протоколом щодо статусу біженців (1967) [15]. Також організацією були видані конвенції загального характеру, які встановлюють та захищають права біженців також, такі як: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950) [39], Декларація ООН про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів (1974) [27] та Конвенція про захист прав дитини (1989) [17].

Цінними матеріалами для нашого дослідження є документи Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) [137], яке займається підтримкою та захистом біженців. Важливими є Статут УВКБ ООН (1950) [79] та Глобальна угода про безпечну, впорядковану і законну міграцію (2018) [45], які відповідно визначають повноваження управління, його обов'язки та договір, який розширив кількість організацій та установ, що зацікавлені в сприянні вирішення питання щодо біженців.

Окрім цього джерелами дослідження теми є нормативні акти структурних підрозділів ООН такі як: резолюції Генеральної Асамблеї, Економічної та соціальної ради, Ради з прав людини; доповіді Генерального Секретаря, доповіді Верховного комісара у справах біженців; директиви

Генерального директорату з питань міграції і внутрішніх справ та Європейського комітету з питань міграції та ін.

Матеріали Міжнародної організації з міграції (МОМ) дають об'ємну кількість інформації про міграційні процеси та процеси біженства. Зокрема підтвердженням цього є сфери управління даної організації такі як: допомога, регулювання міграції, міграція та зміни, вимушена міграція. Звіти організації та її керівництва, резолюції та звіти Ради МОМ, видання на окремі теми та статистичні дані щодо міграції є цінними матеріалами для нашого дослідження. Серед основоположних документів організації ми виділяємо її Статут (1953) та Зміни до Статуту (1998) [14].

В цій категорії джерел варто виділити Амстердамський договір (1997) [89], після введення в дію якого в 1999 р. була прийнята програма щодо створення спільної для ЄС системи регулювання міграційних процесів, та засад єдиної міграційної політики та політики надання притулку. Вона затверджувалася на п'ятирічний термін. Тому відповідно в 2004 р. та в 2009 р. були затверджені Гаазька [81] та Стокгольмська програми [84]. Програма прийнята в Гаазі була спрямована на формування єдиного для країн ЄС законодавства в сфері міграції (питання притулку, нелегальної міграції та працевлаштування, інтеграції) та була значно ініціативнішою ніж Програма 2009, яка намагалася зберегти вже наявні здобутки.

Також нами були розглянуті Шенгенська конвенція (1985) [16], Лісабонський договір (2007) [91], який розширює поняття щодо відкритості не лише кордонів країн в межах ЄС, а й відкритості до співпраці в сфері візової, міграційної політики та політики надання притулку. Дублінська конвенція III (2013) [71] щодо контролю питання про надання притулку в ЄС є доповненням до Шенгенської системи та теж була використана в нашому дослідженні.

Одним із важливих джерел проблематики біженців є Звіти щодо міграції та притулку, видані Європейською Комісією [111] та тематичні щорічні доповіді, в яких міститься інформація про аналіз ситуації, надаються

пропозиції щодо зміни законодавства в сфері міграції та надаються дані щодо впровадження затверджених змін.

У 2005 р. Єврокомісія затвердила Політичний план щодо легальної міграції, яка визначила основний напрямок в політиці – сприяти міграції, як способу забезпечення ЄС робітниками для впровадження інновацій швидкими темпами [103, с.89]. Єврокомісія співпрацює також з третіми країнами в питаннях врегулювання нелегальної міграції та повернення мігрантів додому (репатріація, депортація), укладаючи договори та приймаючи спільні міри для вирішення проблеми. Дані матеріали є важливими для аналізу ситуації в ЄС з біженцями та розробки майбутньої політики надання притулку.

Наступним документом в цій групі джерел є Європейський пакт про імміграцію та притулок, схвалений Європейською Радою в 2008 р. Вона зазначила що за допомогою ефективного менеджменту можна перетворити імміграцію в ресурс для розвитку ЄС.

Перелік реакційних заходів на революції в арабських країнах та країнах Середземномор'я був висвітлений в Посланні Єврокомісії щодо міграції 2011 р. Воно містить рекомендації щодо удосконалення прикордонного контролю, системи надання притулку та перейняття досвіду успішної інтеграції біженців [118, с.108].

Щодо протидії нелегальній міграції, джерелом інформації служать угода між Євросоюзом та Туреччиною (2016) [52] та Мальтійська декларація (2017) [56].

Регулювання системи захисту мігрантів зараз здійснюється такими директивами Європейського Союзу та Європейської Ради: Директива про процедури надання притулку (2013/32) [30], Директива про умови прийому мігрантів (2013/33) [31], Директива щодо критеріїв для претендентів на надання статусу біженця або тимчасово захищеної особи (2011/95) [29], Дублінський регламент III щодо процедури прийому та надання притулку, Регламент Eurodac (база відбитків пальців) та інші [71]. Також в дослідженні

використані аналітичні дані Агентства Європейського Союзу з питань притулку (колишній Європейський офіс підтримки надання притулку)[151, с.88].

Важливими для дослідження є Директива про тимчасовий захист (2001/55), яка вперше була застосована 4 березня 2022 року Європейською Радою в рішенні про надання тимчасового захисту особам, які рятуються від війни в Україні [25, с.3].

Наступна категорія джерел містить двосторонні договори між країнами-членами ЄС. Зокрема до них ми віднесемо Європейську угоду про скасування віз для біженців (Бенілюкс, ФРН, Франція)(1959) [38], Угода між Австрією і Францією про проживання біженців (1974) та Договір між Австрією й Угорщиною про видачу злочинців (1976), Угода про проживання біженців між Австрією та країнами Бенілюксу (1960), Угода між країнами Бенілюксу та Швейцарією про право на повернення робітників-біженців (1954), Угода про рух біженців між Францією та Швейцарією (1960), Заключний протокол до Угоди між Федеративною Республікою Німеччина та Швейцарією про скасування віз для біженців (1962) та ін.

Національне законодавство країн ЄС дозволяє розкрити різновекторність їхніх міграційної політики та політики надання притулку на національному рівні, як складової спільної політики ЄС. Тому, розглянемо використані в роботі нормативно-правові акти деяких країн Європи.

В зв'язку з збільшенням напливу мігрантів в Німеччину були розглянуті деякі положення цієї країни в сфері національної міграційної політики, включаючи політику щодо біженців. Основою німецького законодавства є «Закон про іноземців» (1965), що визначає статус мігрантів та процедуру в'їзду в країну. Він був доповнений та переглянутий «Законом про імміграцію» (2005) та «Законом про інтеграцію» (2016). Німеччина надає громадянство після п'яти років постійного проживання в країні, заохочує процес репатріації та визначає різні види на проживання іммігрантів, працює над питаннями інтеграції іноземців [60].

Натомість міграційна політика Франції відзначається переважанням ініціативи залучення іноземної робочої сили, що згодом змінило структуру французького суспільства та призвело до «політики стримування». Перші її «паростки» ми вбачаємо в Законі 22 квітня 2018 р. [44, с.2].

Внаслідок міграційної кризи Італія 10 березня 2023 року прийняла «Закон про імміграцію», який корегує терміни дозволу на працю та криміналізує перевізників нелегалів. Така форма захисту як «спеціальний захист» була обмежена даним законом та викликала обурення в деяких країн-членів ЄС.

Греція ж керується Законом від 2005 року, в який вносили правки 2016 року та яким обмежили надання статусу біженців сім'ї іммігранта. «Закон про імміграцію» (2019) створив суворіші умови для утримання нелегальних мігрантів на кордоні.

Данія прийняла «Закон про іноземців» (2019), які значно звужували права іноземців на території держави: заборона на одруження з громадянами даної країни та заборона в'їзду особам старше 60 років [98, с.46].

Також були розглянуті прийняті Польщею та Угорщиною закони щодо міграції. Ці країни-члени ЄС стали «союзниками» в міграційній політиці та політиці надання притулку, так як приймали міри щодо укріплення кордонів, посилення контролю за наданням статусу біженця та розміщення біженців в країні. Серед міграційного законодавства даних країн виокремлюємо такі нормативно-правові акти як: зміни до закону Польщі «Про іноземців» (2023) та закон Угорщини «Стоп Сорос» (2018).

Тому, аналізуючи національне законодавство країн ЄС в сфері міграції можна підсумувати, що країни-члени намагаються як одночасно контролювати та зменшити кількість мігрантів та біженців в Союзі, так і створити систему законів спільну для всіх країн-членів, дотримуючись гуманного ставлення до іноземців [129].

Наступна група джерел стосується статистичної інформації, яка є основою для аналізу ситуації в ЄС щодо динаміки кількості біженців та змін в політиці Європейського Союзу щодо них загалом.

Основою дослідження є використання даних статистичної організації Європейської Комісії (Eurostat) [136]. На сайті даної організації наведений статистичний аналіз та прогнози, які зібрані на основі даних національних статистичних установ країн-членів ЄС. Ця організація є координаційним інститутом для всіх установ зі збору статистичних даних в межах Союзу. Європейська статистична система включає в себе безпосередньо Eurostat, органи Європейської економічної зони та Швейцарії. Тому, зібрана ними статистика дає можливість різнобічно дослідити процеси біженства та проблеми пов'язані з ними в країнах ЄС.

Eurostat видає щорічники з статистики, які включають різні теми аналізу: населення, здоров'я, освіта, економіка, туризм, міграція, транспорт та ін. Важливим для нас є «Річний звіт про міграцію та притулок» [6], що видається щорічно. В розділі сайту статистичної організації «Статистичні теми» ми можемо знайти статистику про міжнародну міграцію та громадянство, надання притулку, управління міграцією, інтеграцію мігрантів та дітей в міграції.

Ще одним джерелом статистичних даних є сайт Європейської Комісії [133], де в розділі «Статистика» можна ознайомитися з даними щодо установ, агентств та інших органів ЄС, статистичними публікаціями, даними опитувань громадської думки. Сайт дає можливість порівняти ситуацію в різних країнах та регіонах ЄС, оцінити їхню політику щодо біженців, кількість нелегальних мігрантів/біженців, вплив міграції та біженства на громадськість.

Одним із найбільш інформативніших ресурсів даних є сайт Міжнародної організації з міграції (МОМ) [134]. Вона проводить колосальну роботу зі збору даних щодо міграційних процесів, процесів біженства, міграційної політики, включаючи політику щодо біженців та її реалізації в

світі. Цінними для нашого дослідження є звіти організації про процес біженства в світі, дані Глобального центру даних про торгівлю людьми, що діє в її складі, Глобального центру аналізу даних міграції, тематичні публікації статистики.

Публікації та дослідження Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) [137], як агентства з захисту та підтримки біженців, також були опрацьовані в ході нашого дослідження. Особлива увага приділялася звітам «Глобальні тенденції», «Річний звіт по грошовій допомозі», «Глобальний звіт(щодо статистики)».

Також важливими в дослідженні є дані Frontex [131] — агентства Європейського Союзу, що займається охороною зовнішніх кордонів та яке надає статистику щодо легальних та нелегальних мігрантів в ЄС.

До цієї категорії можемо віднести дані Агентства Євросоюзу з надання притулку (EUAA) [132]. А також в роботі були використані дані українського аналітичного центру «CEDOS».

До останньої групи джерел ми відносимо публікації засобів масової інформації (ЗМІ), які ми використали з метою оцінки висвітлення ситуації щодо біженців в ЄС, задля використання актуальних даних щодо прийнятих рішень в сфері біженства та щодо діяльності міжнародних організацій. Актуальні події можна відстежити на сайтах таких інтернет-видань: «Euronews» (<https://www.euronews.com/>), «Reuters» (<https://www.reuters.com/>), «British Broadcasting Corporation» (<https://www.bbc.com/>), «The Guardian» (<https://www.theguardian.com/europe>). Всі вони мають значний вплив на європейське суспільство та світ в цілому. Крім того, були використані матеріали з таких інтернет-видань як: «Суспільне. Новини», «Interfax-Україна», «Українська правда», «New Voice», «ЮА Мігрант», «ProUkraine», «Hromadske» та ін.

Висновки до 1-го розділу

1. Отже, проаналізувавши теоретично-концептуальні засади щодо дослідження міграції та проблематики біженства, можна зробити висновок, що теоретично-концептуальна база дослідження є досить об'ємною та різновекторною, проте основна увага ж приділена міграційним процесам аніж питанню біженства, що є значним недоліком. Вона змінювалася під впливом історії та трансформацій в соціальній, економічній та політичній сферах.

Проаналізувавши роботи дослідників різних галузей та наук, ми можемо виокремити такі теоретичні школи щодо дослідження процесів міграції та біженства як школа мальтузіанства, класична та неокласична школи, економічна, політична, соціологічна, географічна та політологічна школи. Щодо вивчення засад надання особі статусу біженця були виокремлені універсалістський, правовий, системний, ідентифікаційний та двокомпонентний підходи. Крім того, були визначені теорії та підходи до розуміння змісту та суті міграційної політики та політики надання притулку, проаналізовані такі поняття як «міграція», «біженець», «міграційна політика та політика надання притулку».

2. Щодо джерельної бази, можна сказати, що тема дослідження потребує використання матеріалів різного типу. Джерельна база вивчення проблематики біженства в ЄС є достатньою для проведення комплексного дослідження та аналізу сучасної ситуації в країнах-членах ЄС.

Важливими джерелами, окрім нормативно-правових документів міжнародних організацій та міжнародних договорів, є закони країн-членів ЄС в сфері міграції та біженства, що визначають проблеми в створенні спільної політики ЄС в цій сфері. Також, значну роль відіграють статистичні дані, які зібрані статистичною організацією Eurostat, ЄК, МОМ та УВКБ ООН. Реальну картину перебігу подій відображають провідні міжнародні інтернет-видання, які актуалізують дану роботу.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В ЄС

2.1. Нормативно-правові акти, що визначають права та забезпечують захист біженців в ЄС

Нормативно-правові акти, прийняті щодо захисту прав біженців на офіційному рівні утверджують перелік прав осіб з таким статусом. Вони забезпечують гідні умови їх перебування та ставлення урядів країн перебування до них. Нормативно-правова база налічує достатню кількість документів, щоб проаналізувати становище мігрантів та біженців в Європейському Союзі.

Поштовхом до правового регулювання процесу біженства, як масового явища, стали Перша та Друга світові війни. Після Першої світової війни була створена Ліга Націй (попередниця ООН) 1919 р. та нею призначено першого Верховного комісара у справах біженців 1922 р., що стало початком для формування основ нормативно-правового поля щодо питань біженців. Наступні кроки були зроблені виданням таких документів як Женевська угода про статус російських та вірменських біженців (1928), Акт про визначення функцій Верховного комісара у справах біженців.

Після створення Міжнародної організації у справах біженців в 1930 році була прийнята Конвенція про міжнародний статус біженців (1933), яка вперше затвердила принцип неповернення біженців в їхні країни, де їм загрожує небезпека. Згодом 1938 р. прийняли Конвенцію про статус біженців, що прибувають з Німеччини, де визначено, що статус біженця можуть отримати громадяни Німеччини та апатриди.

Створення Організації Об'єднаних Націй в 1945 році знаменувало перехід на новий етап регулювання міграційних процесів та статусу, прав та надання притулку біженцям. В 1950 р. ООН ініціювала створення Управління Верховного Комісара у справах біженців [107, с.12].

Зі створенням Європейського об'єднання вугілля та сталі в 1951 р. було зафіксовано вільне пересування робітників європейськими країнами, з 1986 року з прийняттям Європейського акту вільно переміщуватися було дозволено і іншим особам, які змогли довести своє економічне забезпечення та економічну активність.

Створення ЄС в 1992 р. та укладення Маастрихтського договору знаменувало новий етап в питанні вільного пересування в межах Союзу, право на яке надавалося громадянам країн-членів.

Нормативно-правова система щодо захисту прав біженців в ЄС є досить розгалуженою, тому потребує структурування.

Виділимо декілька категорій нормативно-правових актів, які безпосередньо формують основу міжнародної міграційної політики та політики надання притулку: міжнародні акти прийняті щодо захисту прав людини, дія яких поширюється включно і на біженців; міжнародно-правові акти прийняті щодо міграції та надання притулку; договори, що визначають права біженців в певній сфері; двосторонні договори між країнами-членами ЄС; плани дій, директиви, постанови ООН та ЄС; національне законодавство країн-членів ЄС в сфері міграції та біженства.

Розглянемо блок міжнародних нормативно-правових актів, які визначають права людини в цілому як такої. Виділимо такі категорії в даному блоці: акти щодо захисту прав людини; нормативні документи щодо захисту соціальних, трудових прав та гідності людини; нормативні акти щодо протидії будь-якій дискримінації.

До першої категорії відносяться такі документи як: Статут ООН та Загальна декларація прав людини ГА ООН (1948), Європейська Конвенція з прав людини (1950), Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права (1966), Конвенція ООН про права дитини (1989). Зокрема в статті 14 Загальної декларації прав людини зазначається, що «кожна людина має право шукати притулку від переслідування в інших країнах і користуватися цим

притулком» [93, с.2]. Також, вона наголошує на недопустимості дискримінації в користуванні правами та свободами людини.

Щодо захисту соціальних, трудового права та гідності людини були прийняті Європейська соціальна хартія (1965), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1984).

Дискримінація завжди залишається однією з головних проблем в правовому полі, тому були прийняті дані конвенції: Міжнародна конвенція ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), Міжнародна конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006), Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995), Міжнародна конвенція ООН про припинення та покарання злочинів апартеїду (1973) [144, с. 36].

Перейдемо до блоку нормативно-правової бази щодо захисту прав біженців безпосередньо. Перш за все визначимо, що означає термін «біженець» в міжнародному законодавстві.

Отже, відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців (1951) під біженцем розуміється «особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань» [114]. Саме Конвенцією було застосовано індивідуальний підхід та було закріплене в міжнародному праві

та в подальшому адаптоване до власних законодавств кожною державою поняття «біженець».

В 1966 р. був прийнятий Протокол щодо статусу біженців, який деталізував це визначення та виключив територіальне та географічне обмеження, тому біженцями вважалися особи, які підпадали під такий статус після 1951 року в тому числі.

До міжнародних договорів, які регулюють питання щодо прав мігрантів та біженців в міжнародному середовищі можна віднести Конвенцію про статус біженців (1951), Протокол, що стосується статусу біженців (1967), Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (1950), Конституція Міжнародної організації з міграції (1989). Конвенцією про статус біженців та Протоколом до неї були закріплені вимоги, щодо визнання особи біженцем, категорії, яким не надають статус біженця, права та обов'язки осіб визнаних біженцями та затверджено принцип невисилання [120, с.43].

До групи міжнародних договорів, які регулюють вузький напрямок (в певній сфері) реалізації прав біженців відносимо Угоду про моряків-біженців (1957), Угоду про скасування віз для біженців (1959), Європейську угоду про передачу відповідальності за біженців (1980), Декларація ООН про територіальний притулок (1967), Декларація Ради Європи про територіальний притулок (1997), Конвенція про рівноправність громадян країни, іноземців та осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення (1962) та ін. У Декларації ООН про територіальний притулок закріплений принцип заборони примусового повернення, проте вказано, що дія Декларації не поширюється на осіб, які вчинили злочин проти миру, людства або військовий злочин. В Угоді про скасування віз зазначені дві умови за яких біженці можуть вільно перетинати кордони країн-учасниць угоди: дійсні проїзні документи та перебування не більше трьох місяців в країні.

Крім вищезазначених груп варто виділити ті, що містять визначені правила щодо захисту прав біженців та стосуються воєнних дій і злочинів,

такі як: Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додатковий протокол до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977), Гаазькі конвенції (1899, 1907), Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957). Зокрема в статті 44 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни вказано, що вороже ставлення до біженців, які незахищені будь-яким урядом та є громадянами держави-супротивниці заборонене. В Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 1977 року зазначено, що біженці та апатриди мають право користуватися захистом держави перебування та міжнародними договорами (Стаття 77).

Двосторонні договори між країнами-членами ЄС містять норми та визначають правила регулювання питань пов'язаних з біженцями.

Стразбурська угода про скасування віз для біженців (Бенілюкс, ФРН, Франція)(1959) [38, с.87] узаконює скасування віз для громадян сторін договору, які мають дійсні проїзні документи та приїжджають не більше ніж на три місяці, працевлаштування ж потребує візи. Сюди ж можемо віднести Заключний протокол до Угоди між Федеративною Республікою Німеччина та Швейцарією про скасування віз для біженців (1962). Примітка щодо проїзних документів для біженців (Австрія та Франція) (1974) зазначала про домовленість видачі іноземцям проїзних посвідчень для подорожей, навчання, ідентифікації в цілому [63].

1960 року були укладені дві угоди: Угода про проживання біженців між Австрією та країнами Бенілюксу (1960) та Угода про рух біженців між Францією та Швейцарією (1960), що містили норми щодо вільного руху між країнами громадян сторін-підписантів та надання їм належних умов перебування згідно з власними можливостями.

З початку XXI ст. розпочався новий період формування міжнародного правового поля для біженців, як соціально вразливого прошарку населення. Основна увага була зосередження на виробленні спільної міграційної політики та політики надання притулку, контролі кордонів та регулюванні

міграційних потоків. Не менш важливими на порядку денному постали питання інтеграції біженців та перетворення проблеми біженців в ресурс робочої сили та ін.

В цей період часу були прийняті програми, регламенти та директиви, які доповнювали одна одну та вдосконалювали законодавство щодо прав та обов'язків біженців в ЄС. Ми розглянемо їх в послідовному порядку, щоб оцінити ситуацію, яка склалася в Європейському Союзі та що стало тому поштовхом.

Шенгенська конвенція (1990) визначає зону вільного пересування осіб між країнами-членами та передбачає відсутність прикордонного контролю для громадян країн-членів, проте затверджує єдиний зразок віз для громадян третіх країн [121, с. 24]. Як продовження даної угоди був прийнятий Амстердамський договір 1997 року, який інкорпорував принцип вільного простору для пересування в інституційну сферу ЄС, що дало поштовх до прийняття програм та директив, що спростили рух мігрантів та біженців в межах ЄС.

Важливими нормативними актами в сфері аналізу міграційних потоків та потоків біженців до ЄС є Програми Єврокомісії щодо питань міграції, які почали прийматися наприкінці XIX століття – на початку XX століття. Програма є сукупністю ініціатив та пропонованих змін в сфері контролю та керування міграційними процесами та процесами біженства до ЄС. Програма щодо імміграції видана 1999 р. вказує на неефективність політики стримування міграції та потребу залучення працездатних осіб з числа мігрантів/біженців для врегулювання ситуації на європейському економічному ринку. В ній пропонувалося створити єдину законодавчу систему в сфері міграції для контролю потоків мігрантів, які переселяються з метою працевлаштування. Також одним із аспектів, які зазначалися в Програмі було встановлення тісної співпраці між урядами країн-членів, профспілками, організаціями [122, с.272].

Серед прийнятих цілей даного документу були такі: контроль за імміграцією, заохочення економічної імміграції, розроблення спільної нормативно-правової системи щодо питань мігрантів, співпраця з третіми країнами та інтеграція мігрантів.

В 2004 році була прийнята Гаазька програма дій до 2009 року, яка вмістила в собі всі здобутки політичного поля щодо питання біженства (домовленості двох регламентів та дев'яти директив щодо питань в'їзду та надання притулку громадянам інших держав-членів ЄС) [117, с.86]. Основними критеріями проживання є економічна активність та медичне страхування, громадянство надається після п'яти років постійного проживання в іншій країні-члені ЄС [40, с.8].

Ознаменуванням нової міграційної політики щодо залучення висококваліфікованих іммігрантів та співпраці країн ЄС з «третіми країнами» в сфері повернення мігрантів стало прийняття Європейською Комісією Політичного плану щодо легальної міграції в 2005 році [102, с. 25]. Через два роки був прийнятий Лісабонський договір, який затвердив принцип «простору, свободи, безпеки та правосуддя» та в статті 63 зазначив про розробку спільної політики щодо притулку, додаткового та тимчасового захисту [91, с.7].

Пакт щодо питань міграції та притулку, прийнятий 2008 року закріпив принципи розвитку, єдності та контролю. Щодо останнього принципу, то було наголошено на прийнятті такої кількості біженців, яку країни можуть забезпечити житлом, медичним обслуговуванням та іншими соціальними благами. Робота над прийняттям нового Пакту розпочалася 2020 року, проте, через блокування рішень Угорщиною та Польщею, переговори щодо його прийняття все ще тривають.

Стокгольмська програма 2009 року була продовженням Лісабонської угоди 2007 року, яка визначила основні напрямки сфер, які може регулювати Рада ЄС, серед них були і питання міграції та біженства. Стокгольмська програма була більше спрямована на посилення імміграційного контролю.

В 2011 році був затверджений Регламент щодо міграції, в якому утверджувалась рівноправність мігрантів з громадянами приймаючої країни в сфері працевлаштування, оплати праці, навчання та доступу до пільг. Він визначав набір реактивних дій на кризи мігрантів та біженців в Європі, які виникають внаслідок напливу людей з арабських країн та країн Середземномор'я.

Щодо директив, програм та угод, якими керується ЄС, сюди відносимо також Дублінський регламент III (2013). Згідно з ним було встановлено правило, що біженці можуть просити притулку лише в країні ЄС, яку вони першу перетнули. Проте, на практиці відбувалися і перенаправлення біженців в інші країни з причин побоювання неналежних соціальних умов для них в країні, яку він перетнув першою.

Програма релокації біженців 2015 р., за якою, в разі кризи біженців, в ЄС мав відбуватися розподіл біженців між країнами-членами відповідно до їхнього населення, не була успішною. На це вказав досвід з переселенням 160 тис. біженців з Греції та Італії, коли вдалося переселити лише близько 30 тис. осіб.

Інші документи щодо прав економічно активних мігрантів були прийняті 2016 року, які вдосконалили співпрацю країн-членів ЄС за допомогою електронної системи обліку робочих місць та спростили вимоги до документів, які мігранти повинні подавати для працевлаштування [106, с.25].

Права та захист біженців в Європейському Союзі регулюються даними директивами:

1. Директива (2001/55) щодо стандартів надання притулку переміщеним особам та їх розподілу [19].
2. Директива Європейської Ради щодо встановлення стандартів прийому для шукачі притулку (2003/9).
3. Директива щодо статусу громадян третіх країн, які є постійними резидентами (2003/109).

4. Директива щодо права на возз'єднання сімей (2003/86), яка надає дозвіл особам з третіх країн, які довгий час проживають в країні-члені ЄС перевезти власну сім'ю, підтвердивши спроможність їхнього утримання.

5. Положення (Директива) щодо біженців та осіб, що потребують захисту (2006/2525).

6. Директива щодо громадян третіх країн, що потрапили в ЄС незаконно (2008/115).

7. Директива щодо критеріїв для претендентів на надання статусу біженця або тимчасово захищеної особи (2011/95).

8. Директива про процедури надання притулку (2013/32). Директива регулює процедури розгляду заяв на надання міжнародного захисту в ЄС, включаючи процедури визнання біженця та осіб, які потребують додаткового захисту.

9. Директива про умови прийому мігрантів (2013/33). Вона встановлює правила стосовно умов прийому біженців в приймальних центрах та наданням основних послуг таким особам.

10. Директива щодо громадян третіх країн, які в'їжджають з цілями дослідження, навчання, волонтерства та догляду за дітьми (2016/801).

Щодо контролю пересування біженців та контролю кордонів ЄС були створені ряд систем та установ, нормативні акти яких теж впливають на правове становище біженців в ЄС.

У 2004 році було створено Frontex – агентство щодо співробітництва на зовнішньому кордоні, що надавало рекомендації та допомогу країнами які стикнулися з масовим напливом мігрантів та біженців.

У 2008 була створена Візова інформаційна система (VIS), яка надає доступ до інформації щодо видачі віз та користування ними громадянами третіх країн.

2013 року Європейським Союзом був прийнятий Регламент № 603/2013 щодо створення бази відбитків пальців Eurodac для контролю нелегальної

міграції. Дані про відбитки пальців зберігаються вісімнадцять місяців та потім автоматично видаляються [160, с.14].

2018 року з ініціативи Європейської Ради була створена Європейська система інформації та авторизації поїздок (ETIAS), яка містить інформацію про мігрантів/біженців задля гарантування безпеки Союзу. З 2020 року була введена в дію Система в'їзду-виїзду в ЄС (EES) [110, с. 278].

2022 року Європейською комісією було засноване Агентство Європейського Союзу з питань притулку (EUAA).

Вагому роль у врегулюванні питання біженства має національне законодавство держав. Статус біженця надає можливість отримати гуманітарну, юридичну, грошову допомогу, пільги на навчання та медичне обслуговування та інші види допомоги. Проте, цей перелік може бути вужчим або ширшим в залежності від законодавств кожної із держав [60].

В Німеччині діють такі закони як «Закон про іноземців» (1965), «Закон про імміграцію» (2005) та «Закон про інтеграцію» (2016). Німеччина надає громадянство після п'яти років постійного проживання в країні, заохочує процес репатріації та визначає різні види на проживання іммігрантів, працює над питаннями інтеграції іноземців.

Франція керується «Законом про міграцію» (2018). Політика Франції відзначається переважанням ініціативи залучення іноземної робочої сили, що згодом змінило структуру французького суспільства та призвело до «політики стримування». Головними пунктами Закону є збільшення терміну утримання мігранта під вартою до 135 днів до процедури депортації, зменшує термін розгляду запитів на надання притулку та терміну оскарження відмови. Е.Макрон наголошує на посиленні прикордонного контролю та збільшенні об'єму надання допомоги «третім країнам» [44, с.2].

Італія прийняла «Закон про імміграцію» 10 березня 2023 року внаслідок міграційної кризи, який корегує терміни дозволу на працю та криміналізує перевізників нелегалів на територію країни. Така форма захисту

як «спеціальний захист» була обмежена даним законом та викликала обурення в деяких країн-членів ЄС.

Греція ж керується Законом від 2005 року, в який вносили правки 2016 року та ним обмежили надання статусу біженців сім'ї іммігранта. «Закон про імміграцію» (2019) створив суворіші умови для утримання нелегальних мігрантів на кордоні.

Данія висунула суворіші обмеження, які стосуються кровного змішання нації з іншими расами та в'їзду осіб похилого віку (старше 60 років) на територію країни в «Законі про іноземців» (2019).

Литва в «Законі про статус біженців» зазначає, що біженці мають право користуватися гуманітарною, правовою та соціальною допомогою. Держава створює сприятливий клімат для інтеграції біженців в суспільство (сприяє вивченню мови та Конституції) [144, с.237].

Союзні держави в сфері міграційної політики, Польща та Угорщина, приймають закони, які роблять процедуру в'їзду та розміщення в країні складнішими. Це такі як закон Польщі «Про іноземців» (2023) та так званий закон Угорщини «Стоп Сорос» (2018). Укріплення кордонів, посилення контролю за наданням статусу біженця та розміщення біженців в країні є основними питаннями, на яких дані країни акцентують увагу.

Цікавими прикладом для розгляду міграційної політики є Великобританія, так як вона була членом ЄС, але з 2016 р. не є ним. Тому, важливо проаналізувати законопроекти, які відображають зміни в ставленні до мігрантів. Серед таких ми виділили «Закон про імміграцію» (2016), який посилював контроль за нелегальною імміграцією та ускладнював процес працевлаштування мігрантів; та «Закон про нації та кордони» (2022), який відзначається своєю жорсткістю та проголошує нелегальний в'їзд злочинцем, а мігранта – злочинцем [98, с.46].

Зважаючи на перелічений список документів, можна визначити головну проблему в врегулюванні питання біженців в ЄС – це відсутність міжнародного законодавства, яке було б універсальною для всіх країн-членів.

2.2. Права та обов'язки осіб, яких визнано біженцями, або осіб, що потребують додаткового захисту в ЄС

Крім прав в таких вразливих соціальних прошарків суспільства, як біженців та осіб, які потребують додаткового захисту в ЄС є обов'язки, які вони повинні виконувати, дотримуючись законів ЄС та законів приймаючої країни. Надання прав забезпечує реалізацію законів, конвенцій, директив щодо захисту біженців, визначення обов'язків – забезпечує порядок в країні перебування та вимагає від біженців виконання дій задля відповідності вимогам на отримання того чи іншого статусу. Розглянемо категорії прав та зобов'язання, які покладаються на біженців в ЄС.

Міжнародне право щодо біженців є частиною міжнародного права щодо захисту людини, тому ми розпочнемо розгляд прав біженців та осіб, що потребують додаткового захисту з наданих їм загальних прав людини.

В Загальній декларації прав людини (1948) викладені права людини, які стосуються біженців в тому числі. В статті 9 вказано на заборону безпідставного арешту чи вигнання, стаття 13 твердить про право вільного пересування та вибору місця проживання, стаття 14 вказує на право людини шукати притулку від переслідування в іншій країні та користуватися ним, про право на громадянство твердить стаття 15 Декларації.

Конвенція про статус біженців (1951) забезпечує реалізацію статті 13 Загальної декларації прав людини стосовно біженців, так як стаття 32 надає біженцям право на невисилання. В разі прийняття рішення про повернення біженця в країну громадянства, біженцю надано право оскарження такого рішення та право на отримання правової допомоги задля власного захисту (стаття 16, п.2). Крім того Протоколом до Конвенції від 1967 р. були закріплені основи правового забезпечення біженців: право на розгляд заяви на притулок, право на свободу віросповідання, на звернення до суду та отримання юридичної допомоги, на освіту, працю, соціальний захист та ін.

В 1966 році були прийняті Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права.

Пакт про громадянські та політичні права в статтях 6-27 вказує на перелік прав, що надаються кожній людині, що перебуває на території країни або є її громадянином. З них виділяємо право на життя; право на гідне ставлення та заборону катувань; заборона рабства, работоргівлі та примусової праці; право на свободу думки, релігії та вибору; право на вільне пресування та право вибору місця проживання [126, с.97].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права може застосовуватися країнами по-різному, в залежності від її рівня економічного розвитку. Статтею 11 кожній людині надано право на достатній рівень життя, статтею 13 – на освіту, статтею 15 – на участь в культурному житті та право користуватися здобутками прогресу в науці. Згідно Європейської соціальної хартії, кожен її підписант має надавати медичну та соціальну допомогу особі, яка не має змоги її отримати (стаття 13).

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання забороняє будь-які дії, що призводять до болю та наносять фізичної, психічної, моральної шкоди іншим особам. Часто спостерігаємо ситуації, що проявляють ксенофобію, дискримінацію та жорстоке поведження з людьми з третіх країн, яке повинне бути покарано.

Крім того документи прийняті Міжнародною організацією праці (МОП) визначають права людини щодо праці: право на нормований робочий день, щорічну відпустку, заробітну плату, об'єднуватися в профспілки, гідні умови праці та техніку безпеки на робочому місці та ін. Зокрема Конвенція МОП №97 (1949) щодо економічних мігрантів, що працюють вказує, що країни для яких діє дана Конвенція повинні надавати мігрантам та біженцям

рівні з власними громадянами умови праці, виключаючи будь-яку дискримінацію, гідні житлові умови, правову допомогу, соціальний захист в разі хвороби, інвалідності та ін. [116]. Згодом була прийнята Конвенція №118 (1962), що стосувалася рівноправності громадян країни та іноземців в соціальній сфері. 1975 року була прийнята Конвенція МОМ №143, яка стосувалася регулювання ситуації зі зловживаннями в сфері міграції та забезпечення гідного ставлення до працівників-іноземців на рівні з громадянами приймаючої країни. Дана Конвенція зазначає про право мігранта/біженця на збереження власної етнічної та культурної ідентичності, вивчення рідної мови. На початку 90-х рр. ХХ ст. Конвенцією ООН було визначено права не тільки працівників-мігрантів, але й їхніх сімей. 2013 року МОМ прийняла документ про гідні умови праці домашніх працівників, з числа яких є також багато мігрантів та біженців [138, с.304].

Статус біженця, на відміну від громадянина приймаючої країни, є більш вразливим та потребує визначення додаткових міжнародних правових стандартів для їхнього захисту. Економічні причини є основним приводом для міграції, в той час як біженці змушені шукати прихистку через війни, расові/релігійні/політичні утиски, техногенні та природні катастрофи. Особи, які опинилися в таких складних обставинах потребують притулку та задовільнення основних їхніх потреб.

Статтею другою Європейської конвенції про територіальний притулок (1977) біженцям надано право отримати притулок (включно через причини гуманітарного характеру). Директива (2001/55) щодо стандартів надання притулку переміщеним особам та їх розподілу вказує, що переміщені особи мають право на тимчасовий захист терміном в один рік (може бути продовжений ще на рік), та тимчасовий захист не забороняє отримати статус біженця. Разом з цим переміщеним особам надається дозвіл на проживання, навчання неповнолітніх та дорослих, роботу, соціальний захист за законами приймаючої країни. Положення в даній директиві прийняті за підтримки

програми Європейського фонду допомоги біженцям (2000) та в основному застосовуються під час масового напливу біженців для ефективного реагування на ситуацію [19, с.15].

В Директиві щодо встановлення мінімальних стандартів прийому для тих, хто шукає притулок від 2003 р. зазначено, що шукачам притулку після подачі заяви на притулок, але не пізніше п'ятнадцяти днів після надходження заяви, надається вся інформація про умови прийому та їхні обов'язки, про установи (юридичні, медичні), до яких вони можуть звернутися по допомогу. Також не пізніше трьох днів з подачі заяви особи отримують посвідчення зі статусом шукача притулку та, в окремих випадках, їм ще видають проїзні документи. Біженці мають право на проживання у відведеному державою-приймачем місці, яке має доступ до всіх благ та можуть отримати дозвіл на виїзд з даної території.

Біженцям надається право на возз'єднання з власною сім'єю, на навчання для неповнолітніх дітей в центрах розміщення, на працевлаштування, фінансову та медичну допомогу, на особливе ставлення, якщо вони відносяться до вразливих груп (особи з фізичними обмеженнями, неповнолітні, особи, які зазнали тортур та катувань та ін.). Право на возз'єднання сімей деталізоване в Директиві ЄС 2003/86, де вказано, що до членів сім'ї відноситься: дружина/чоловік (або неофіційний шлюб, якщо це дозволено законодавством приймаючої країни), діти, родичі по прямій лінії, яким особа є опікуном або доглядачем та ін. Умовами возз'єднання сім'ї є можливість її утримання, наявність житла та заробітку, медичного страхування [21, с.13].

Біженці зобов'язуються інформувати щодо фактичної адреси проживання або зміни такої, пройти медичне обстеження, покривати матеріальні потреби, якщо вони достатньо забезпечені для цього та подавати заяву на притулок відразу після прибуття в країну ЄС [22, с.20].

Директива щодо постійних резидентів ЄС, які є громадянами інших країн зазначала, що особам, які проживають більше п'яти років в одній з європейських країн та є економічно стабільними, надавалося право вільного пересування та проживання в іншій країні-члені ЄС. Вони мають право на гідні умови роботи, соціальні виплати за віком та допомоги на дітей, освіту, об'єднання в профспілки та ін. З 2010 р. дія Директиви поширилася і на біженців [20, с.46].

Про особливості захисту осіб, що зазнали сексуального та ментального насилля та правову базу, зважаючи на гендерні аспекти, викладено в ще одному документі Європейської Ради. Крім того, в Директиві 2004/83 наголошено на задоволенні потреб неповнолітніх дітей, які стали біженцями [23, с.21].

Директива 2005 року щодо надання статусу біженця визначає процедуру надання статусу та вказує, що держави можуть зобов'язати осіб подавати заяви на притулок в визначених місцях та особисто (або батьками (опікунами) для неповнолітніх). Біженці мають право на спілкування з ними доступною мовою, на неупереджений, прозорий розгляд заявки, на доступ до причин її відхилення та право на подачу апеляції. Дана директива визначає і ряд зобов'язань для заявників: вчасно з'являтися на вимогу органів приймаючої держави, повідомляти про місцезнаходження, також може бути поставлена вимога на обшук та запис усної розмови, фотофіксацію заявника [24, с.17].

Перший етап формування спільної політики щодо надання притулку завершився 2006 року висновком, що в кожній країні ЄС розгляд заяв та забезпечення реалізації прав біженців були різними.

З 2009 року з прийняттям Європейською Радою Директиви №50 була започаткована видача «блакитних карт» висококваліфікованим працівникам з числа громадян третіх країн, які в'їжджали в ЄС (діє в 25 країнах ЄС).

Блакитна карта є документом, що вказує на посвідку на проживання та працевлаштування в країні.

Директива Європейського Парламенту та Ради Європи від 2011 року змінила Директиву 2004. Вона розширило правове поле для шукачів притулку та прийняла заходи щодо інтеграції біженців. Біженцям надавався дозвіл на проживання терміном в три роки, проїзні документи, можливість визнавати дипломи інших країн [29, с.10].

Директивою 2013 року було визначено умови прийняття тих, хто шукає притулку. Зокрема їм було надано право працевлаштуватися після 9 місяців перебування в країні, до 3 місяців перебування біженці забезпечуються доступом до освіти. Також було визначено, що дітей поселяють разом з батьками (опікунами, родичами), а тим, хто зазнав насилля, надають медичну допомогу. Зазначається, що якщо особа матеріально забезпечена, то вона повинна покривати витрати на проживання, оплачувати надану юридичну допомогу та інше [31, с.98].

Дублінський регламент III (2013) надав біженцям право оскаржувати своє переміщення в іншу країну та вказав, що процедура передачі не має перевищувати по тривалості одинадцяти місяців. Крім того, ним були закріплені критерії визначення відповідальності за розгляд заяви шукача (перша країна в'їзду, країна в якій перебувають родичі та ін.).

Планом дій, що стосується дітей без супроводу 2010-2014 рр. були визначені необхідні заходи та права таких осіб: право на належну медичну, психологічну допомогу та на гідні умови проживання. Дитину без супроводу мають доручити відповідальному опікунові, надати їй окремий від дорослих простір, зайнятися пошуком сім'ї дитини та ін. [4, с.5].

Щодо інтеграції біженців, то Європейська Рада затвердила основні принципи, щодо інтеграційної політики, в яких зазначила, що до переліку прав, які повинні бути надані біженцям повинні бути право на

працевлаштування, на освіту, на участь в суспільному, культурному та демократичному житті країни [67, с.27].

Соціальний захист мігрантів та біженців є найбільш вразливим місцем в політиці ЄС. Можна відзначити, що соціальні права осіб в ЄС забезпечуються Загальною декларацією прав людини та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, які в статтях 25 та 9 відповідно визначають, що кожен член суспільства має право на отримання соціальної допомоги та соціального страхування [125]. Проте на практиці соціальні права мігрантів обмежені через відсутність стажу страхування та неофіційне працевлаштування.

Конвенція МОП №97 про працівників-мігрантів (1949) зазначає ряд прав, які стосуються біженців також: право на заробітну плату, на оплачувані відпустки, на членство в профспілках, соціальне забезпечення в разі хвороби, материнства, інвалідності та інше (стаття 6) [117, с.102].

Конвенція про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення № 157 (1982) [115] зазначає, що біженці мають право на грошову виплату щодо інвалідності та старості. Головною проблемою даних конвенцій є те, що вони ратифіковані не в всіх країнах членах ЄС. Соціально захищеними є громадяни ЄС та громадяни третіх країн, які проживають більше п'яти років на території Союзу [122, с.175].

Громадянам з третіх країн може бути надана віза на три місяці за шестимісячний термін, що регулюються Візовим кодексом від 13 липня 2009 року. Крім того їм може бути наданий дозвіл на проживання відповідно до Регламенту Європейської Ради від 2002 року, отримання якого зобов'язує громадян третіх країн дотримуватися законодавства приймаючої держави та користуватися правами визначеними в ньому.

Зокрема, щодо прикордонного контролю був прийнятий Шенгенський кодекс про кордони (Регламент 2016/399), який регулює перетин кордонів ЄС та контролює видачу віз громадянам третіх країн (діє в 22 країнах ЄС).

Щодо права на недискримінацію, можемо вказати, що в Хартії основоположних прав ЄС (2000), яка стала обов'язковою щодо дотримання в 2009 році, статтею 21 заборонено дискримінацію за етнічною, расовою, релігійною та іншими ознаками. Директиви про расову рівність та про рівність в сфері зайнятості поширюються на постійних резидентів третіх країн (які проживають більше 5 років в ЄС), принципи Директиви про гендерну рівність поширюються на всіх громадян третіх країн [141, с. 65].

Щодо забезпечення дотримання прав мігрантів/біженців при поверненні їх назад в країну громадянства при незаконному перетині кордону вказано, що їм надається від семи до тридцяти днів на від'їзд та протягом цього терміну вони зобов'язані регулярно з'являтися до органів влади, надавати документи, фінансові гарантії чи залишатися до від'їзду в визначеному місці (стаття 7 Директиви 2008/115) [28, с.103].

Прийнятою в Нью-Йорку Декларацією щодо біженців та мігрантів (2016), був зроблений стрибок вперед в сфері правового захисту біженців. Зокрема, біженців включили в інтенсивний процес інтеграції (право вивчати мову та право на освіту), дітям-біженцям надали можливість навчатися та зобов'язали їх піти в школу в перші ж місяці після в'їзду, наголошувалось на гідному ставленні до жінок та гендерній рівності, був спрощений процес доступу до ринку праці та ін. Як наслідок зустрічі в Нью-Йорку, був прийнятий Глобальний договір щодо питань захисту біженців (2018), основні принципи якого базувалися на збільшенні фінансування на забезпечення гідної реалізації прав біженців та на допомогу в перетворенні біженців в економічно незалежних осіб [80, с.5].

2020 року розпочалися обговорення щодо прийняття Нового пакту про міграцію та притулок ЄС, який повинен вирішити проблему розподілу біженців між країнами-членами ЄС та переглянути попередні акти прийняті щодо захисту прав мігрантів та біженців [95]. Проте Польща та Угорщина не погоджуються з деякими пунктами даного Пакту [36].

ЄС ввів у дію Директиву про тимчасовий захист біженців з України 4 березня 2022 року. Вона надає право біженцям проживати на території ЄС фактично три роки, надає право на працевлаштування, освіти для неповнолітніх, медичну допомогу та соціальні виплати [37].

Вдосконалення системи надання прав біженцям та контролю за кордонами ЄС забезпечить порядок та гідне ставлення до кожної людини, що перебуває або хоче потрапити в ЄС задля власної безпеки. ЄС робить кроки в цьому напрямку, які ми розглянемо в наступному підрозділі.

2.3. Реалізація прав біженців в ЄС

Визначення прав біженців – важливий етап в формуванні політики надання притулку країн-членів ЄС, проте їх реалізація має більше значення для аналізу проблематики такого вразливого прошарку суспільства.

За даними Eurostat в 2022 р. було видано більше 3,6 млн. дозволів на проживання громадянам третіх країн, що є на 25 % більше ніж було видано в 2021 р. [74] В 2021 р. більш ніж 139 тис. мігрантів було відмовлено в в'їзді [86]. За перше півріччя 2023 р. з країн-членів ЄС було вислано близько 53 тис. мігрантів [87].

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що кількість прийнятих мігрантів в рази перевищує тих, кому було відмовлено та яких було вислано. Це означає, що навантаження на економічну систему ЄС та на баланс суспільства значно зросло. Тому, ЄС необхідно докладати зусиль для забезпечення стабільності та реалізації прав людини в ЄС.

Щоб зрозуміти систему реалізації прав біженців варто розглянути відмінності між статусом біженця та статусом тимчасово захищеної особи.

Статус біженця передбачає процедуру його отримання, яка триває не менше пів року. За період розгляду кожна держава ЄС має свої обмеження щодо даної особи. Проте, вона отримує право на проживання в центрі для біженців, безкоштовне харчування, проїзд в громадському транспорті та медичну допомогу з певними обмеженнями. Головною проблемою є те, що на час розгляду заяви особа не може бути працевлаштована.

Тимчасовий захист надається згідно Директиви ЄС №55 від 2001 року та ним особа може користуватися відразу після перетину кордону держави-члена ЄС за зверненням для отримання захисту. Відмінністю даного статусу є право на влаштування на роботу, проживання (не тільки в визначених місцях), право на медичну та соціальну допомогу, освіту для неповнолітніх.

Ці статуси досить схожі, відмінністю є терміни отримання певних прав, проте статус біженця є кращим для тих, хто хоче залишитися проживати в ЄС та інтегруватися в європейську суспільство. При чому, тимчасово захищена особа має право подати заяву на отримання статусу біженця також [70].

Тепер для розуміння ефективності служб та політики ЄС щодо біженців та осіб, що потребують тимчасового захисту проаналізуємо статистичні дані.

4,3 млн. мігрантів був наданий тимчасовий захист в ЄС в 2022 році, причому найбільшу кількість біженців розмістили в себе Польща (більше 1,5 млн.) та Німеччина (майже 800 тис.) (Рис.В) [26]. Вперше в 2022 році 881 тис. осіб звернулася з проханням про притулок в ЄС, з яких 384 тис. отримали статус захисту (44% – статус біженця, 31% – додатковий захист, 25% – гуманітарний статус) [5].

Зокрема, більшість рішень першої інстанції щодо надання притулку були прийняті такими країнами: Німеччина (31%), Франція (20%) та Іспанія (13%). За ними йдуть Італія (8%), Австрія (6%) та Греція (6%) (Рис.Г) [112,

с.15]. Якщо аналізувати за країнами походження, то найбільше схвальних рішень щодо надання притулку від загальної кількості поданих ними заяв отримали сирійці, українці та еритрейці відповідно 93%, 86% та 84% (Рис.Д) [112].

Станом на кінець 2022 року більше ніж 877 тис. заявок на захист перебували на розгляді, що свідчить про перевантаженість системи прийому біженців та довготривалий час очікування [5].

Соціалізація та інтеграція біженця в суспільство залежить від їхнього рівня правової культури та від забезпечення їх правами та механізмами інтеграції в кожній з держав-членів ЄС. Щоб забезпечити біженців належним рівнем життя, потрібно брати до уваги релігійний, етнічний, соціальний чинники. Ксенофобія, як одна з перепон на шляху інтеграції біженця, повинна регулюватися державою.

На початку 2000-х рр. задля зменшення потоку біженців та врегулювання ситуації в державі щодо мігрантів, деякими членами ЄС застосовувалась мультикультурна модель співіснування. До прикладу, Великобританія намагалася надавати мігрантам рівні з громадянами країни політичні права, а Німеччина не втручалася в процес інтеграції, в результаті чого це призвело до утворення соціальних та політичних анклавів [146, с. 16].

Щодо реалізації права на участь в політичному житті країни були зроблені значні кроки на початку ХХ ст. В Великобританії протягом 2005-2010 років кількість представників мігрантів в Палаті громад збільшилася з 15 до 28. В німецькому парламенті в 2013 році серед числа депутатів налічувалося 36 депутатів міграційного походження. В Франції депутатами Асамблеї в 2012 році були 16 осіб-іммігрантів.

Проте, були прийняті і деякі закони, що обмежували мігрантів в реалізації культурних та релігійних прав. Наприклад, у французьких школах було заборонено носіння речей, що свідчать про релігійну приналежність

особи (2004), в Швейцарії було дозволено побудову мечетей тільки без мінаретів (2009), в Бельгії заборонили носіння мусульманських жіночих головних уборів в публічних місцях (2011) та ін. 2006 року всі члени ЄС підписали директиви щодо расової недискримінації та рівності мігрантів в сфері праці.

З заснуванням Інтеграційного фонду в Європі (2007) виділялася достатня кількість коштів для реалізації міграційної політики та політики надання притулку країнами-членами ЄС. В країнах створювалися мовні курси, гарячі лінії з надання допомоги мігрантам, центри з роботи з мігрантами (надають консультацію щодо працевлаштування, освіти, соціальну допомогу, знайомлять з законами країни) та ін.

Право мігрантів та біженців на влаштування на роботу в Європейському Союзі має свій недолік – недооцінка дипломів про освіту. Тому їм діставалася трудомістка та менш престижна робота. Причиною цього може бути ще не володіння державною мовою. Зокрема станом на 2013 рік 22% мігрантів в ЄС працювали на роботах, що вимагають фізичних затрат. Щодо окремих країн, то в Португалії цей показник становив 47% (2013), Німеччині – 13% (2014), Франції – 17% (2013). Проте високоосвічені біженці мають на 35% вищий рівень зайнятості ніж неосвічені, а хто володіє державною мовою країни перебування – на 32 % (станом на 2016) [33, с. 15].

Рівень працевлаштування біженців в порівнянні з 2010 р. зріс в 2018 р. в зв'язку з кризою біженців 2015-2016 рр. В 2022 р. близько 370 тис. мігрантів в 15 країнах ЄС були працевлаштовані. Найбільший відсоток працевлаштованих був в Нідерландах – 75%, Литві – 60%, Чехії – бл.40% [53, с. 28].

Отже, зважаючи на вище викладене, можна сказати, що країни ЄС надають можливість працевлаштуватися біженцям та особам, що потребують додаткового захисту, проте на це впливають такі чинники як законодавство

кожної країни, рівень освіти мігранта, визнання міжнародних дипломів та рівень знання мови країни перебування.

Щодо реалізації права належного прийому біженців в ЄС та їх забезпечення всім необхідним (житлом, харчуванням, медичним оглядом та ін.), можна вказати на неготовність системи надання притулку в ЄС до масштабних потоків біженців [124]. На це вказала криза біженців 2015 року. Тоді в ЄС з Північної Африки та Близького Сходу прибуло більше 1 млн. біженців Середземним морем, під час переправи через яке потонули приблизно 3770 осіб. Відбулося це через неконтрольоване переміщення біженців та складні правила їх прийому. В зв'язку з цим були активовані пошукові місії в морі та розпочалася розбудова центрів прийому біженців [58].

Аналізуючи можливість мігрантам та біженцям, а особливо дітям, здобувати освіту в ЄС, можемо стверджувати, що політика союзу була спрямована на покращення системи інтеграції біженців та їх можливості навчатися в закладах освіти. В 2022 році вищу освіту в ЄС, як мінімум останні чотири тижні до опитування, отримували 11,6% громадян інших країн, що проживають в ЄС віком 25-64 років. В порівнянні громадян ЄС, що проживають в власній країні та отримують вищу освіту, було 11,9%. Це свідчить про відкритий доступ до освіти та грантових програм [59].

Навчання дітям віком від 5 до 19 років надається в школі. Воно має розпочатися не пізніше ніж через три місяці після подачі заявки на притулок, хоча в реальності цей термін може бути довшим. В 2019 році майже 3,5 млн. дітей шкільного віку, що були мігрантами та біженцями, проживали в ЄС. В Франції до шкільних закладів були зараховані понад 60 тис. дітей, 90% з яких навчалися в специфічних класах для дітей, що не розмовляють французькою та в класах з допомогою в вивченні мови. В Німеччині близько 98% дітей-мігрантів шкільного віку відвідували початкові школи (2016). В Греції 60% дітей-біженців та дітей-мігрантів віком від 5 до 17 років

навчалися в школах. Недоліком аналізу даних були різні критерії щодо визначення категорій дітей, що були включені в процес навчання [3, с. 5].

Щодо отримання медичної допомоги в ЄС біженці можуть стикнутися з рядом проблем та обмежень, такими як: обмежений доступ через власний статус, мовний бар'єр, відсутність правової допомоги та роз'яснювальних інструкцій щодо функціонування системи охорони здоров'я, брак ресурсів.

Реалізація права особи, що потребує захисту чи притулку в країнах ЄС на доступ до інформації щодо умов їхнього прийому та законодавства приймаючої країни значно вдосконалюється останніми роками. Зокрема створюються нові платформи та веб-сайти, прикладаються нові зусилля органами влади щодо перекладу необхідної інформації різними, доступними для іноземців мовами. Наприклад для біженців з України була створена окрема платформа «Who is who» для надання їм необхідної інформації.

Перекладацькі послуги під час надання медичної допомоги або допомоги особам з особливими потребами є надзвичайно важливими. Тому, ЄС проводить навчання перекладачів згідно особливостей спілкування з особами, яким потрібний притулок, залучає осіб, що отримали захист в якості перекладачів, видає більше інформаційних матеріалів різними мовами.

Надання правової допомоги під час всієї процедури прийому надається на низькому рівні або взагалі не надається. В зв'язку з цим Європейський Союз намагається реформувати дану систему, укладаючи договори з спеціалізованими юристами для консультації біженців та залучаючи адвокацькі асоціації.

Також, надання захисту та правової допомоги неповнолітнім без супроводу є показником рівня захищеності дітей на кордонах ЄС. За даними Eurostat в 2022 році було подано 39,5 тис. заяв на притулок від неповнолітніх без супроводу, з яких переважна більшість була схвалена, особливо сирійцям [7].

Реалізація Директиви про право на возз'єднання з сім'єю має ряд обмежень: біженець має подати заяву не пізніше ніж до 3 місяців з дати отримання схвалення заяви на притулок, перелік членів сім'ї, які також можуть іммігрувати в кожній країні ЄС визначається по-своєму. Проте, якщо аналізувати статистику 2011-2015 рр., то кількість погоджених заяв з сімейних причин зросла за ці роки з 5,9 млн осіб до 7,5 млн. осіб [43, с. 10].

Серед громадян третіх країн, які отримали дозвіл на проживання в ЄС, станом на кінець 2022 року, переважають ті, що отримали його через сімейні причини або в зв'язку з працевлаштуванням (робочими контрактами) (Рис.Е) [78].

З початком втілення в 1999 р. в життя нової Загальноєвропейської системи надання притулку (СЕАС) відповідальність щодо розгляду заяв на притулок була покладена на перші країни в'їзду або країни, в яких перебувають родичі тих, хто просить про притулок. Основними органами, що регулюють процес надання захисту та притулку є Європейська Рада, Європейський Парламент, Європейська Комісія та Рада Європейського Союзу [69].

Європейський Союз намагається вдосконалити систему прийому біженців та умови їхнього перебування в країнах-членах. З цією метою в січні 2022 року було створено Агентство ЄС з питань притулку (EUAA), річний бюджет якого становить більше 170 млн. євро, а кількість штату та експертів – приблизно 2,5 тис. осіб. Його діяльність спрямовується на уніфікацію процедури надання статусу біженця та притулку, тим самим забезпечуючи однакові умови прийому в країнах-членах ЄС. У 2022 році Агентством було надано допомогу 14 країнам ЄС [128].

Минулого року була розроблена Стратегія з фундаментальних прав осіб, що просять притулку та створено механізм розгляду скарг, згідно якого кожен, хто постраждав від дій персоналу в пунктах прийому біженців може подати скаргу в Агентство Європейського Союзу з питань притулку.

Крім того ЄС продовжував надавати допомогу мігрантам за допомогою пошуково-рятувальних операцій в Середземному морі, яким найчастіше мігранти намагаються нелегально потрапити в ЄС та тонуть. Проте ефективність цієї системи є досить низкою, як показали попередні роки.

В червні 2023 року двадцять одна країна-член ЄС дійшла згоди щодо механізму солідарності, за якого країнам, які зазнають значного тиску через наплив біженців надається фінансова допомога, відбувається їх перерозподіл між країнами-членами. Проте, деякими країнами-членами рішення на саміті були заблоковані, що гальмує процес реформування системи надання притулку біженцям в тому числі.

Висновки до 2-го розділу

1. Можна відзначити, що в Європейському Союзі існує різновекторна та складна база нормативно-правових актів, які спрямовані на визначення прав та забезпечення захисту біженців. Дані правові акти створюють систему, яка регулює процедури розгляду заяв на притулок, надання статусу біженця, умови прийому та права біженців у країнах-членах ЄС.

Незважаючи на діючі норми та стандарти, існують певні недоліки у системі захисту біженців, такі як переповненість приймальних центрів, розбіжності між країнами-членами, довгі строки очікування на рішення та інші проблеми. Ці виклики потребують посилення зусиль для забезпечення більш справедливого та ефективного захисту прав біженців в ЄС.

2. Аналізуючи конвенції, директиви, регламенти та інші прийняті документи щодо захисту біженців та осіб, що потребують додаткового захисту, можна дійти висновку, що система нормативно-правових та актів рекомендаційного характеру в цій сфері є розгалуженою. Проблемами в сфері визначення та реалізації прав біженців в ЄС є відсутність єдиного уніфікованого законодавства. Проте, не зважаючи на це, особи, що отримали статус біженця забезпечені правом на працевлаштування, медичну та правову допомогу, на освіту, доступ до ринку праці, на невисилання та проживання в ЄС. Отримати статус біженця досить складно, адже потрібно пройти певну процедуру та очікувати певний період часу на ухвалення рішення щодо заявки.

3. Реалізація прав осіб, що втікають від війни, переслідувань та з інших причин – це складний процес, який потребує уніфікації процедури їх прийому та контролю за наданням їм всієї необхідної допомоги. Європейський Союз робить значні кроки до вдосконалення власної системи щодо надання притулку, проте існує ряд недоліків, такі як недостатньо якісне надання правової та медичної допомоги, забезпечення інформацією осіб, що прибувають з інших країн, різні критерії та правила їх прийому та інше.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Економічні та політичні чинники міграційних процесів

У Європейському Союзі міграційні процеси визначають обличчя сучасного суспільства та економіки. За останні десятиліття спостерігається стабільний ріст міграційних потоків та потоків біженців, який впливає на різні аспекти життя в країнах-членах ЄС. Зазначимо, що міграційні процеси включають різні категорії, такі як економічні мігранти, біженці, студенти, а також сімейні мігранти.

Міграція в ЄС є важливим чинником вирішення демографічних викликів, таких як старіння населення та нестача робочої сили. Мігранти можуть внести значний внесок у економіку та соціальну сферу.

Ми можемо виділити наступні економічні та політичні чинники міграційних процесів в ЄС, аналіз яких ми будемо здійснювати нижче:

1) Економічні чинники:

- економічна нестабільність та безробіття;

Економічна криза 2008 року та інші економічні труднощі в окремих країнах ЄС стали основою для масової міграції, оскільки люди шукали кращі економічні можливості та роботу.

- дефіцит робочої сили.

Старіюче населення та відсутність робочої сили в окремих секторах економіки приваблюють мігрантів, а країни сприяють економічній міграції задля забезпечення необхідними робочими ресурсами.

Економічна нестабільність та рецесія, що виникла внаслідок світової фінансової кризи 2008 року, здійснили значний вплив на міграційні тенденції в Європейському Союзі. В умовах загостреного безробіття та зниження привабливості для економічних мігрантів, спостерігалось зменшення масштабів економічної міграції. Робочі можливості та умови зайнятості стали

менш привабливими. Під час таких економічних спадів іноземні мігранти часто є найбільш вразливою категорією працівників, що призвело до зміни обсягу та напрямку міжнародних міграційних потоків.

З іншого боку, економічні труднощі, що супроводжували кризу, спричинили зростання числа біженців. Загальна нестабільність у деяких регіонах та погіршення життєвих умов змушували людей шукати притулок. Цей фактор значно вплинув на склад та характер міграційних потоків в ЄС.

Міжнародна міграція є широко поширеним явищем в ЄС, яка характеризується не лише великими імміграційними потоками з-за його меж, а й міграцією з однієї країни-члена до іншої, на яку також впливає економічна ситуація. Оскільки міжнародний міграційний потік ЄС складається з мігрантів різного походження, не лише мотиви, але й рівень зусиль, витрачених на міграцію, відрізняються між різними групами мігрантів. У контексті економічної кризи ці відмінності мають вплив на міграційні рішення урядів спрямованих на нових іммігрантів [47, с.146].

Щодо ЄС в цілому, то річні цифри та оцінки за 2004-2009 роки показують різке зростання в 2007 році з наступним зниженням загальної імміграції в 2008 і 2009 роках (-5% з 2007 по 2008 рік та -9% з 2008 по 2009 рік). Рівень 2009 року близький до середнього рівня за 2004-2006 роки. І навпаки, загальна еміграція зростає з 2007 по 2008 рік (+15%) і залишається на рівні 2008 року для 2009 року (Рис. Ж) [47].

Оскільки криза розпочалася в середині 2008 року, річні цифри за 2008 рік є зведеними. Тому вплив кризи на міграційні потоки можна було б краще оцінити за допомогою місячних цифр. Тому, варто вказати, що 27 країн ЄС відчували щомісячне зростання рівня безробіття, що призвело до скорочення імміграції та зростання еміграції.

Еміграційна криза призвела до зменшення привабливості країн найбільшого імміграційного напрямку, збільшення кількості емігрантів (безробіття та обмеження можливостей для зайнятості стали стимулом для мігрантів шукати робочі можливості в інших країнах або повертатися на

батьківщину), зміни структури міграційних потоків (замість спрямування в країни з розвинутими економіками, де виникали трудові можливості, спостерігалася тенденція до міграції в країни з меншою економічною нестабільністю, де відчувалися менші економічні труднощі), посилення імміграційних обмежень (зменшення кількості наданих робочих віз та імміграційних квот), зменшення кількості робочих місць для мігрантів та зниження рівня заробітної плати.

Усі ці фактори взаємодіяли та формували нову реальність для міграційних процесів під час економічної кризи та вплинули на структуру та напрямки міграційних потоків у багатьох регіонах світу.

Світова економічна криза 2008 року відзначилася й суттєвою трансформацією політичного ландшафту в Європейському Союзі. Як зауважує К. Вебер, криза стала «завершенням тріумфу європейської інтеграції» і вказала на незбалансованість цього процесу, що викликало не лише проблеми, але й небезпеку для подальшого руху ЄС [94, с. 253].

Після кризи відбулися трансформації в політичному середовищі такі як: поява нового європейського націоналізму, усвідомлення негативних аспектів глобалізації та міграції, прийняття нових політичних рішень щодо регулювання міграції та інституційні зміни, підтримка ідеї інтеграції. Міграційні потоки та ставлення до мігрантів у ЄС модифікуються під впливом нового політичного контексту та змін у суспільному усвідомленні.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що світова економічна криза 2008 року мала подвійний ефект на міграційні процеси в ЄС: призвела до скорочення економічної міграції та стимулювала зростання числа біженців, що сформувало нову динаміку та виклики для міграційної політики Союзу.

2) Політичні чинники:

- геополітичні конфлікти;

Військові конфлікти, такі як війна в Україні та в Ізраїлі, спричиняють масові переміщення населення через загрозу безпеки та пошкодження інфраструктури.

- політичний тиск та кризи;

Політичні події, наприклад, криза мігрантів на кордоні з Білоруссю, використовуються для політичного тиску на країни ЄС та створення кризових ситуацій.

- необхідність захисту та безпеки.

Загострення політичних ситуацій та конфліктів призводить до зростання потреби в притулку та безпеці, що спричиняє процес біженства до країн ЄС.

Події на Близькому Сході на поч. ХХІ ст., в Грузії в 2008 р., події «арабської весни» 2011 р., російсько-українська війна, що триває з 2014 р., арабсько-ізраїльський конфлікт та інші конфлікти призвели до значних потоків біженців, які, в основному, були спрямовані до Європи.

Зміни, що відбуваються в арабському світі, суттєво вплинули на політику країн в питаннях, пов'язаних з біженством та викликали ряд міграційних викликів. «Арабська весна» не дала свого результату, адже не були встановлені демократичні політичні режими, а рівень бідності та безробіття залишився високим. Таким чином, збільшилася кількість мігрантів та біженців з тих регіонів у країни ЄС.

Мігранти з Близького Сходу спричинили кризу в 2011 році, коли Італія, не впоравшись із біженцями з Магрибу, почала видачу їм тимчасових шенгенських віз, а Франція, у відповідь, закрила кордон з Італією. Щоб подолати кризу в ЄС і врятувати себе від біженців, Данія тимчасово вийшла з Шенгенської зони, відновивши контроль на національних кордонах.

Реакцією на ці події було створення у червні 2011 року Агентством з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав ЄС спеціальних структур прикордонного контролю. Відбулася реорганізація системи патрулювання кордонів Eurosur, яка була запущена 1 грудня 2013 року, із загальним бюджетом 224 млн. євро на 2014-2020 роки. Frontex отримало нові повноваження, що дозволило уніфікувати процедури прикордонного контролю та координації даних в Євросоюзі. У березні 2014

року депутати Європарламенту виділили 3,1 млрд євро на 2014-2020 роки Європейському фонду у справах мігрантів, біженців та інтеграції (AMIF). В жовтні 2015 року було введено в дію Європейську службу прикордонної і берегової охорони (ЄСПБ) з розгортанням першої місії на болгарсько-турецькому кордоні.

Євросоюз також розробляє проекти для запобігання нелегальній міграції через свої кордони, покладаючи це завдання на Місію ЄС з прикордонної допомоги (EUBAM), що координує дії прикордонних і митних служб на його кордонах [145, с. 221].

Під час кризи 2015-2016 років більшість переселенців обирали Європу як місце прибуття та в'їжджали через Грецію, у той час як економічні мігранти, зокрема з Африки на південь від Сахари, віддавали перевагу Італії. Пізніше відбувалися громадянські конфлікти в Сирії, Іраку та Лівії. Тому, в наступні роки до Європейського Союзу прибувало понад мільйон мігрантів.

Відповідно до поправок, внесених Європейською Комісією від 15 березня 2017 року, до Шенгенського кодексу про кордони 2006 року було внесено зміни, які передбачають обов'язковий регулярний контроль всіх осіб, що перетинають межі ЄС. У зв'язку з загрозою терористичних актів в країнах Союзу були введені Система інформації та авторизації поїздок до ЄС (ETIAS) і Система в'їзду-виїзду (EES) [153, с. 89]. У січні 2017 року, на міграційних маршрутах через Середземне море, кількість мігрантів скоротилася до 6811 осіб в порівнянні з жовтнем 2015 року, коли цей показник становив 221 638 осіб (Рис. II) [159].

Наслідком кризи на кордоні Білорусі в 2021 році була хвиля біженців, які шукали притулку в Європі. Ситуація виникла через використання Білоруссю біженців як інструменту тиску на Європейський Союз. Це був черговий виклик для системи надання притулку ЄС.

На початку 2022 року в ЄС виникла нова криза, що значно перевищила масштаби подій 2015–2016 років. Основною причиною збільшення потоку біженців стала російсько-українська війна. Кількість біженців з України,

zareєстрованих для тимчасового захисту в Європі, до кінця листопада 2022 року досягла 4,8 млн осіб. Найбільше осіб із статусом тимчасового захисту zareєстровано в Польщі, Німеччині та Чехії (Рис. К) [113]. Слід відзначити, що мова йде про осіб, які подали заявки на отримання пільг.

Загалом в Європі zareєстровано понад 8 мільйонів біженців з України, не враховуючи кількість осіб, які шукають притулок із Єгипту, Пакистану, Афганістану та Сирії, і ця кількість постійно зростає.

Економічні та політичні фактори взаємодіють між собою, змінюють напрямки міграційних процесів та характер міграційної політики та політики щодо біженців країн-членів ЄС.

Отже, економічні та політичні чинники міграційних процесів в країнах Європейського Союзу визначаються рядом ключових подій, які суттєво вплинули на рухи населення в цьому регіоні.

Серед економічних чинників, що вплинули та впливають на міграційні потоки до ЄС та в межах ЄС ми відносимо:

1. Економічні кризи. Економічний обвал та безробіття 2008 року, спричинені світовою фінансовою кризою, збільшили кількість громадян ЄС, що шукали можливості працевлаштування, а економічна нестабільність в окремих країнах призводила до збільшення масштабів еміграції.

2. Нестачу робітників в ЄС. На фоні старіння населення та нестачі робочої сили в окремих секторах економіки, країни ЄС активно привертали мігрантів для закриття вакансій та забезпечення економічного зростання.

Серед політичних чинників ми відзначили такі як:

1. Виникнення збройних конфліктів. Конфлікти на Близькому Сході, «Арабська весна» 2011 р., війна в Грузії 2008 р., російсько-українська війна, арабсько-ізраїльський конфлікт змінюють характер та напрямки міграцій, а також збільшують кількість запитів на притулок в країнах ЄС.

2. Політичний тиск та кризи. Політичні події та спроби використання мігрантів як засіб тиску з боку Білорусі в 2021 році є прикладом фактору, що може впливати на міграційні процеси в регіоні.

Враховуючи ці фактори, можна визначити, що міграційні процеси в Європі визначаються складним взаємозв'язком економічних, політичних та соціокультурних чинників. Спроби адаптувати політику міграції та надання притулку до умов, що змінюються, є важливим завданням для країн ЄС.

3.2. Процес біженства до країн Європейського Союзу: основні проблеми

Процес біженства до країн Європейського Союзу представляє собою важливий аспект глобальних міграційних процесів. ЄС, будучи важливим гравцем на міжнародній арені, став притулком для тисяч людей, які змушені переміщуватися в зв'язку з збройними конфліктами, переслідуваннями та гуманітарними кризами.

Роль ЄС у наданні притулку біженцям має ключове значення як для гуманітарних цілей, так і для визначення стратегій інтеграції та управління потоками біженців в сучасному світі. У контексті цього важливого явища, необхідно ретельно розглянути проблеми та виклики, що виникають внаслідок процесу біженства, з метою вдосконалення відповідної політики Європейського Союзу.

За даними УВКБ ООН, станом на середину 2023 року у світі зафіксовано 32,5 млн. біженців та 53,2 млн. внутрішньо переміщених осіб через конфлікти та насильство. На тлі цих вражаючих цифр, на кінець 2021 року в Європейському Союзі проживало менше 10% усіх біженців у світі. Внаслідок війни в Україні частка біженців в ЄС зросла до понад 20% від усієї глобальної кількості, що підкреслює значний вплив конфліктів та криз, як визначних факторів міграційних процесів в регіоні (Табл.Л) [92].

У контексті аналізу процесу біженства до країн Європейського Союзу важливо розглянути глобальний розподіл біженців. На гістограмі (Рис. М) [78], яка презентує десять країн, що приймають найбільше біженців, вказано відсоткову частку розміщених біженців від загальної чисельності населення цих країн. Ці дані надають можливість розуміти глобальний контекст

прийому біженців, враховуючи різноманіття країн за географічним та економічним статусом.

Аналіз даних гістограми дозволяє зробити висновок, що Європейський Союз є одним з найбільших пунктів прихистку, приймаючи 6,7 млн. біженців, що становить 1,5% від його населення. Розміщення ЄС на ряду з іншими країнами в рейтингу вказує на значні внутрішні завдання та виклики, з якими має стикатися Союз. Висока частка біженців може створити напругу в суспільствах, що вимагає ефективних заходів з інтеграції та соціальної підтримки. Питання ефективності таких заходів стає ключовим для забезпечення позитивної взаємодії біженців з громадянами приймаючих країн та сприяння їхній адаптації у новому середовищі. Такий детальний аналіз є важливим для формування стратегій управління потоками мігрантів та біженців, а також забезпечення гармонійного сусідства в європейських країнах.

Без міграції європейське населення скоротилося б на півмільйона в 2019 році, враховуючи, що в ЄС народилося 4,2 мільйона дітей і померло 4,7 мільйона людей. У 2020 і 2021 роках населення ЄС фактично скоротилося через низьку народжуваність, високу смертність та низький рівень чистої міграції [78].

Біженство до країн Європейського Союзу є складним процесом, що породжує різноманітні виклики та проблеми:

1) Нелегальна міграція.

Збільшення кількості нелегальних перетинів кордону ставить під загрозу безпеку та порядок в країнах ЄС. Це проявляється в кількох аспектах:

1. Загроза громадській безпеці. Нелегальні перетини (особливо через Середземне море) сприяють створенню збройних угруповань, злочинних груп, торгівлі людьми та контрабанді наркотиками.

Зростання числа нерегулярних мігрантів може стати причиною збільшення рівня злочинності, оскільки більшість злочинів, зафіксованих в європейських країнах, вчиняються саме мігрантами. За даними Eurostat,

найвищі показники злочинності зафіксовані в Бельгії (102,2 злочини на 100 тисяч громадян), Іспанії (95,6 злочини на 100 тисяч громадян) та Португалії (87 злочинів на 100 тисяч громадян) [42].

2. Ускладнення прикордонного контролю.

Постійний приплив нелегальних мігрантів перевантажує систему прикордонних служб, ускладнюючи їх здатність забезпечити ефективний контроль та безпеку. Прикладом можуть служити митниці в Греції чи Італії.

В Європейському Союзі прикордонний контроль здійснюється Європейським агентством з управління кордонами та прикордонною службою (Frontex). Frontex виконує ряд функцій, включаючи координацію спільних операцій на кордонах, сприяння впровадженню технічних інновацій, забезпечення доступу до сучасних засобів контролю та нагляду на кордонах, надання підтримки країнам-членам ЄС у підготовці та відповіді на ситуації, що пов'язані з прикордонною безпекою та міграцією [65]. Frontex стикається з викликами, спричиненими кризами мігрантів та біженців, що пов'язані як з технічними обмеженнями, так і з відсутністю єдності між країнами-членами ЄС.

3. Зростання соціально-економічної нерівноваги. Значний приплив нелегальних мігрантів може викликати економічне напруження та конкуренцію на ринку праці. Наприклад, нелегальні працівники, які перебувають в країні ЄС, можуть виконувати роботи за низькі зарплати.

Зазначимо, що вища активність незаконних перетинів кордонів спостерігалася в 2015 році, коли було зафіксовано понад 1,8 мільйона подібних випадків (Рис. Н) [64]. У 2021 році зафіксовано понад 200 тисяч нелегальних перетинів кордонів Європейського Союзу. Протягом перших десяти місяців 2022 року на зовнішніх кордонах ЄС виявлено 281 тисячу нелегальних в'їздів, що є на 80 тисяч більше, ніж за аналогічний період попереднього року [16, с.32].

За цей період найбільш активними міграційними маршрутами до ЄС для нерегулярних мігрантів залишаються Західнобалканський та

Центральний середземноморський маршрути. Так, з січня по жовтень 2022 року кількість нелегальних перетинів на Західнобалканському маршруті зросла до 128 400, що є на 159% більше, ніж за аналогічний період 2021 року [14]. Подібні тенденції збільшення кількості нелегальних перетинів спостерігаються і на інших міграційних маршрутах (Табл.П) [35].

Таким чином, ситуація з нелегальними перетинами кордонів ЄС змінюються в залежності від конкретних маршрутів та географічних обставин, що спонукає розглядати ефективні стратегії для керування цими потоками.

2) Відсутність спільного законодавства та єдиної системи прийому біженців.

Відсутність єдиного законодавства ЄС у сфері міграції та надання притулку може викликати значні проблеми:

1. Непорозуміння між країнами-членами. Відсутність єдиної системи законів призводить до розбіжностей у підходах щодо надання статусу біженця, критеріїв надання громадянства та правового захисту.

2. Ускладнення процесу прийняття рішень. Відсутність єдиної системи призводить до багаточисельних процедур та правил, що ускладнює процес прийняття рішень. Це може призвести до затримок та неспроможності швидко реагувати на кризові ситуації. Наприклад, різні підходи до азилу чи різна термінологія можуть створювати перешкоди в ефективній обробці заяв.

3. Невизначеність для мігрантів. Мігранти можуть зіткнутися з різними правилами та обмеженнями в різних країнах ЄС, що призводить до правової невизначеності.

4. Системна неефективність управління потоками біженців та мігрантів. Відсутність чіткого механізму координації та взаємодії між країнами-членами може породжувати відмінності в обробці заяв на надання притулку та проблеми в протидії нелегальному перетину кордону.

В результаті відсутності спільного законодавства у сфері міграції та надання притулку виникають суттєві виклики для ЄС, з якими необхідно

впоратися задля досягнення єдності та ефективності відповідної політики ЄС.

3) Неофіційне працевлаштування.

Розглянемо як дана проблема впливає на європейські країни та суспільство в цілому:

1. Економічний дисбаланс. Нелегальні працівники, як правило, не сплачують податки та соціальні внески, що впливає на фінансовий стан країни та системи соціального забезпечення.

Результати дослідження в роботі департаменту політики з питань економічної, наукової політики та політики якості життя в ЄС «Оподаткування неформального населення. Економіка в ЄС» показують, що до 2022 року в 36 країнах ОЕСР спостерігається чотири різні тенденції розвитку тіньової економіки. Результати вказують на значне зростання тіньової економіки з 14,98% (у 2019 році) до 16,48% (у 2020 році). Хоча результати (за прогнозом, станом на січень 2022 року) вказують на зниження тіньової економіки приблизно на 0,52 %. Результати також показують, що країни Східної або Центральної та Південної Європи, такі як Болгарія, Кіпр, Чехія, Латвія, Литва та Польща мають вищий рівень тіньової економіки, ніж «старі» країни Західного Європейського Союзу, такі як Австрія, Німеччина, Франція та Нідерланди [77, с. 85].

2. Зниження рівня соціальної стабільності. Низькі зарплати, відсутність соціального захисту та нестабільні умови роботи можуть призвести до соціальних напружень та конфліктів. Нелегальні працівники часто стикаються з непрозорими трудовими угодами, відсутністю медичного страхування та невідомістю щодо своїх прав, що веде до нестабільності на ринку праці.

3. Вплив на ринок праці. Неофіційне працевлаштування може викликати перевантаження деяких галузей та секторів, тим самим впливаючи на робочі місця, стандарти безпеки та рівень оплати.

4. Потенційна експлуатація. Нелегальні працівники піддаються ризику експлуатації роботодавцями, оскільки вони можуть опинитися в залежності від свого статусу та страху втрати роботи.

4)Неможливість впоратися з міграційними кризами.

ЄС часто стикається з великими потоками біженців у зв'язку з гострими конфліктами та кризами в світі. Це відкриває ряд системних викликів, які суттєво ускладнюють ефективну реакцію на масштабні потоки біженців:

1. Відсутність єдиної стратегії та координації між країнами-членами ЄС. Кожна країна реагує на кризу окремо, що ускладнює вирішення загальноєвропейських проблем.

2. Надмірний тиск на окремі країни.

Відсутність узгодженого бачення щодо процесу розселення масових потоків біженців та розбіжності у напрямках і пропорціях цього розселення призводять до нерівномірного тиску на міграційні служби окремих європейських країн.

Країни, які прийняли найменшу кількість біженців у 2019-2022 році, включають кілька країн-членів ЄС, таких як Угорщина, Хорватія, Латвія та Словаччина. Ці ж країни були в цьому списку в 2016 році. Угорщина та Польща виступають за більш жорсткий підхід і висловлюють опір прийняттю обов'язкового квотування біженців на рівні ЄС, що може спричинити значне навантаження на їхні суспільства та інфраструктуру [82, с. 26].

Згідно Дублінської угоди щодо права на притулок в країнах ЄС (2013), відповідальність за прийняття, перевірку документів та проведення процесу отримання статусу біженця покладається на країни «першого в'їзду». Але на сьогодні ці правила частково ігноруються. Країни «першого в'їзду», такі як Греція, Італія, Іспанія, Угорщина та Хорватія, дозволяють мігрантам рухатися далі на північ і подавати заявки на притулок в Австрії чи Німеччині. З початком 2018 року до Греції через Егейське море прибуло 120 тисяч мігрантів із загальної кількості 130 тисяч для всього ЄС, для яких Греція стала транзитною зоною [97, с. 336]. У 2022 році Австрія зареєструвала

майже 100 тисяч прохань про надання притулку, тоді як Угорщина розглянула лише 50 заявок [64].

Як результат, політика ізоляції набуває обертів, коли деякі країни намагаються відновити контроль на своїх внутрішніх кордонах, як це було у Німеччині, Австрії та Франції в 2017 році [57]. Ці заходи боротьби з кризою біженців отримують підтримку праворадикальних політичних сил у Європі, які вважають за необхідне обмежити міграційні потоки всіма можливими рішучими заходами (підвищення популярності ультраправої партії «Альтернатива для Німеччини» в Німеччині, ініціатива Італії щодо перенесення міграційних офісів за межі ЄС).

3. Погіршення гуманітарної ситуації. Масштабні потоки біженців призводять до погіршення гуманітарної ситуації в країнах ЄС. Брак необхідних ресурсів та надмірне переповнення призводять до невідповідності між спожитими та доступними ресурсами.

4. Спроможність інтеграції та управління. Потреба в швидкій інтеграції та ефективному управлінні великими групами біженців викликає питання щодо спроможності країн ЄС впоратися з цим завданням без зміни у відповідних політичних та соціальних підходах.

5. Гострий політичний розкол. Кризи викликають гострий політичний розкол між країнами, які відкриті до прийому біженців, та тими, які виступають за більш обмежений підхід.

6. Недостатні ресурси та інфраструктура. Безперервний потік біженців розкриває нестачу ресурсів для їхньої ефективної інтеграції, освіти, медичного обслуговування та розміщення.

Згідно зі звітом, опублікованим УВКБ ООН, наприкінці 2022 року кількість біженців у світі становила 108 мільйонів, а лише за перші кілька місяців 2023 року зросла до 110 мільйонів.

Враховуючи ці проблеми, Європейський Союз повинен посилювати співпрацю між країнами-членами, розвивати єдине стратегічне планування та

вдосконалювати гуманітарні та соціальні програми для забезпечення стійкого та ефективного вирішення криз.

5)Тривалий період очікування в пунктах прийому.

Тривалість процесу розгляду заяв та надання статусу біженця в пунктах прийому стає суттєвою проблемою, погіршуючи умови перебування та життя осіб, які шукають притулок. Довготривалі очікування можуть призвести до стресу, погіршення здоров'я та ускладнень у вразливих груп населення. Така ситуація акцентує необхідність оптимізації та прискорення процесу розгляду заяв.

Наприклад, в Швеції впроваджено програму «Швидший процес для безпечного притулку», спрямовану на вдосконалення та прискорення процедур розгляду заяв біженців. За допомогою цієї програми терміни розгляду зменшилися на 30%. У Німеччині реформовано систему прийому біженців. Введені інновації включають автоматизацію процесу реєстрації та визначення статусу біженця, що дозволяє швидше і точніше обробляти заявки. В Іспанії в рамках стратегії врегулювання міграційних потоків впроваджено ефективніші механізми визначення статусу біженця та прискорення розгляду справ.

Аналіз успішних ініціатив такого типу може надати корисний досвід для інших країн ЄС у поліпшенні процесів прийому та скороченні термінів очікування біженців.

б)Неналежні умови перебування для біженців.

Проблема нерівномірного розподілу біженців між країнами ЄС зумовлена відмінностями в економічному та соціокультурному потенціалі кожної країни. Деякі держави переживають надмірне навантаження через більш привабливі умови для інтеграції, що може викликати соціальне та економічне напруження. У той час як інші країни залишаються менше залученими до прийому біженців через нижчий економічний розвиток чи політичні обмеження.

У Греції недостатня кількість місць у прийомних центрах та неефективні механізми надання житла призвели до погіршення умов перебування біженців. Багато з них змушені проживати в таборах або в тимчасовому житлі, де надання медичної допомоги та освіти обмежене.

У Італії виникають проблеми з неофіційним працевлаштуванням серед біженців. Багато з них, знаходячись у стані очікування на розгляд своїх справ, змушені влаштовуватися на роботи, які часто не відповідають їхнім кваліфікаціям, та працювати за низьку зарплату. Застосування Директиви про тимчасову роботу в агентствах (2008) свідчить, що працівники страждають від поганого ставлення та несвоєчасної оплати. Дослідження Агентства фундаментальних прав (FRA) показує, що працівників-іноземців в секторі сільського господарства більше, ймовірно, через те, що тут вони працюють понаднормово, виконуючи позаконтрактні завдання, що є, в певній мірі, експлуатацією [11, с. 3].

У Німеччині виникають труднощі з розподілом біженців між федеральними землями. Нерівномірне розміщення призводить до того, що деякі регіони переживають надмірне навантаження, тоді як інші залишаються менше залученими до прийому біженців.

Таким чином, дані проблеми вимагають комплексного та узгодженого підходу для забезпечення ефективності та справедливості в управлінні процесами біженства в ЄС.

3.3. Війна в Україні як вагомий фактор впливу на ситуацію із біженцями в ЄС

Війна в Україні стала вагомим фактором впливу на ситуацію із біженцями в Європейському Союзі. Внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну та загострення гуманітарної ситуації в регіоні багато людей шукають притулок та захист в інших країнах, зокрема в країнах ЄС.

В кінця 2022 року частка біженців, які проживають в ЄС, зросла до понад 20% від чисельності усіх біженців у світі. Це свідчить про значний

вплив війни в Україні на розподіл та на кількість біженців в Європейському Союзі. У зв'язку із цим багато країн ЄС зіткнулися з необхідністю розширення систем прийому біженців, надання їм відповідного житла, медичної допомоги та інших необхідних послуг.

Важливо враховувати, що війна в Україні поставила перед ЄС унікальні виклики, пов'язані з тим, що це не просто масовий потік мігрантів, а біженці, що шукають притулок через конфлікт та гуманітарну кризу.

Після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року близько 13 млн. осіб були вимушені залишити свої домівки – понад 5 млн. отримали статус внутрішньо переміщених осіб, понад 8 млн. – перетнули кордон України в якості біженців. Європейський Союз оперативно відреагував на цю ситуацію – було прийнято рішення забезпечити надання тимчасового захисту всім, хто прибуває з України до європейських держав.

Директива Ради ЄС від 20 липня 2001 року №55 про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього дає змогу державам-членам ЄС у найкоротший термін забезпечити відповідний захист та реалізацію прав осіб, які потребують термінового захисту і уникнути перевантаження національних систем надання притулку [147]. Станом на лютий 2023 року, понад 4,8 млн. біженців з України зареєструвались в системах тимчасового захисту на території Європи. Ініціатива щодо надання тимчасового захисту є наочним підтвердженням успішної співпраці, обміну інформацією та гармонізації законодавства країн-членів ЄС [19].

Громадяни України, які отримали тимчасовий захист в ЄС, можуть працювати, користуватися однаковим правами з працівниками-громадянами ЄС та мають доступ до професійного навчання.

Європейська комісія створила для українців онлайн-платформу для пошуку роботи Фонд талантів ЄС (EU Talent Pool pilot initiative). Вона діє за

допомогою Європейської мережі співробітництва служб зайнятості (EURES) на чолі з Європейським агентством праці. Особа що отримала захист в ЄС, може зареєструватися та виставити власне резюме на даному сайті, на якому розміщено бл. 3 млн. вакансій та яка об'єднує 4 тис. роботодавців.

Європейська комісія сприяє інтеграції українців, надаючи їм необхідні навички для успішного вступу на ринок праці Європейського Союзу, проводячи мовні курси та консультуючи. Фонд «Політика згуртованості», програма «Заходи згуртованості для біженців у Європі» (CARE) та Фонд притулку, міграції та інтеграції надають фінансову допомогу [68].

4 березня 2022 року ЄС була створена «Платформа солідарності» за координації Генерального директорату з міграції і внутрішніх справ (DG HOME) задля забезпечення реалізації положень Директиви про тимчасовий захист 2001/55. Також вона є майданчиком для обговорення втілення плану ЄС щодо готовності до міграції та кризових ситуацій, прийнятого на засіданні Ради з питань правосуддя та внутрішніх справ від 28 березня 2022 року. Він передбачає збір інформації щодо біженців, контроль та прийняття ефективних мір для регулювання міграційних процесів, координацію оперативного реагування.

Учасниками «Платформи солідарності» є країни-члени ЄС, держави-учасниці Шенгенської угоди, агентства ЄС (зокрема Агентство ЄС з питань притулку, Європейське агентство прикордонної і берегової охорони Frontex та Europol), МОМ, УВКБ ООН та інші партнери, включно з організаціями громадянського суспільства в конкретних форматах зустрічей, українські державні органи та міжнародні партнери.

Платформа є онлайн-простором для нарад, задля узгодження надання оперативних та політичних відповідей на нові виклики та є механізмом Ради з політичного реагування на кризові ситуації (IPCR)[61].

Також, щоб допомогти прикордонним службам країн ЄС ефективно контролювати прибуття біженців на кордонах з Україною, при цьому скорочуючи час очікування, але зберігаючи високий рівень безпеки,

Європейська Комісія 2 березня 2022 року видала керівні вказівки щодо контролю за зовнішніми кордонами, які містять положення про спрощення прикордонного контролю на кордонах ЄС з Україною, гнучкість щодо умов в'їзду, можливість перетину кордону в тимчасових пунктах пропуску, спрощений доступ для рятувальних служб та гуманітарної допомоги, особисті речі та домашніх тварин [150].

У керівних вказівках наполегливо рекомендовано країнам ЄС вдаватися до підтримки з боку агентств ЄС: Frontex може допомогти з перевіркою особи та реєстрацією людей, що прибувають, а Europol може залучати службовців для здійснення вторинних перевірок.

З метою захисту українських біженців від можливих загроз від злочинності, Europol вирішив розгорнути оперативні групи у прикордонних країнах Європейського Союзу, що межують з Україною. На запити цих країн, Europol вже створив оперативні групи в Литві, Польщі, Румунії, Словаччині та Молдові, а також планує розгортання їх в Угорщині у майбутньому [149].

Ці групи надають підтримку органам держави у проведенні додаткових перевірок та розслідувань на зовнішніх кордонах ЄС з метою виявлення злочинців та терористів, збирають інформацію, яка використовується для формування оцінки щодо загрози злочинної діяльності.

Для координації зусиль Європейського агентства з питань притулку (EUAA) щодо підтримки країн ЄС, агентство призначило 7 березня 2022 року Раду з реагування на надзвичайну ситуацію в Україні (UERB). EUAA також присутнє в Молдові, щоб надавати підтримку та інформаційне забезпечення для людей, які рятуються від війни. Таким чином, можна відзначити оперативну роботу багатьох служб ЄС щодо адаптації політики надання притулку до нових кризових умов [148].

Згідно з даними Eurostat, станом на 30 червня статус тимчасового захисту в країнах ЄС отримали 4 млн. 70 тис. українських біженців [2]. Українці обирали Німеччину (28%), Польщу (24%) та Чехію (9%) як країну розміщення. Зазначається, що найбільший приріст українських біженців за

місяць зафіксували у таких країнах Євросоюзу: Німеччина – 21 830 (+2,0%), Чехія – 9 050 людей (+2,7%), Ірландія – 3100 біженців (+3,7%) (Рис.Р) [2]. При цьому у Польщі (-13635; -1,4%) та Італії (-1005; -0,6%) потік біженців навпаки знизився.

Також у Євростаті порахували співвідношення українських біженців до місцевого населення. Найбільша кількість громадян України на тисячу осіб населення зафіксована у таких країнах: Чехія – 32,2, Польща – 26,6, Естонія – 25,8, Болгарія – 24,9 та Литва – 24,7.

Серед отримувачів тимчасового захисту в ЄС станом на кінець червня 98% були громадянами України, з них 46,6% – жінки, 34,4% – діти та 19% – чоловіки [2].

Внаслідок початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, Європейський Союз зрозумів невідворотність змін в оборонній та енергетичній системах, які як виявилось є досить вразливими.

ЄС запровадив одинадцять пакетів санкцій та надав Україні численні пакети гуманітарної та військової допомоги. Це вперше, коли європейські інституції надали державі, яка не є членом ЄС, військову допомогу. ЄС фінансує закупівлю та доставку зброї в Україну і наразі витратив на це 5 мільярдів євро через Європейський фонд миру (ЕРС), що доповнює двосторонню військову допомогу деяких країн ЄС. Сам факт того, що ЄС фінансує військову техніку для України з фонду, створеного лише у 2021 р. та поза межами офіційних договорів ЄС, підкреслює, наскільки швидко Брюсселю довелося не просто імпровізувати, а й змінити вектор своєї політики [1].

В жовтні 2022 року ЄС запустив «Місію військової допомоги Європейського Союзу» Україні з метою підготовки щонайменше 15 тис. українських військових на території ЄС протягом наступних двох років. Проте одним з найважливіших кроків підтримки було надання в червні 2022 року Україні статусу кандидата на членство в ЄС.

Щодо впливу війни на економіку країн ЄС, можемо зазначити про підвищення цін на енергоносії через залежність від російського газу (45% якого в 2021 р. постачалося в ЄС), нафти та руйнування ланцюгів постачання. Крім цього, це призвело до підвищення рівня інфляції та навантаження на європейські підприємства. Також, так як Україна та росія є постачальниками зернових культур, соняшникової олії та металів, російсько-українська війна призвела до зростання цін на цю продукцію [48].

У першій половині 2022 року середні ціни на електроенергію в ЄС різко зросли порівняно з 2021 роком з 22 євро за 100 кВт/год до 25,3 євро за 100 кВт/год. Середні ціни на газ також зросли порівняно з тим же періодом 2021 року з 6,4 євро за 100 кВт/год до 8,6 євро за 100 кВт/год у першій половині 2022 року.

Ціни на нафту зросли, досягнувши 116 доларів за барель 8 березня 2022 року. Річний рівень інфляції в Євросоні зріс до 10,7% і перевищує 20% у країнах Балтії. Тому, наприкінці жовтня 2022 року Європейський центральний банк оголосив про чергове підвищення процентної ставки.

Наприкінці липня 2022 року Україна, уклавши «Зернову угоду» з РФ за посередництва Туреччини та ООН, дещо покращила ситуацію з постачанням зернових культур в країни Африки, Близького Сходу та Європи. Проте в 2023 році вона не була продовжена [75].

Підвищення цін на продукти та комунальні послуги призвели до невдоволення європейського суспільства та протестів. Проте воно підтримує кроки ЄС щодо посилення енергетичної безпеки та сприяння використанню природних ресурсів («зеленої енергетики»), заходи щодо зміцнення стійкості економіки ЄС.

ЄС виробив план енергозбереження та уклав угоди з новими партнерами щодо постачання викопного палива та анонсував створення спільної платформи закупівлі природного газу. Єврокомісія представила

план дій «REPowerEU», в якому зобов'язалася відмовитися від газу з росії до 2027 року та прискорити енергетичний перехід для боротьби з кліматичною кризою. 13 грудня 2022 року була укладена угода щодо реалізації плану енергетичного переходу, яка дозволяє країнам ЄС отримати 225 мільярдів євро на їхні енергетичні системи. Після тижнів політичних суперечок 19 грудня 2022 році вперше в історії ЄС було досягнуто згоди щодо обмеження цін на газ.

В проміжному звіті Єврокомісія вказала, що за 2023 рік європейська економіка зросте на 0,8% та прогнозовано на 1,4% в 2024 році. Для прикладу промисловість Німеччини йде на спад на 0,4%, а економіка Польщі зросла лише на 0,5% в 2023 році, що є в порівнянні на 4,6% менше ніж в 2022 році. Інфляція в країнах, що використовують євро, за прогнозами звіту на кінець поточного року становитиме 5,6%. Крім того все це призвело до низького промислового виробництва (хімічної промисловості, виробництва добрив) та нижчого рівня споживання. Проте, рівень безробіття в країнах ЄС залишається відносно стабільним та становить 5,9% [34].

Окрім того, війна в Україні та агресія РФ вказали ЄС, які наслідки можуть бути в разі не дотримання демократичних цінностей та верховенства права. Тому, Угорщині, як основному порушнику в ЄС вище переліченого, були висунуті умови за яких 7,5 млрд. євро коштів ЄС, які мають бути виділені Угорщині заморожуються доти, доки не будуть прийняті реформи щодо верховенства права з приводу незалежності судової системи, корупції та конфлікту інтересів. Будапешт мав до 19 листопада 2022 р. прийняти 17 реформ, узгоджених з виконавчою владою ЄС. Угорщині вдалося домовитися про скорочення заморожених фондів ЄС до 6,3 мільярда євро, знявши вето з кількох документів, які вимагали єдності: більше допомоги Україні та запровадження глобального мінімального корпоративного податку [76].

Щодо змін в самих країнах ЄС, то вони здійснили значний вплив на життя цих країн.

Польща прийняла найбільше українських біженців, внаслідок чого кількість українців що проживають чи працюють в Польщі збільшилася вдвічі. Європейський інвестиційний банк надав позику в розмірі 600 млн. євро Фонду допомоги, яким керує Bank Gospodarstwa Krajowego та розподіляє кошти серед органів місцевого самоврядування, інших державних установ, які приймають та розміщують українських біженців [83].

Молдова прийняла близько 90 тис. українців та близько 14 тис. погодила переселити до себе Німеччина щоб полегшити ситуацію в Молдові. Крім того, цій країні 5 квітня 2022 року було погоджено надати допомогу від ЄС в розмірі 659,5 млн. євро [32]. Словаччина та Угорщина теж змінили ракурс своєї міграційної політики та стали як транзитною територією, так і прийняли до 200 тис. українських біженців разом. Бельгія виділила 3 млн. євро на розміщення та потреби 30 тис. зареєстрованих українців. Чехія прийняла близько пів мільйона українців та створила мережу Регіональних центрів допомоги Україні. Данія надала можливість отримати дворічний дозвіл на проживання для біженців з України. Франція створила портал «Pour l'Ukraine» («За Україну») задля підтримки та інформування біженців. В Ірландії, незважаючи на нестачу житла та протести внаслідок цього, українцям було надано притулок. Міністерство інтеграції, соціального забезпечення та міграції Іспанії створило центри прийому, догляду та переміщення (CREADE) для українських біженців.

Крім того, це все викликало небезпеку на кордонах та збільшення випадків торгівлі людьми. За даними ОБСЄ, останніми тижнями в європейських країнах різко зросли онлайн-пошуки українських жінок. Тому, Польща, Румунія та Словаччина відправили патрулі на кордон з Україною для виявлення протиправної діяльності. Перша ж внесла поправку до закону щодо торгівлі людьми, відповідно якої термін ув'язнення за таку діяльність збільшився з 3 до 10 років, а за торгівлю дітьми з 10 до 25 років. У Німеччині німцям, які хочуть допомогти українським біженцям уряд вказав реєструвати

свої пропозиції на відведених сайтах, а не пропонувати особисто на вокзалах, щоб не сприяти діяльності торговців людьми. На вокзалах також була збільшена кількість поліцейських. Задля забезпечення безпеки дітей без супроводу ЮНІСЕФ створив центри підтримки таких дітей під назвою «Blue Dot» [8].

Європейське суспільство сприймає українських біженців як «біженців іншого типу», відмінного від тих які були в 2015 році. Це свідчить про більш прихильне відношення до осіб, які схожі за релігією та політичним життям до європейців.

Попередня імміграційна криза у 2015 році виявила глибокий розрив між державами-членами стосовно політики щодо біженців, коли деякі уряди (наприклад, Польща та Угорщина) відкрито відмовлялися допомагати переобтяженим державам-членам, а Німеччина залишалася відкритою для біженців країною. Після лютого 2022 року ситуація щодо Угорщини та Польщі змінилася. Незважаючи на перебування при владі праворадикальних сил таких як «Право і Справедливість» в Польщі та «Фідес» в Угорщині, українські біженці отримали значну підтримку та статус тимчасового захисту в цих країнах. Відносно біженців з Північної Африки та Близького Сходу цей акт був прийнятий як «етнічне лицемірство» [62, с.358].

Але в загальному ставлення європейських громадян до всіх біженців стало значно ліберальнішим, через руйнування міфу про неосвічених та бідних біженців. Адже близько 60 % українських біженців мають ступінь магістра та близько 70% є працевлаштованими в Польщі.

Таке ставлення різко відрізняється від політики урядів ЄС щодо прийняття громадян Іраку, Сирії та Афганістану, які застрягли на польсько-білоруському кордоні в 2021 році, коли багатьом з них було відмовлено в наданні притулку та наданні медичної допомоги. Крім того, з 2803 заяв лише 161 особа отримали статус біженця [85]. В березні 2022 року Греція прийняла

18 тис. українських біженців, але при цьому нелегально депортували до Туреччини щонайменше 540 біженців з Афганістану, Алжиру, Єгипту, Іраку, Лівії та Сирії. Крім того, складність перетину кордону індійцями, які перебували в Україні та стикнулися з негативним відношенням польських прикордонників, заклало привід для звинувачення європейців в расизмі та дискримінації. Зважаючи на це, європейське суспільство дійшло висновку, що до біженців, незалежно від країни походження, повинно бути однакове ставлення урядів країн-членів ЄС [55].

В певній мірі, європейські держави використовують війну в Європі як привід для зміцнення своїх кордонів. Таким чином на початку 2022 року Frontex запусив «Спільну операцію Терра 2022», направивши офіцерів свого нещодавно створеного постійного корпусу на десятки пунктів пропуску в 12 країнах-членах ЄС. Присутність цих прикордонників і використання обладнання повітряного спостереження на кордонах ЄС з Україною та росією було розширено, зокрема в Естонії, Румунії та Словаччині. У січні 2023 року Frontex підписав угоду з Державною прикордонною службою України з грантом на суму 12 мільйонів євро на закупівлю такого обладнання як патрульні автомобілі та уніформа. Таким чином оперативний мандат Frontex було розширено за межі ЄС [49].

Вплив на політику надання притулку варто розглянути детальніше. Реакція прифронтових держав на нову кризу біженців була очевидною. Вишеградська четвірка (Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина) група Med5 (Кіпр, Греція, Італія, Мальта та Іспанії) виробили єдиний погляд на аспекти міграційної політики та політики надання притулку, який характеризується жорстокішими підходами. Такі питання як повернення мігрантів/біженців, «розподіл тягаря» та «справедливе» врегулювання залишаються невирішеними.

Примітно, що наплив біженців до Європи спричинив зростання антимігрантських настроїв у багатьох державах-членах ЄС разом із впливом

ультраправих партій, зокрема, в Австрії, Франції, Фінляндії, Італії, Швеції та ін. Ірландія не є винятком, адже тут зростання антимігрантських настроїв спостерігається у формі протестів по всій країні.

Щодо здійснення реформ, то після 24 лютого 2022 року обговорення прийняття Нового пакту про міграцію та притулок, яке розпочалося ще в 2020 році, перейшло в активну фазу. Кожна країна має приймати близько 30 тис. біженців, країни ж які не бажають цього робити можуть надавати допомогу іншим країнам-членам в розмірі не меншому ніж 20 тис. євро на особу на рік. Процедура виселення осіб, які не отримали згоду на притулок має відбутися протягом 6 місяців з моменту прийняття рішення. Проте, Італія та Греція, Польща та Угорщина висловлюють свої заперечення щодо таких умов [96].

Італія та Греція хочуть мати більше повноважень для повернення біженців в разі отримання ними відмови. Польща та Угорщина висловилися проти примусового перерозподілу шукачів притулку. Вони виступили проти прийняття таких документів в складі Пакту як: Регламент управління міграцією щодо надання притулку (AMMR) і Регламент про процедуру надання притулку (APR) та заблокували Висновки Європейської Ради щодо міграції на червневому (8 та 29-30 червня) саміті цього року [66]. Грудень 2023 року є крайнім терміном для прийняття Пакту, адже співпадає з закінченням іспанського головування в Раді ЄС. 66].

Незважаючи на складні обставини, ЄС зміг розмістити більше 4 млн. біженців на власній території та вніс корективи в політику надання притулку. [46, с.4]. Надалі в процесі реформування, ЄС варто враховувати виклики можливих майбутніх криз, подбати про однакове ставлення до всіх громадян з третіх країн, про дотримання законодавства щодо прийняття біженців та прагнути єдності в прийнятті рішень.

Висновки до 3-го розділу

1. Економічні та політичні чинники взаємодіють та впливають на міграційні процеси та процеси біженства до ЄС. Економічна нестабільність та безробіття, дефіцит робочої сили, геополітичні конфлікти та політичні кризи є ключовими факторами, що визначають масштаб та характер міграції. Політичний тиск та потреба в захисті та безпеці також впливають на рішення індивідів щодо переселення. Загалом, розуміння цих економічних та політичних чинників допомагає країнам ЄС вирішувати виклики, що пов'язані з біженством, та сприяє формуванню політики, спрямованої на сталий та позитивний вплив мігрантів на європейське суспільство та економіку.

2. Процес надання притулку в країнах-членах Європейського Союзу стикається з рядом проблем: нелегальна міграція, що загрожує безпеці та порядку; відсутність спільного законодавства в сфері міграції та системи надання притулку, що призводить до непорозумінь та розбіжностей; проблема неофіційного працевлаштування. Кризи, спричинені гострими конфліктами, ставлять під сумнів здатність ЄС ефективно реагувати на масовий наплив біженців. Нерівномірний їх розподіл між країнами ЄС породжує напруження в країнах, що стикаються з надмірним навантаженням. Проблеми в розгляді заяв та визначенні статусу біженців призводять до довготривалих очікувань.

3. Війна в Україні є вагомим фактором, що впливає на ситуацію з біженцями в Європейському Союзі. Конфлікт спричиняє масові переміщення населення через загрозу безпеці та пошкодження інфраструктури. ЄС змушений стикатися з новими міграційними та безпековими викликами, модифікувати власну систему надання притулку відповідно до нових умов та бути готовим до нових криз. Війна в Україні визначає здатність ЄС адекватно реагувати на нові виклики.

РОЗДІЛ 4

ПОЛІТИКА ЄС У СФЕРІ БІЖЕНСТВА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

4.1. Особливості підходів щодо реалізації політики у сфері біженства

З початком XXI ст. процес міграції та біженства почали сприймати не тільки як загрозу національній безпеці та ідентичності, а як процес, який потребує врегулювання та співпраці на міжнародному рівні. Задля цього Європейський Союз намагається виробити підходи, які були б ефективними для врегулювання та перетворення біженства в позитивне явище, що є рушієм розвитку в культурній, політичній, інтелектуальній сферах.

В ЄС існують два підходи щодо здійснення міграційної політики: одні країни хочуть здійснювати її на основі власного законодавства та самі визначати умови перебування мігрантів/біженців на їхній території, інші – бачать майбутнє в міжнародному співробітництві. Дані розбіжності в поглядах становлять проблематику створення єдиної політики щодо міграції та надання притулку в Союзі.

Початком діалогу щодо вироблення підходів стала Бернська конференція в 2001 р. Вона започаткувала співпрацю урядів, міжнародних організацій та дослідників, які дійшли до висновку, що основою політики в ЄС повинно бути збереження дружніх відносин, міжнародної безпеки та стабільності; забезпечення економічного розвитку, контролю за кордонами та протидії незаконній міграції; контроль щодо забезпечення реалізації прав біженців, їх інтеграції та регулювання міграційних процесів.

З утворенням через два роки Глобальної комісії з міжнародної міграції, були визначені напрямки, які потребують вдосконалення. Це такі напрямки як: співпраця між країнами-донорами та приймаючими країнами, уніфікація законодавства та налагодження співпраці між приймаючими країнами, створення дієвого механізму інформування щодо міграції та ін. В 2006 році Генеральним секретарем ООН була утворена Група з питань міграції, в яку

ввійшли представники таких організацій як МОМ, УВКБ ООН, ЮНЕСКО, Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНП ООН), ПРОООН, МОП та ін. Її створення започаткувало діалог організацій щодо координації міграції та системи надання притулку, створення спільного механізму регулювання цих процесів.

З 2007 року було започатковано щорічне проведення Форуму з питань міграції, учасниками якого могли бути держави, міжнародні організації, організації громадянського суспільства та ін. Результатом першого форуму стало вироблення підходу щодо зменшення кількості мігрантів в ЄС, шляхом полегшення процесу переказу коштів в країни походження мігрантів та заохочення їх повернення.

2013 року вдруге відбувся Глобальний діалог на сесії ГА ООН, який засвідчив еволюцію в сприйнятті країнами процесу міграції та біженства. Під час нього були підняті питання щодо захисту прав мігрантів (а особливо вразливих груп), протидії дискримінації та нелегальній міграції, включення міграційних підходів та підходів щодо надання притулку в національні стратегії розвитку.

Через дворічний термін Генеральною Асамблеєю була прийнята Декларація щодо сталого розвитку до 2030 року, в якій було вказано на врегулювання питань щодо видачу документів мігрантам з різним статусом, забезпечення реалізації трудових прав та права на освіту.

2016 року країнами ООН була прийнята Нью-Йоркська декларація, що стосувалася біженців та мігрантів. В її основі лежала ідея створення Глобальної угоди щодо біженців, яка була укладена в 2018 році. Вона розподіляла тягар відповідальності за розміщення та допомогу біженцям.

В 2017 р. ЄС змінив тактику в міграційній політиці та вніс корективи до Шенгенського кодексу. Був введений контроль всіх осіб, що перетинають кордони ЄС. Після кризи 2016 року, мігранти та біженці сприймалися як одна з ключових загроз стабільності країн-членів [119].

2022 рік став роком нової кризи та роком нових випробувань для країн ЄС. Саме в цей час проблеми та сфери, на яких повинна бути сконцентрована увага, виявилися найгостріше.

Незважаючи на розбіжності країн-членів в регулюванні питань міграції та біженства, ЄС надає перевагу створенню спільної політики в цій сфері. Даний підхід поділяється на декілька напрямків, над якими ЄС намагається працювати з метою уникнення криз:

1. охорона кордонів ЄС, протидія нелегальній міграції та торгівлі людьми;
2. здійснення політики в сфері легальної міграції:
 - прийом та розподіл біженців;
 - інтеграція біженців та мігрантів;
 - забезпечення прав біженців;
 - вироблення спільного законодавства.
3. співпраця з третіми країнами та надання їм допомоги.

Реалізація міграційної політики та політики надання притулку є складним завданням, адже має на увазі синхронність дій членів ЄС задля досягнення результату та підвищення ефективності використаних підходів.

Розглянемо декілька підходів вирішення питання біженців в Європі. Їх можна поділити на превентивні та підходи врегулювання внутрішньої ситуації в ЄС. До перших ми відносимо контроль кордонів, співпрацю з третіми країнами та політику заохочення добровільної репатріації. В наступну групу входять інтеграційна політика та контроль за переміщенням біженців в межах Союзу.

Контроль кордонів є одним із основних підходів щодо реалізації політики у сфері біженства. Основи прикордонного контролю та вільного пересування в межах Союзу були закладені Шенгенською угодою, прийнятою в 1990 році. Спільна патрульна місія на кордоні підтримується країнами-членами, адже є основною системою контролю та реагування на нелегальні переміщення в ЄС.

Втілення даного підходу передбачає створення єдиної прикордонної політики та процедур охорони зовнішніх кордонів ЄС, створення політичних та безпекових механізмів в сфері охорони зовнішнього кордону, проведення спільних розслідувань та операцій з питань захисту кордонів, аналіз ризиків та прийняття спільних рішень.

Інтегроване управління кордонами стало основним механізмом втілення прикордонного контролю. В межах менеджменту охорони кордонів ЄС виділяє для себе такі завдання як: створення системи охорони кордонів, яка була б готовою до ризиків та загроз, але в той час відкритою для співробітництва; боротьба з тероризмом, злочинністю, торгівлею людьми та іншими протиправними діями [105, с. 114].

Налагодження зв'язків з третіми країнами в сфері запобігання кризам, підтримки стабільності та надання грантів, гуманітарної та технічної допомоги з метою впровадження проєктів покращення економічної та політичної системи країн, впливають на процес біженства до ЄС. Також важливою є співпраця в обміні інформацією та даними, так як це посилюватиме контроль за переміщенням осіб з цих країн та протидіятиме незаконному перетину кордону ЄС.

Важливу роль в Загальноєвропейській системі надання притулку (CEAS) відіграє Агентство ЄС з питань притулку. Одним з пріоритетних напрямків його роботи є співпраця з третіми країнами та підвищення їхньої спроможності в наданні притулку та прийомі біженців. Агентство співпрацює з Європейською службою зовнішніх дій (EEAS), Європейською комісією, країнами ЄС+ та Мережею органів юстиції та внутрішніх справ ЄС (JHA agencies).

Агенція з питань притулку підтримує треті країни, реалізуючи двосторонні дорожні карти співпраці та регіональні програми за фінансування ЄС, проводячи зустрічі з третіми країнами щодо співпраці та робочі групи щодо дій в сфері співпраці з регіонами Західних Балкан, Туреччиною, Близьким Сходом та Північною Африкою (the Middle East and

North Africa (MENA) region). Агентство також працює над створенням віртуальних інструментів обміну інформацією з третіми країнами, наприклад платформ обміну інформацією.

У 2022 році були реалізовані дорожні карти з такими країнами як Єгипет, Албанія, Туреччина, Сербія, Косово та ін. Була проведена зустріч з країнами Північної Африки задля обміну досвідом щодо функціонування систем надання притулку, механізмів прийому осіб з особливими потребами. Крім того, Агентством проводяться тренінги та інструктажі з основних процедур надання притулку [18].

Ще одним підходом до здійснення політики в сфері біженства є політика заохочення добровільного повернення особи в країну виїзду. Задля цього Європейською Комісією була ухвалена Стратегія щодо добровільного повернення та реінтеграції в 2021 р. Основним змістом даного підходу є твердження про те, що добровільна репатріація є гуманнішою, дешевшою та ефективнішою ніж примусова.

Європейський Союз акцентує увагу на уніфікації процедури повернення та реінтеграції в країнах ЄС, налагодженні тіснішої співпраці з країнами-партнерами та третіми країнами, створенні цифрових інструментів для підвищення ефективності функціонування системи, покращенні консультування щодо повернення та раціоналізації використання фінансових ресурсів. Реінтеграція мігрантів передбачає співпрацю органів ЄС з місцевими урядами та громадами з метою створення атмосфери перспективи для особи, яка повертається.

Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex) проводить операції з добровільного повернення громадян інших країн та співпрацює з надавачами послуг з реінтеграції. В 2020 році 18% повернень Frontex були добровільними. Також Європейська Комісія розробила систему щодо консультування з приводу повернення та розробляє програму навчань з консультування разом з Міжнародним центром розвитку міграційної політики (ICMPD) і Frontex [13].

Наступну групу підходів до реалізації політики в сфері біженства відкриває політика інтеграції біженців, тобто входження громадян третіх країн в соціальний, освітній, мовний, економічний та політичний простір європейського суспільства. Її реалізація передбачає надання прав та доступ до освіти, охорони здоров'я та ринку праці. ЄС також фінансує проекти та програми для сприяння інтеграції.

Політика інтеграції вберігає країни Європи від дестабілізації ситуації в культурному та релігійному аспектах. Вона знижує ймовірність створення анклавів та поширення праворадикальних настроїв в суспільстві.

Інтеграція особи в нове для неї європейське суспільство має декілька напрямків: культурна інтеграція (оволодіння мовою та перейняття правил поведінки та норм), інтеграція в соціальну структуру (набуття певної позиції та статусу в суспільстві), інтеграція в сфері взаємодії (налагодження приватних стосунків, укладення шлюбів, членство в об'єднаннях, організаціях), ідентифікаційна інтеграція (ідентифікація себе як жителя, громадянина даної країни) [152, с. 142].

Інструментами регулювання питання інтеграції біженців, яке в основному відбувається на місцях є виділення фінансової допомоги на реалізацію інтеграційних програм та прийняття окремих нормативно-правових актів, що є спільними для країн-членів. Реалізації даної політики може здійснюватися двома шляхами: асиміляцією або двосторонньою адаптацією, не поглинаючи повністю культурну самобутність мігранта чи біженця. В другому випадку біженцям надають інструментарій для покращення адаптації у вигляді надання доступу до освіти, житла, працевлаштування, медичної допомоги. До цього переліку варто додати, що зміни мають відбуватися і в сприйнятті біженців європейським суспільством.

Щодо створення програм, ЄС керується такими критеріями як політика приймаючої країни, склад мігрантів за віком, статтю, достатком та зважають на причини міграції та фактор біженства.

Дозвіл на проживання або нелегальний перетин кордону породжує інші проблеми та сферу контролю в межах території дії Шенгенської зони. Контроль за переміщенням мігрантів в межах ЄС є ще одним напрямком реалізації політики блоку в даній сфері.

Задля ідентифікації осіб, які здійснюють переміщення в ЄС, його урядом забезпечується видача біженцям ідентифікаційного документу. Документ допомагає правоохоронним органам визначити особу біженця та довести законність його перебування в Союзі. Згідно з Конвенцією про статус біженців (1951), видані документи включають посвідчення (особи або біженця) та проїзний документ. В деяких країнах можуть видавати карту проживання та лист-підтвердження щодо схвалення заявки на притулок, що є рівноцінними посвідченню особи [50]. Проте, виникає ряд проблем з видачею документів коли відбувається масовий наплив біженців. Існує необхідність видавати тимчасові документи під час розгляду заяви та уніфікувати цей процес в країнах ЄС.

Задля забезпечення стабільності, країни-члени ЄС почали відновлювати контроль на кордонах в межах Шенгенської зони. Причиною цьому стали міграційні кризи 2015 та 2022 років, пандемія та загроза терористичним актам. Відновлення прикордонного контролю дозволено в разі вагомій причини та максимум на 18 місяців. Проте, це суперечить принципу ЄС щодо вільного та відкритого простору для торгівлі, пересування та подорожей. З 2023 р. Європейський Парламент ухвалив пропозицію щодо співпраці поліції в прикордонних регіонах, щоб замінити введення контролю на кордонах.

Зазначені підходи взаємопов'язана між собою та забезпечують баланс між боротьбою з нелегальною міграцією та захистом прав мігрантів/біженців.

4.2. Засоби протидії незаконній міграції в Європу та вдосконалення політики країн ЄС в міграційній сфері

Протидія незаконній міграції є одним з ключових напрямків в реалізації міграційної політики та політики надання притулку в ЄС. Її

важливість полягає в тому, що регулювання законної міграції неможливе без усунення нелегальної міграції. Окрім цього нелегальна міграція породжує нелегальне працевлаштування, експлуатацію та торгівлю людьми, що створює загрозу як національній безпеці кожної країни-члена ЄС, так і Європейському Союзу в цілому.

Задля огляду засобів протидії незаконній міграції, варто визначити кого вважають нелегальним мігрантом. Отже, незаконний мігрант – це особа, яка здійснила перетин кордону нелегально (не відповідно до вимог законодавства країни в'їзду), перебуває та здійснює економічну діяльність незаконно та має невизначений статус [109, с.68]. Відповідно до даного визначення їх можна поділити на тих, хто нелегально перетнув кордон; тих, хто перетнув легально, але протермінував візу; тих, хто працює незаконно.

Згідно зі статистикою в 2022 році ЄС нелегально перетнули понад 331 тис. мігрантів [64]. Тому, вирішення даного питання залишається актуальним як ніколи.

Щоб протистояти нелегальній міграції, ЄС потрібно здійснювати ряд заходів, таких як: посилення контролю на кордонах, підвищення рівня професійності розгляду заяв на притулок, регулювання питань пов'язаних з прибулими в країну мігрантами та біженцями, сприяння легальному працевлаштуванню, підвищення ефективності процедури повернення нелегальних мігрантів, усунення причин міграції.

Перші кроки ЄС в вдосконаленні цих сфер були зроблені декілька років тому, а зараз здійснюється розробка майбутніх запобіжних заходів.

Зокрема була створена Візова інформаційна система (VIS), а в 2017 році впроваджена системна перевірка на зовнішніх кордонах ЄС кожного, хто в'їжджає та прийнято рішення про запровадження електронної системи контролю за кордонами. Такими базами даних як Шенгенська інформаційна система (SIS) та база щодо викрадених та втрачених проїзних документів (SLTD) здійснювалися перевірки навіть громадян ЄС при в'їзді. SIS надає

базу даних для здійснення перевірки на кордонах, повернення громадян третіх країн та дозволяє співпрацювати з правоохоронними органами.

Була впроваджена система перевірки в'їду та виїзду (EES), яка пришвидшує перевірку на кордоні та її якість, дозволить визначати тих, хто вичерпав час легального перебування та підвищить рівень внутрішньої безпеки. А згодом було створено Систему туристичної інформації та авторизації в Європі (ETIAS).

В 2019 році була введена в дію Європейська прикордонна та берегова охорона. Через рік запрацювала нова система – Система щодо фальшивих та офіційних документів (FADO) під егідою Frontex.

Введення прикордонного контролю, на нашу думку, є одним із найважливіших кроків в зменшенні кількості нелегалів в ЄС та накопиченні інформації для аналізу ситуації.

Сферами, які потрібно вдосконалити є процес перевірки на кордоні, який повинен тривати менше часу і бути якіснішим та процес повернення мігрантів.

В 2023 році Європейський парламент визнав потребу реформ та надав пропозиції щодо терміну розгляду заяви на притулок в 12 тижнів, щодо вдосконалення системи скринінгу осіб, які не підпадають під параметри в'їзду, але потребують захисту.

Процес ж повернення мігрантів в країну їхнього походження є значно важчим. Він потребує налагодження співпраці з країною (особливо в сфері ідентифікації особи), куди збираються повертати іммігранта, забезпечення дотримання прав мігрантів під час репатріації та контролю за його місцем розміщення для запобігання втечі, надання переваги добровільному поверненню. Ці аспекти є найважчими в реалізації даного напрямку міграційної політики для ЄС.

В 2022 році країни ЄС прийняли понад 420 тис. рішень про повернення мігрантів та біженців. Основними національностями, що переважали були

мігранти з Алжиру, Марокко та Пакистану [73]. Як бачимо, кількість осіб, що потребують повернення є значною, а тому цей процес складно врегулювати.

В цій сфері ЄС прийняв Постанову щодо видачі проїзних документів нелегальним мігрантам для ідентифікації їх в країнах-членах Союзу, яка набула чинності в 2017 році. Проблемою стало невизнання всіма країнами даного документу та відсутність контролю в разі підробки такого документу. Тому на ці факти країнам-членам варто звернути увагу.

В процесі повернення важливу роль відіграє Шенгенська інформаційна система (SIS), яка була вдосконалена та доступ до якої був наданий уповноваженим органам, які займаються репатріацією. Крім того, була введена спрощена процедура повернення терміном в 12 тижнів, проте вона не може застосовуватися до всіх категорій мігрантів.

Також, важливим аспектом, який ЄС варто покращити – це збільшити кількість добровільних повернень, відсоток яких в 2022 році склав 47% [73]. Країни-члени повинні заохочувати добровільне повернення та виділяти необхідні кошти для забезпечення потреб осіб, яких вони піддають репатріації, так як воно є легшим в реалізації ніж примусова репатріація.

Ще одним напрямком протидії незаконній міграції є посилення допомоги третім країнам задля зменшення кількості мігрантів. Адже усунути першопричину легше ніж її наслідки. В зв'язку з цим в 2015 р. Європейським Парламентом була прийнята Резолюція щодо викликів безпеці на Близькому Сході та в Північній Африці та перспектив політичної стабільності. Вона спрямована на посилення підтримки країн даних регіонів, на вироблення стратегії постійної політичної присутності в регіоні та надання технічної, фінансової, гуманітарної допомоги, на посилення боротьби з терористичними організаціями та екстремізмом [41, с.99].

Крім того, важливим є надання допомоги саме країнам Африки. Так як більшість країн Магрибу є багатими на природні ресурси, проте їхнє населення живе за межею бідності. Наприклад, в таких країнах-союзницях Заходу як Конго-Браззавіля, Екваторіальній Гвінеї та Камеруні 52%, 70%,

45% населення відповідно живе в бідності або за її межею. Тому, ЄС має впливати на формування відповідної політичної архітектури в країнах Африки, інвестувати в розвиток освіти та добробуту громадян цих країн задля зменшення потоків біженців [88].

Не менш важливою є фінансова підтримка країн-донорів мігрантів. В структурах ЄС роблять механізми в цьому напрямку. Зокрема в 2017 році на інвестиції в сусідні країни та країни Африки було виділено близько 44 млрд. євро, а з утворенням Фонду надання притулку, міграції та інтеграції (AMIF) його бюджет зріс до майже 10 млрд. євро. Крім того, укладена з Туреччиною угода в 2016 році щодо розміщення на своїй території біженців, також передбачає фінансування, що є чудовим прикладом розвантаження потоків біженців до ЄС.

Основною проблемою для ЄС стала війна в Україні, тому наша країна отримала 81 млрд. євро допомоги від ЄС від початку війни. Про це повідомила президентка Єврокомісії – Урсула фон дер Ляєн [104].

Ще один напрямок, який є вкрай важливим для контролю ситуації всередині ЄС є сприяння легальному працевлаштуванню мігрантів, які в'їхали на територію ЄС та проживають там.

В зв'язку з цим в 2021 році ЄС була переглянута Директива щодо видачі «блакитних карт», тобто дозволів особам з третіх країн з відповідними кваліфікаціями на проживання та працевлаштування. Термін на який повинен бути укладений трудовий договір знизили з 12 до 6 місяців, рівень зарплати знизили до однієї або півтори середньорічної зарплати країни перебування. Термін дії «блакитної карти» складає чотири роки та надає можливість перевезти власну родину в ЄС.

Хто не підпадає під вимоги до видачі «блакитної карти», видається єдиний дозвіл працевлаштування на 2 роки за Директивою 2011 року про єдиний дозвіл. Проте, він потребує значного перегляду та реформування. Зокрема, є потреба в скороченні терміну подачі та ухвалення заявки, який триває близько 120 днів та в наданні можливості працівнику змінювати

працедавців, тим самим запобігаючи зловживанням з їхнього боку та експлуатації громадян третіх країн. Цей дозвіл поширюється на осіб з третіх країн, біженців, працюючих студентів, сім'ї працівників-мігрантів та ін.

Ще один аспект в сфері працевлаштування, що потребує реформ – це визнання дипломів про освіту та кваліфікацій громадян третіх країн. В середньому більше половини всіх мігрантів працюють в сферах, які не відповідають їхній освіті. Тому, задля заохочення офіційного працевлаштування, мігранти та біженці повинні мати право на визнання їхніх документів про освіту з подальшою перевіркою та доступу до безкоштовних мовних курсів для успішного працевлаштування в країні перебування [54].

Дані напрямки протидії нелегальній міграції в ЄС повинні вдосконалюватися, адже від них залежить рівень безпеки перебування в кожній з країн-членів ЄС та ситуації в економічній, культурній та політичних сферах.

Вирішення, визначених в попередньому розділі проблем має ключове значення в формуванні майбутнього Європейського Союзу в сфері міграційної політики та політики щодо біженців, зокрема.

До нелегальної міграції додаються такі проблематичні аспекти як відсутність єдиного спільного законодавства в ЄС в сфері міграції та надання притулку, проблема надання належних умов перебування біженцям та їх розподілу, тривалий період очікування на розгляд заяви на притулок (тимчасовий захист) через бюрократичність прийняття рішень в ЄС.

Дублінський регламент III (2013) є недосконалим та потребує проведення реформування. Незважаючи на те, що він встановлює відповідальність за розгляд заяви біженця на першу країну в'їзду, строгих зобов'язань в біженців щодо клопотання про притулок в першій країні в них немає, як і в країн-членів, які можуть переймати на себе зобов'язання щодо надання притулку (прикладом може бути надання притулку сирійцям в 2015 р. в Німеччині). Крім того, деякі країни, такі як Чехія надали притулок тим громадянам, які подали такі заяви в інших країнах. Як бачимо в ЄС

відсутня контрольована система розподілу відповідальності за прийняття біженців та відсутні правила розгляду їх заяв.

Тому, блоку варто здійснити зміни та прийняти документ, що матиме обов'язковий характер для всіх членів ЄС та міри покарання в разі його недотримання. Повинен бути рівномірний розподіл кількості біженців, так як страждають прикордонні країни такі як Греція, Італія, Угорщина, Польща та ін. Новий установчий документ повинен визначити реальні можливості кожної країни-члена в розміщенні біженців, розподіляти їхню кількість в мірі можливостей кожної країни. Має бути вироблена чітка процедура, що застосовуватиметься до розгляду кожного прохання про притулок та реєстрації біженців для їх подальшої ідентифікації.

Пакт про міграцію та притулок, який почали розглядати на початку 2020 року пропонує досить прогресивні механізми в вдосконалення процесу прийому біженців та може стати одним із засобів посилення контролю за процесом біженства та міграції. Основою нової системи надання притулку повинна бути чітка відповідальність за осіб, що в'їжджають. Крім того, потрібно покращити систему зняття відбитків пальців Eurodac, пришвидшити процедуру прийому та повернення.

Надання належних умов прийому та перебування на території ЄС є ще одним болючим питанням. Зокрема потрібно забезпечити пункти прийому спеціалістами з надання медичної, психологічної та юридичної допомоги, відразу визначати в яку країну розподіляти особу, зважаючи на її стан, місце перебування його сім'ї та інші особливості.

Також важливо скоротити термін після якого отримувачі притулку мають право працевлаштуватися. Це, крім того, зніме тягар фінансового утримання мігранта приймаючою державою. В 2018 році цей термін був скорочений з 9 до 6 місяців, проте оптимальним на наш погляд буде термін в 3 місяці.

Щодо моніторингу та уніфікації процедури надання притулку, то в 2021 році було створене Агентство з питань притулку в ЄС, експерти якого

надають допомогу в обробці заяв осіб третіх країн та тим самим підтримують місцеві системи надання притулку.

Основний тягар зараз лягає на прикордонні держави ЄС, які внаслідок цього потребують фінансової та гуманітарної підтримки, та отримують значний негативний вплив на ситуацію в власній країні.

Інтеграція біженців є запорукою процвітання, гармонії та єдності в європейському суспільстві. Прибуваючи в нову країну, мігранти часто стикаються з дискримінацією за статтю, релігійною та етнічною ознаками, дискримінацією в сфері освіти та медичної допомоги. Тому, уряди країн ЄС та міжнародні організації повинні забезпечити належні умови інтеграції в соціальний, економічний, культурний та політичний простір мігрантів. План дій щодо інтеграції та інклюзії на 2021-2027 рр. намагатиметься розмити межі між громадянами ЄС та новоприбулими громадянами третіх країн.

Уніфікація законодавства в сфері міграції та надання притулку залишається одним з головних завдань уряду Європейського Союзу. Йому необхідно прийняти необхідні нормативно-правові акти щодо солідарності та відповідальності задля ефективної реалізації власної політики та зменшення кількості потоків біженців в ЄС. Крім того, є потреба уніфікації процесу розгляду заяв на притулок.

Шлях до подолання визначених проблем є складним та потребує глобальних реформ як в ЄС, так і в світі загалом. Метою даних реформ є запобігання виникненню конфліктів, катаклізмів, утисків та бідності, які є основними чинниками, що сприяють виникненню процесу міграції та біженства.

Вищезазначені кроки в підході до міграційної політики мають на меті змінити політичний, економічний, соціальний клімат в країнах ЄС, покращать контроль за кордонами ЄС, перетворять його в зразок реалізації верховенства права, відповідальності та єдності.

Висновки до 4-го розділу

1. Отже, варто зазначити, що в Європейському Союзі існує низка проблем, що пов'язані з процесом біженства, з якими він намагається впоратися. Беззаперечно, основними з них є нелегальна міграція, відсутність спільного законодавства та процедур прийому біженців, їхня інтеграція в суспільство.

Нелегальну міграцію країни-члени намагаються побороти завдяки посиленні прикордонної системи контролю, боротьбі з угрупованнями, які допомагають нелегалам переправлятися через кордон, боротьбі з неофіційним працевлаштуванням та налагодженню процесу контролю за пересуваннями біженців в межах ЄС.

2. ЄС впроваджує нову політику та намагається впоратися з кризою 2022 року, яка кидає нові виклики міграційній системі та системі надання притулку. Різновекторність та різноманітність поглядів країн-членів щодо формування політики щодо біженців є перепорою на шляху до єдності ЄС. Тому, так важливо врегулювати всі суперечності в союзі та розподілити відповідальність за прийом біженців між всіма країнами. З цього і розпочнуться глобальні реформи, які допоможуть регулювати процес біженства, а найголовніше запобігати йому.

Також невід'ємним вектором в зміні підходів до формування політики ЄС повинна бути співпраця з третіми країнами задля запобігання виникненню процесів масового переселення та пошуку притулку їхніми громадянами в ЄС.

ВИСНОВКИ

Проблема біженства в країнах Європейського Союзу є однією з актуальних проблем, що впливає на їхню економіку, політичну та соціальну сферу. Задля її врегулювання, блок намагається виробити єдину міграційну політику та політику надання притулку з спільним законодавством, процедурами прийому та політичною єдністю в прийнятті рішень.

В ході роботи були досліджені особливості політики ЄС щодо біженців, її недоліки та вплив кризи біженців 2022 року на неї. Було досягнуто поставлених цілей відповідно до сформованих завдань та зроблено відповідні висновки, які висвітлені нижче.

1. В процесі дослідження концептуально-теоретичних підходів були визначені відмінності в сприйнятті дослідниками поняття «міграції», «біженець» та «міграційна політика», які свідчать про відсутність єдиної думки в науковому полі. Були визначені та досліджені такі підходи щодо вивчення процесів міграції та біженства: економічний (школа матульзіантства, економічна, класична та неокласична школи) мультидисциплінарний/міждисциплінарний, підхід дослідження через призму аналізу імміграційного контролю та імміграційної політики (політична школа), підходи соціологічної, географічної та політологічної шкіл. Виокремлено підходи щодо підстав надання статусу біженця та розуміння міграційної політики, як способу управління міграційними процесами та процесами біженства. Було зроблено висновок, що теоретичні підходи потребують трансформації та врахування реалій сучасного світу та глобалізації.

Джерельна база дослідження є досить розгалуженою та включає матеріали та нормативні документи міжнародних організацій, угоди та договори між країнами-членами ЄС, національне законодавство країн ЄС в сфері біженства, статистичні матеріали, матеріали ЗМІ. Були використані

матеріали, документи та статистичні дані таких організацій та установ: ООН, МОМ, УВКБ ООН, ЄК, EUAA, Eurostat, Frontex та ін. Засоби масової інформації (ЗМІ) дозволили нам висвітлити актуальні події та дати їм аналіз.

2. Була досліджена нормативно-правова база щодо захисту прав біженців, в якій виділено такі категорії документів як: міжнародні акти щодо захисту прав людини; міжнародно-правові акти прийняті щодо міграції та біженства; договори, що визначають права біженців в певній сфері; двосторонні договори між країнами-членами ЄС; плани дій, директиви, постанови ООН та ЄС; національне законодавство країн-членів ЄС.

Також, розглянуто правовий статус біженця в країнах ЄС. Визначено, що особам, що шукають захисту та притулку можуть бути надані статус тимчасово захищеної особи та власне статус біженця. Відмінностями в даних статусах є термін їх надання, видача дозволу на працевлаштування та того, що особа з статусом тимчасового захисту може подати заяву на отримання статусу біженця також.

3. Проаналізовані проблеми в ЄС, які були спричинені як збільшенням кількості біженців, так і самою європейською системою надання притулку. Станом на середину 2023 року, згідно статистичних даних, ЄС прийняв більше 6 млн. біженців, що виявило ряд проблем. До них були віднесені нелегальна міграція (що породжує утворення злочинних груп, торгівлю людьми та контрабанду наркотиками, відсутність спільного законодавства та єдиної системи прийому біженців, неофіційне працевлаштування осіб, неможливість впоратися з міграційними кризами (надмірне навантаження на пункти прийому прикордонних країн, погіршення гуманітарної ситуації, ускладнення з інтеграцією біженців та гострий політичний розкол між країнами-членами.), довгий період розгляду заявок на притулок та неналежні умови розміщення біженців в країнах ЄС.

4. Також, здійснено аналіз впливу повномасштабного вторгнення РФ в Україну на Європейський Союз, який прийняв найбільшу кількість українських біженців. Визначено, що воно призвело до єдності зусиль країн ЄС та вперше активації Директиву 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб. Відбулися зміни в спектрі прав та можливостей для особи, яка перебуває під тимчасовим захистом, в інтеграційній політиці (допомога з працевлаштуванням, вивченням мови, навчанням) та налагодженні співпраці між органами ЄС та органами країни, яка є донором біженців (створення «Платформи солідарності»). Наплив біженців активував процес переговорів щодо прийняття Нового пакту про міграцію та притулок, який розпочався ще в 2020 році, що є значним кроком вперед для посилення єдності ЄС.

Проте, криза біженців створила такі проблеми як: посилення небезпеки на кордонах та збільшення випадків торгівлі людьми, ріст цін на енергоносії та продукти харчування, інфляції, руйнування ланцюгів постачання, різне ставлення до біженців з України, як представників більш спорідненої з громадянами Європи нації та до неєвропейців (вихідців з країн Африки, Близького Сходу, Азії та ін.), тиск на економіку певних країн ЄС.

5. Була розглянута політика країн ЄС в сфері біженства. В ході дослідження, з'ясовано, що погляди країн-членів ЄС щодо здійснення політики надання притулку різняться: одні прагнуть здійснювати політику більш самостійно та керуватися власним законодавством, інші докладають зусиль до побудови єдиної спільної політики в сфері біженства. Остання є одним із пунктів над якими працює Союз.

В межах цього були визначені превентивні підходи щодо процесу біженства в політиці ЄС, такі як охорона кордонів, протидія нелегальній міграції та торгівлі людьми, співпраця з третіми країнами та політика заохочення добровільної репатріації; та підходи щодо врегулювання внутрішньої ситуації в ЄС, а саме здійснення політики в сфері легальної

міграції (прийом, розподіл, інтеграція біженців, забезпечення їх прав та вироблення спільного законодавства). Визначено, що ЄС намагається балансувати між політикою запобігання процесу біженства, контролю за кордонами та політикою дотримання міжнародних норм в сфері захисту прав біженців.

Щодо ефективності політики в сфері надання притулку, ми можемо сказати, що від початку XXI ст., вносячи корективи, ЄС сформував систему, яка не досконала, але здатна впоратися з великою кількістю біженців. Її ефективність ми можемо оцінити завдяки аналізу дій ЄС на кризи біженців, основним чином на кризу 2022 року. Так, проявився ряд недоліків таких як відсутність справедливого розподілу біженців між країнами-членами, політичний розкол, неготовність пунктів прийому приймати таку кількість осіб та інші. Криза 2022 року стала найбільшим випробувань для ЄС з часів Другої світової війни, яку блок витримує гідно.

6. Серед шляхів вирішення проблеми біженства в ЄС, над якими працює блок та які на наш погляд є ефективними для вдосконалення політики надання притулку, були виокремлені такі:

1. уніфікувати законодавство в сфері міграції та надання притулку;
2. посилити патрулювання кордонів, вдосконалити системи перевірки відбитків пальців та ідентифікації особи, ввести контроль на кордонах між країнами-членами ЄС під час міграційних криз та криз біженців;
3. дотримуватися принципу солідарності під час розподілу відповідальності за надання притулку біженцям, тим самим надаючи їм притулок в країнах ЄС відносно можливостей кожної з них;
4. зменшити термін розгляду заяв на притулок, розширити штат працівників пунктів прийому (за рахунок медиків, юристів, психологів);
5. уніфікувати систему видачі ідентифікаційних документів біженцям, що свідчать про їхнє легальне перебування;

6. сприяти легальному працевлаштуванню біженців, надаючи інструменти пошуку офіційної роботи, визнаючи іноземні дипломи про освіту;
7. сприяти добровільній репатріації біженців;
8. посилити технічну, фінансову та гуманітарну допомогу третім країнам, створити механізми співпраці в сфері демократизації політичних режимів та дотриманні прав людини.

Отже, в ході дослідження було проаналізовано ситуацію в Європейському Союзі стосовно біженців, а саме політику надання притулку, законодавство, особливості правового статусу біженця та тимчасового захисту, проблеми в системі надання притулку та політиці стосовно біженства. В результаті аналізу, можна зробити висновок, що система надання притулку ЄС є досить стійкою та здатною змінюватися під впливом нових чинників. Проте, зважаючи на наявність проблем, які були зазначені вище, створена Загальноєвропейська системи надання притулку (CEAS) потребує реформування.

Запропонований Європейською Комісією в вересні 2020 року Новий пакт про міграцію та притулок (New Pact on Migration and Asylum) та процес прийняття пропозицій у рамках Загальноєвропейської системи надання притулку (CEAS), який повинен закінчитися до лютого 2024 року є важливими кроками в модернізації діючої міграційної системи та системи надання притулку в ЄС. В доповненні з зазначеними шляхами вирішення проблеми біженства, ЄС перетвориться на механізм, який працює на основі єдності, солідарності та відповідальності.

Врегулювання проблеми біженства в Європейському Союзі позитивно вплине на розвиток всіх сфер діяльності та посилить політичну єдність, яка є запорукою дієвості блоку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «No turning back»: how the Ukraine war has profoundly changed the EU. *The Guardian*. Дата оновлення: 30.09.2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/30/ukraine-russia-war-changed-eu> (дата звернення: 21.11.2023).
2. 30 June 2023: 4.07 million with temporary protection. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 04.08.2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230809-1> (дата звернення: 30.10.2023).
3. Access to Education for Refugee and Migrant Children in Europe. UNHCR. UNICEF. IOM. 2019. 16 p. URL: <https://www.unhcr.org/neu/wp-content/uploads/sites/15/2019/09/Access-to-education-europe-19.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Action Plan on Unaccompanied Minors (2010 – 2014). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Brussels, 2010. 16 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0213:FIN:en:PDF> (дата звернення: 15.10.2023).
5. Annual asylum statistics. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 04.08.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics&oldid=558844 (дата звернення: 10.11.2023).
6. Annual Report on Migration and Asylum 2022. Statistical Annex. The European Union and Norway. *Publications Office of the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. June 2023 edition. 41 p. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/17096110/KS-09-23-223-EN-N.pdf/b4b0c640-556d-a271-ab16-0613af8924a8?version=2.0&t=1688567385923> (дата звернення: 15.11.2023).
7. Asylum applicants considered to be unaccompanied minors by citizenship, age and sex - annual data. Statistical article of Eurostat. Дата

- ОБНОВЛЕННЯ: 09.11.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyunaa/default/table?lang=en (дата звернення: 10.11.2023).
8. Berlin warns Ukrainian refugees about trafficking danger. *Reuters*. Дата оновлення: 14.03.2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/berlin-warns-ukrainian-refugees-about-trafficking-danger-2022-03-14/> (дата звернення: 10.11.2023).
9. Borjas G. Friends or Strangers: The Impact of Immigrants on the U.S. Economy. New York: Basic books, 1990. 274 p. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1296&context=ilj> (дата звернення: 18.08.2023).
10. Brubaker R. Citizenship and Nationhood in France and Germany. Cambridge: Harvard University Press, 1992. 288 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv26071qp> (дата звернення: 22.09.2023).
11. Carta S., Neidhardt A. Migrants' access to decent work and housing in the EU. European Policy Centre. Brussels. 2022. 10 p. URL: https://www.epc.eu/content/PDF/2022/EPC_EPIM_Policy_Insights.pdf (дата звернення: 19.10.2023).
12. Castles S., Miller M. The age of migration: international population movements in the modern world. *American Foreign Policy Interests*. 2005. Vol. 27, № 6. P.537-542. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10803920500434037> (дата звернення: 15.09.2023).
13. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. The EU strategy on voluntary return and reintegration. European Commission. 2021. 27 April. COM 120 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0120> (дата звернення: 15.10.2023).
14. Constitution and Basic Texts. 2nd Edition. *International Organization for Migration*. Geneva, 2017. 76 p. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_constitution_en.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

15. Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees: adopted by the United Nations General Assembly on 21 session in resolution 2198 (XXI) of 16 December 1966. *UNHCR Media Relations and Public Information Service*. Geneva, 2007. Sept. 54 p. URL: <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees> (дата звернення: 11.09.2023).

16. Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. . *Official Journal of the European Communities*. 2000. 22 September. Volume L 239. P. 19–62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42000A0922%2802%29> (дата звернення: 12.10.2023).

17. Convention on the Rights of the Child UN General Assembly. *United Nations.Treaty Series*. 1989. 20 November. vol. 1577. 15 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html> (дата звернення: 10.10.2023).

18. Cooperation with third countries. Article of European Union Agency for Asylum. URL: <https://euaa.europa.eu/asylum-report-2023/34-cooperation-third-countries> (дата звернення: 25.10.2023).

19. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection. *Official Journal of the European Communities*. 2001. 7 August. Volume L 212. P. 12–23. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32001L0055> (дата звернення: 06.11.2023).

20. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents. *Official Journal of the European Communities*. 2004. 23 January. Volume L 16. P. 44-53. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0109> (дата звернення: 10.10.2023).

21. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. *Official Journal of the European Communities*. 2013. 22

September. Volume L 251. P. 12–18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32003L0086> (дата звернення: 06.11.2023).

22. Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 laying down minimum standards for the reception of asylum seekers. *Official Journal of the European Communities*. 2003. 2 February. Volume L 31/18-31/25. P. 18–25. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:031:0018:0025:En:PDF> (дата звернення: 06.11.2023).

23. Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted. *Official Journal of the European Communities*. 2004. 30 September. Volume L 304. P. 12-23. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0083> (дата звернення: 10.10.2023).

24. Council Directive 2005/85/EC of 1 December 2005 on minimum standards on procedures in member states for granting and withdrawing refugee status. *Official Journal of the European Communities*. 2006. 13 December. Volume L 326. P. 13-34. URL: <https://www.refworld.org/docid/4394203c4.html> (дата звернення: 15.10.2023).

25. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine. *Official Journal of the European Communities*. 2022. 4 March. Volume L 71/1. P. 1–6. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC (дата звернення: 02.11.2023).

26. Decisions granting temporary protection by citizenship, age and sex – annual data. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpfa/default/bar?lang=en (дата звернення: 18.11.2023).

27. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict adopted by the United Nations General Assembly on 29 session in resolution 3318 (XXIX) of 14 December 1974. *UN General Assembly*. 1975. 17 September-18 December. Volume 1. P. 146-147. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38a14.html> (дата звернення: 01.10.2023).

28. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. *Official Journal of the European Communities*. 2008. 24 December. Volume L 348. P. 98-107. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj> (дата звернення: 15.10.2023).

29. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011. *Official Journal of the European Communities*. 2011. 13 December. Volume L 337/9. P. 9–26. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> (дата звернення: 27.10.2023).

30. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection. *Official Journal of the European Communities*. 2013. 29 June. Volume L 180/60. P. 60–95. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32013L0032> (дата звернення: 06.11.2023).

31. Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection. *Official Journal of the European Communities*. 2013. 29 June. Volume L 180/96. P. 96–116. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0033> (дата звернення: 10.10.2023).

32. Donors give 659.5 mln euros in aid to Moldova. *Reuters*. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/germany-working-freeing-moldova-russian-dependency-2022-04-05/> (дата звернення: 10.11.2023).

33. Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2016. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 271 p. URL:

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj-nYv3-YmCAxUUIRAIHfKXCO0QFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBlogServlet%3FdocId%3D16828%26langId%3Den&usg=AOvVaw0A86deWpouymzeTIYWUmGU&opi=89978449> (дата звернення: 29.10.2023).

34. EU economy loses momentum amid Ukraine war, inflation, natural disasters and higher interest rate. *Euronews*. Дата оновлення: 11.09.2023. URL: <https://www.euronews.com/business/2023/09/11/eu-economy-loses-momentum-amid-ukraine-war-inflation-natural-disasters-and-higher-interest> (дата звернення: 10.11.2023).

35. EU external borders in October: Number of irregular entries on the rise. Statistical article of Frontex. Дата оновлення: 14.11.2022. URL: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-october-number-of-irregularentries-on-the-rise-7CiZBL>. (дата звернення: 29.09.2023).

36. EU looks at new migration pact amid divisions, aims for December deal. *Reuters*. Дата оновлення: 08.10.2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-eu-idUSKBN26T1S7/> (дата звернення: 20.11.2023).

37. EU Solidarity with Ukraine: Commission proposes to extend temporary protection for people fleeing Russian aggression against Ukraine until March 2025. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4496 (дата звернення: 29.10.2023).

38. European Agreement on the Abolition of Visas for Refugees. Done at Strasbourg, on 20 April 1959. *United Nations — Treaty Series*.1960. № 5375. P.85-96. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20376/volume-376-I-5375-English.pdf> (дата звернення: 02.10.2023).

39. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14. *Council of*

Europe Publishing. 1950. 4 November, ETS 5. 61 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html> (дата звернення: 22.10.2023).

40. European Pact on Immigration and Asylum. European Union: Council of the European Union. 2008. 24 September. № 13440/08. 15 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2013440%202008%20INIT/EN/pdf> (дата звернення: 02.11.2023).

41. European Parliament resolution of 9 July 2015 on the security challenges in the Middle East and North Africa region and the prospects for political stability. *Official Journal of the European Communities*. 2014. 11 August. Vol. C/265. P. 98-109. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52015IP0271>) (дата звернення: 15.10.2023).

42. Eurostat: рейтинг найбезпечніших країн Європи. *ВПольщі*. Дата оновлення: 17.06.2022. URL: <https://vpolshchi.pl/eurostatrejting-najbezpechnishih-krayin-yeu-6780554852113312a> (дата звернення: 29.08.2023).

43. Family Reunification of Third-Country Nationals in the EU plus Norway: National Practices. EMN Synthesis Report for the EMN Focussed Study 2016. Migrapol European Migration Network (EMN). 2017. Doc 382. 96 p. URL: <https://www.emncz.eu/wp-content/uploads/2020/12/180.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).

44. French immigration policy. *French Ministry of Foreign and European Affairs*. 2007. November.4 p. URL: https://ae.ambafrance.org/IMG/immigration_policy.pdf (дата звернення: 20.10.2023).

45. Global Compact on Refugees. *UN High Commissioner for Refugees (UNHCR)*. New York. 2018. 53 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/63b43eaa4.html> (дата звернення: 10.11.2023).

46. Guild E., Groenendijk K. The impact of war in Ukraine on EU migration. *Frontiers in Human Dynamics*. 2023. Vol.5. P.1-17. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fhumd.2023.1189625/full> (дата звернення: 12.11.2023).

47. Herm A., Poulain M. Economic Crisis and International Migration. What the EU Data Reveal? *Migration and preparation*. 2012. vol. 28. № 4. P. 145-169. URL: <https://doi.org/10.4000/remi.6171> (дата звернення: 22.10.2023).

48. How has Europe's economy been affected by Russia's war in Ukraine? *Euronews*. Дата оновлення: 08.06.2023. URL: <https://www.euronews.com/business/2022/06/08/how-has-europe-s-economy-been-affected-by-russia-s-war-in-ukraine> (дата звернення: 21.11.2023).

49. How the EU has used the war in Ukraine to expand its border regime. *Transnational Institute*. Дата оновлення: 14.06.2023. URL: <https://www.tni.org/en/article/how-the-eu-has-used-the-war-in-ukraine-to-expand-its-border-regime> (дата звернення: 12.11.2023).

50. Identity Documents for Refugees EC/SCP/33. United Nations High Commissioner for Refugees. 1984. URL: <https://bit.ly/2Oz7Le0> (дата звернення: 25.08.2023).

51. Immigration Policy in Europe: The Politics of Control / edited by Guiraudon V., Lahav G. N.Y.: Routledge, 2013. 204 p.

52. Implementing the EU-Turkey Agreement. *European Union*. 2016. 20 April. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1494 (дата звернення: 17.10.2023).

53. Labour market and wage developments in Europe. Annual review 2022. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 148 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ff9a3b0c-7b6e-11ed-9887-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 05.11.2023).

54. Labour migration: improving legal avenues to work in the EU. News of European Parliament. Дата оновлення: 08.08.2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230413STO79903/labour-migration-improving-legal-avenues-to-work-in-the-eu> (дата звернення: 30.10.2023).

55. Letki, N., Walentek, D., Graban, A., Dinesen, P. T., Liebe U. Has the war in Ukraine changed Europeans' preferences on refugee policy? Evidence from

a panel experiment in Germany, Hungary and Poland. *OSF Preprints*. 26 Oct. 2022. URL: <https://osf.io/uq7g4> (дата звернення: 03.11.2023).

56. Malta Declaration by the members of the European Council on the external aspects of migration: addressing the Central Mediterranean route. *European Council. Statements and remarks*. 2017. 3 February Vol.43/17. 3 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/02/03/malta-declaration/pdf> (дата звернення: 15.10.2023).

57. Member States' notifications of the temporary reintroduction of border control at internal borders pursuant to Article 25 et seq. of the Schengen Borders Code. Article of European Commission. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-area/temporary-reintroduction-border-control_en (дата звернення: 22.10.2023).

58. Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts. BBC News. Дата оновлення: 04.03.2016. URL <https://www.bbc.com/news/world-europe-34131911> (дата звернення: 22.11.2023).

59. Migrant integration statistics – education. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 25.08.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-_education (дата звернення: 10.11.2023).

60. Migration Law Database of International Organization for Migration. URL: <https://imldb.iom.int/layouts/15/IML.Portal/AppPages/Home.aspx?QueryCurrentLang=English> (дата звернення: 22.10.2023).

61. Migration management: Welcoming refugees from Ukraine. Article of European Commission. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_en (дата звернення: 30.10.2023).

62. Moise A., Dennison J., Kriesi H. European attitudes to refugees after the Russian invasion of Ukraine. *West European Politics*. 2023. P. 356-381. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402382.2023.2229688> (дата звернення: 12.11.2023).

63. Note on Travel Documents for Refugees. United Nations High Commissioner for Refugees. 1978. 30 August. EC/SCP/10. URL: <https://www.unhcr.org/publications/note-travel-documents-refugees> (дата звернення: 28.08.2023).

64. Number of illegal crossings between border-crossing points in the European Union from 2009 to 2021. Statistical article of Statista. Дата оновлення: 17.10.2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/454775/number-of-illegal-entries-between-bcps-to-the-eu/> (дата звернення: 15.10.2023).

65. Official website of European Border and Coast Guard Agency. URL: <https://www.frontex.europa.eu/> (дата звернення: 05.11.2023).

66. Politics of Migration in the EU. *The Institute of International & European Affairs*. Дата оновлення: 11.08.2023. URL: <https://www.ieea.com/blog/politics-of-migration-in-the-eu> (дата звернення: 10.11.2023).

67. Press Release of 2618th Council Meeting. *Justice and Home Affairs of European Union*. Brussels, 2004. 19 November. № 14615/04 (Presse 321). 34 p. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/82745.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

68. Public employment services. Article of European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=105&langId=en> (дата звернення: 19.10.2023).

69. Refugee law in Europe. Article of Kaldor Centre for International Refugee Law. URL: <https://www.kaldorcentre.unsw.edu.au/publication/refugee-law-europe> (дата звернення: 05.11.2023).

70. Refugee status and temporary protection: what is the difference. Article of Institute of Analytics and Advocacy. URL: <https://iaa.org.ua/en/articles/status-bizhenczya-ta-tymchasovyj-zahyst-u-chomu-riznyczya/> (дата звернення: 05.11.2023).

71. Regulation (EU) No 603/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the establishment of «Eurodac». *Official Journal of the*

European Communities. 2013. 29 June. Volume L 180/1. P. 1–30. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0603>

(дата звернення: 02.11.2023).

72. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013. *Official Journal of the European Communities*. 2013. 29 June. Volume L 180/31. P. 108–136. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013R0604> (дата звернення: 15.11.2023).

73. Repatriation: how many migrants in the EU are sent back? News of European Parliament. Дата оновлення: 08.08.2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20230704STO02012/repatriation-how-many-migrants-in-the-eu-are-sent-back> (дата звернення: 30.10.2023).

74. Residence permits - statistics on first permits issued during the year. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 04.08.2023. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence permits %E2%80%93 statistics on first permits issued during the year&oldid=427234%22%20%5Ct%20%22 blank](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_%E2%80%93_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=427234%22%20%5Ct%20%22_blank) (дата звернення: 20.10.2023).

75. Review of the Year: The impact of Russia's invasion of Ukraine on Europe. *Euronews*. Дата оновлення: 23.12.2022. URL: <https://www.euronews.com/2022/12/23/review-of-the-year-the-impact-of-russias-invasion-of-ukraine-on-europe> (дата звернення: 10.11.2023).

76. Russia's war, the energy crisis and inflation: These were the top 5 stories in the EU this year. *Euronews*. Дата оновлення: 27.12.2022. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/12/27/russias-war-the-energy-crisis-and-inflation-these-were-the-top-5-stories-in-the-eu-this-ye> (дата звернення: 11.11.2023).

77. Schneider F., Asllani A. Taxation of the Informal Economy in the EU. European Parliament. Luxembourg: Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, 2022. 126 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734007/IPOL_STU%282022%29734007_EN.pdf (дата звернення: 05.11.2023).

78. Statistics on migration to Europe. Statistical article of European Commission. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en (дата звернення: 29.09.2023).

79. Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees: adopted by the General Assembly during its 5th session 19 September-15 December 1950. *UN General Assembly*. 1951. 14 December. 1951. Volume I. P. 46-48. URL: <https://www.refworld.org/docid/3b00f0715c.html> (дата звернення: 12.10.2023).

80. The Global Compact on Refugees, UNHCR's Quick Guide. 2018. 8 p. URL: <https://www.unhcr.org/fr-fr/en/media/global-compact-refugees-unhcr-quick-guide> (дата звернення: 29.10.2023).

81. The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union. *Official Journal of the European Communities*. 2005. 3 March. Volume 2005/C 53/01. P. 1-14. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005XG0303%2801%29> (дата звернення: 05.11.2023).

82. The latest Global Trends. Forced displacement in 2022. United Nations High Commissioner for Refugees. Denmark: Statistics and Demographics Section of UNHCR Global Data Service, 2023. 47 p. URL: <https://www.unhcr.org/global-trends> (дата звернення: 05.11.2023).

83. The needs of refugees. *European Investment Bank*. Дата оновлення: 28.11.2022. URL: <https://www.eib.org/en/stories/ukrainian-poland-infrastructure-refugees> (дата звернення: 10.11.2023).

84. The Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens: 2 December 2009. *Official Journal of the European Communities*. Brussels, 2010. 4 May. Volume 2010/C 115/01. P. 1-14. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52010XG0504%2801%29> (дата звернення: 07.11.2023).

85. The Ukraine Crisis Double Standards: Has Europe's Response to Refugees Changed? *ReliefWeb*. Дата оновлення: 03.03.2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-crisis-double-standards-has-europe-s-response-refugees-changed> (дата звернення: 03.11.2023).

86. Third country nationals refused entry at the external borders - annual data (rounded). Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 28.10.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_eirfs/default/table?lang=en (дата звернення: 01.11.2023).

87. Third-country nationals returned following an order to leave, by type of return, citizenship, country of destination, age and sex – quarterly data. Statistical article of Eurostat. Дата оновлення: 15.11.2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_eirtn1/default/table?lang=en (дата звернення: 18.11.2023).

88. This is how Europe can help to stem the tide of migration. *Reuters*. Дата оновлення: 13.09.2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/13/this-is-how-europe-can-help-to-stem-the-tide-of-migration> (дата звернення: 10.11.2023).

89. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. *Official Journal of the European Communities*. 1997. 10 November. Volume 97/C 340/01. P. 1-144. URL: <https://www.refworld.org/docid/51c009ec4.html> (дата звернення: 10.10.2023).

90. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. *Official Journal of the European Communities*. 2007. 17 December. Volume C 306. P. 1–271. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (дата звернення: 12.11.2023).

91. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community of 13 December 2007. *Official Journal of the European Communities*. 2007. 17 December. Volume C 306/1. P. 1–271. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (дата звернення: 10.10.2023).

92. UNHCR's Refugee Population Statistics Database. URL: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> (дата звернення: 29.09.2023).
93. Universal Declaration of Human Rights. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) 10. *UN General Assembly*. December 1948. 6 p. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> (дата звернення: 22.08.2023).
94. Weber C. The Euro crisis. Causes and Symptoms. *Estudios Fronterizos*. 2015. Vol. 16. № 32. P. 247–282. URL: <https://doi.org/10.21670/ref.2015.32.a09> (дата звернення: 22.10.2023).
95. What is the New Pact on Migration and Asylum of the EU. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/new-pact-migration-and-asylum_en (дата звернення: 29.10.2023).
96. What's inside EU migration deal, and what lies ahead. *Reuters*. Дата оновлення: 09.06.2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/whats-inside-eu-migration-deal-what-lies-ahead-2023-06-09/> (дата звернення: 11.11.2023).
97. Алгаш В., Піттель А. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу. *Підприємництво господарство і право*. 2019. № 12. С. 334–338. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/62.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).
98. Бойко Н. Міграційна політика Сполученого Королівства та міграція з України (1990–2020 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2020. Вип. 31. С. 41–49. URL: https://idud.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/nz_vyp_31_041.pdf (дата звернення: 25.10.2023).
99. Босий В. П. Адміністративно-правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: теоретичний та праксеологічний аспект: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 419 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp->

content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/40_3/d.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

100. Брильова Ю. В. Особливості формування міграційної політики в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління*. Київ, 2013. Вип. 3. С. 202-211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_3_28 (дата звернення: 29.10.2023).

101. Бублій М. П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. Харків, 2009. № 2. С. 131-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2009_2_17 (дата звернення: 03.11.2023).

102. Вдовичин І. Я., Наумкіна С. М. Формування комплексної міграційної політики як умова забезпечення стабільності країн ЄС. *Політикус: наук. журнал*. 2019. № 2. С. 22-27. URL: http://politicus.od.ua/2_2019/4.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

103. Вишневська О. А. Сучасна міжнародна трудова міграція та державна міграційна політика. *Щоквартальний науково-інформаційний журнал «Статистика України»*. Київ, 2008. № 2 (41). С. 87-91. URL: http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/505/1/87-91_2%272008%2841%29_Vyshnevs%27ka.pdf (дата звернення: 15.09.2023).

104. Від початку війни ЄС надав Україні допомоги на 81 млрд євро — Фон дер Ляєн. *Суспільне Новини*. Дата оновлення: 29.09.2023. URL: <https://suspilne.media/583019-vid-pocatku-vijni-es-nadav-ukraini-dopomogi-na-81-mlrd-evro-fon-der-laen/> (дата звернення: 10.11.2023).

105. Галанюк Я.С. Сучасна політика країн-членів Європейського Союзу щодо діяльності прикордонних служб у сфері охорони та захисту державного кордону. *Державне управління. Удосконалення та розвиток: електронне фахове видання*. 2017. №21. С.112-117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2017/26.pdf (дата звернення: 11.10.2023).

106. Герасименко Є. С. Регіональні стандарти визначення біженців і їх відмежування від суміжних категорій мігрантів. *Адміністративне право і адміністративний процес, інформаційне право*. 2020. № 6-2 (1). С.147-153. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6-2_2020/part_1/24.pdf (дата звернення: 02.10.2023).

107. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2005. 19 с. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi-vIq57POBAxWAHRAIHVJzBekQFnoECA0QAQ&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_low%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DARD%26P21DBN%3DARD%26Z21ID%3D%26Image_file_name%3DDOC%2F2005%2F05goabmp.zip%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1&usg=AOvVaw34-7AAcLmOSPXgCCngLJrB&opi=89978449 (дата звернення: 25.10.2023).

108. Жуков Е. Ф., Капаєва Т. І., Литвиненко Л. Т. Міжнародні економічні відносини: підручник для вузів / за ред. Е. Ф. Жукова. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. 485 с. URL: <http://epi.cc.ua/mejdunarodnyie-ekonomicheskie-otnosheniya193.html> (дата звернення: 20.09.2023).

109. Запорожець А.К., Костенко І.В. Проблеми нелегальної міграції в Україні. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*: тези доп. учасн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 грудня 2017 р.). Харків, 2017. С. 67-70. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b306da31-5db4-4d79-8da9-440cdb9648a4/content> (дата звернення: 25.10.2023).

110. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2021. №1. С.276-281. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/47.pdf> (дата звернення: 28.10.2023).

111. Звіт про ситуацію у сфері надання притулку за 2022 рік. Підсумковий звіт. *Агентство Європейського Союзу з питань надання*

притулку. Люксембург: Відділ публікації офіційних видань Європейського Союзу, 2022. 29 с. URL: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2022-06/2022_Asylum_Report_Executive_Summary_UK.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

112. Звіт про ситуацію у сфері надання притулку, 2023: Підсумковий звіт. *Агентство Європейського Союзу з питань надання притулку*. Люксембург: Відділ публікацій офіційних видань Європейського Союзу, 2023. 29 с. URL: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-07/2023_Asylum_Report_Executive_Summary_UK_1.pdf (дата звернення: 25.10.2023).

113. Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в Європі досягла 4,75 млн, у лідерах Польща, Німеччина та Чехія. *Interfax-Україна*. 2022. 27 листопада. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/874989.html> (дата звернення: 15.10.2023).

114. Конвенція ООН про статус біженців від 28.07.1951 р. Офіційний переклад. Дата оновлення: 10.01.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 20.10.2023).

115. Конвенція про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення: Конвенція прийнята Міжнародною організацією праці від 21.08.1982 р. N 157. Офіційний переклад. Дата оновлення: 11.08.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_012#Text (дата звернення: 20.10.2023).

116. Конвенція про працівників-мігрантів Міжнародної організації праці, переглянута 01.07.1949 р. N 97. Офіційний переклад. Дата оновлення: 24.06.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_159#Text (дата звернення: 20.10.2023).

117. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навчальний посібник. 2-ге вид., стереотип. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 320 с.

118. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. Одеса, 2015. Вип. 54. С. 106-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_54_13 (дата звернення: 22.09.2023).

119. Курилюк Ю.Б., Родінова Н.Л., Овчар П.А. Проблеми та перспективи міграційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*: електр. журн. 2022. Вип. 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-34> (дата звернення: 11.10.2023).

120. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів. *Гуманітарні візії: наук. журн.* Львів, 2015. Т. 1. № 2. С.41-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_9 (дата звернення: 30.08.2023).

121. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2014. 48 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-07/migr_pol-68f1d.pdf (дата звернення: 10.09.2023).

122. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Malynovska_Olena/Mihratsiina_polityka_hlobalnyi_kontekst_ta_ukrainski_realii/ (дата звернення: 10.09.2023).

123. Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие / под. ред. Ж. А. Зайончковской, И. Н. Молодиковой, В. И. Мукомеля. Москва: Центр миграционных исследований, 2007. 370 с. URL: <https://www.hse.ru/data/725/766/1228/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%D0%B8%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%8B%20%D0%B8%>

[D0%B7%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%BE%D0%B2.pdf](#) (дата звернення: 20.09.2023).

124. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. Стаття аналітичного центру CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua/researches/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky/> (дата звернення: 18.11.2023).

125. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 16.12.1966 р. № A/RES/2200 A (XXI). Офіційний переклад. Дата оновлення: 03.01.2014. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 15.10.2023).

126. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3716/1/%D0%9C%D0%9F%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_05.06.19.pdf (дата звернення: 03.11.2023).

127. Ніколаєв Є.Б. Світ-системний аналіз І. Уоллерстайна як сучасний методологічний підхід до аналізу розвитку світового господарства. *Теорія політики. Людина і політика*. Київ, 2002. № 6. С.121-132. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/1326/1/World-Systems> (дата звернення: 10.09.2023).

128. Нове агентство ЄС з питань притулку розпочало роботу. *Українська правда*. 2022. 19 січня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/19/7132783/> (дата звернення: 22.10.2023).

129. Новий пакт ЄС про міграцію ухвалить в обхід вето Польщі та Угорщини – голова Єврокомісії. *Українська правда*. 2023. 3 липня. С.1-3 URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/07/3/7164953/> (дата звернення: 22.10.2023).

130. Остапа О.М. Теорії формування міжнародної трудової міграції. *Економіка в умовах глобалізації : проблеми, тенденції, перспективи* : збірник матеріалів І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Дніпропетровськ-Жешув, 25 лютого-1 березня 2013 р. Дніпропетровськ, 2013. С. 156 – 159. URL: <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/147689> (дата звернення: 05.10.2023).
131. Офіційний сайт Агентства Європейського Союзу, що займається охороною зовнішніх кордонів – «Frontex». URL: <https://www.frontex.europa.eu/> (дата звернення: 20.10.2023).
132. Офіційний сайт Агентства Євросоюзу з надання притулку (EUAA). URL: <https://euaa.europa.eu/> (дата звернення: 20.10.2023).
133. Офіційний сайт Європейської Комісії. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата звернення: 20.10.2023).
134. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. URL: <https://www.iom.int/> (дата звернення: 10.11.2023).
135. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/en/> (дата звернення: 10.11.2023).
136. Офіційний сайт статистичної організації Європейської Комісії «Eurostat». URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 10.11.2023).
137. Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: <https://www.unhcr.org/> (дата звернення: 10.11.2023).
138. Павлів-Самоїл Н. П. Філософсько-правовий феномен міграції у контексті глобалізаційних процесів в Європі (кінець XX – початок XXI ст.): дис. канд. юрид. наук : 12.00.12/ Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. Львів, 2021. 499 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/10144/disertaciyna-robota-na-zdobuttya-naukovogo-stupenya-doktora-yuridichnikh-nauk-pavliv-samoil-nadii.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).
139. Переведенцев В.И. Методы изучения миграции населения. М.: Наука, 1975. 231 с. URL:

<http://www.demoscope.ru/weekly/knigi/perevedencev/perevedencev.html> (дата звернення: 25.09.2023).

140. Побулавець Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття "міграція". *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*: зб. наук. прац. Київ, 2014. № 1. С. 373-376. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtpp_2014_1_62 (дата звернення: 25.09.2023).

141. Посібник з європейського антидискримінаційного права. Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав. Люксембург: Видавничий дім Європейського Союзу, 2011. 196 с. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_non_discr_iaw ukr (дата звернення: 25.10.2023).

142. Ровенчак О.А. Види та етапи міжнародної міграції: історико-соціологічний огляд. *Соціальні технології*. 2006. Випуск 29. С. 288-300. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/8.pdf> (дата звернення: 01.10.2023).

143. Рыбаковский Л. Л. Миграция населения (Вопросы теории): монография. Москва: ИСПИ РАН, 2003. 238 с. URL: <http://rybakovsky.ru/migracia2.html> (дата звернення: 05.10.2023).

144. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 324 с. Режим доступу: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_2_copy.pdf (дата звернення: 22.08.2023).

145. Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Міграційна політика ЄС: сучасні парадигми. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2021. Вип. 63. 243 с. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.42> (дата звернення: 15.10.2023).

146. Солодько А. Аналіз політики інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту. Київ: Центр дослідження суспільства, 2014. 37 с. URL: https://issuu.com/healthylesson/docs/csr_integration_report (дата звернення: 25.10.2023).

147. Тимчасовий захист ЄС для переміщених осіб – інфографіка. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82-%D1%94%D1%81-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1-%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0_uk?s=232 (дата звернення: 19.10.2023).

148. Топ-країн Європи, які надають найбільшу фінансову допомогу українцям. *New Voice*. Дата оновлення: 18.06.2023. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/finansova-dopomoga-ukrajinskim-bizhencyam-u-krajinah-yevropi-skilki-platyat-ta-yak-otrimati-50332604.html> (дата звернення: 30.10.2023).

149. Фінансова допомога біженцям із України в країнах ЄС. *ЮА Мігрант*. Дата оновлення: 15.09.2023. URL: <https://ua-migrant.pl/finansova-dopomoga-bizhencyam-iz-ukrainy-v-krainax-yes/> (дата звернення: 10.11.2023).

150. Фінансова допомога в європейських країнах для українців: які суми та умови. *ProUkrainu*. Дата оновлення: 15.09.2023. URL: <https://proukrainu.bleisk.cz/finansova-dopomoha-v-yevropeyskykh-krainakh-dlia-ukraintsiv-yaki-sumy-ta-umovy/> (дата звернення: 11.11.2023).

151. Харитонов Р. Ф., Шишименко О. І. Міжнародно-правовий захист прав мігрантів в ЄС: сучасний стан. *Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис»*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 87–90. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/15.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

152. Хом'як А. Інтеграція мігрантів у європейські суспільства: інтеграційна політика та громадська думка. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. №3(43). С.139-146. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/195706/196051> (дата звернення: 25.08.2023).

153. Чайковський Ю. В. Вплив сучасних конфліктів на зміну міграційної політики сусідніх держав: міжнародно-правові аспекти. *Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), А. В. Полухіна (відп. ред.) та ін.* Одеса: Фенікс, 2018. Вип. 62. С. 81–94. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14160> (дата звернення: 15.11.2023).

154. Червінська Л. М. Політологічне дослідження міграції: теоретико-методологічні засади. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія.* Дніпропетровськ, 2013. Т. 21, вип. 23(3). С. 237-241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2013_21_23%283%29_43 (дата звернення: 15.09.2023).

155. Чуєнко В.І. Історичні передумови виникнення та періодизація становлення правового статусу біженців у міжнародному праві. *Підприємництво, господарство і право.* Київ, 2017. № 2. С. 310-315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_2_61 (дата звернення: 15.10.2023).

156. Швець С. Л. Сучасний міграційний процес: позитивні та негативні наслідки для європейських країн: дис. канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2019. 214 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4409/1/Shvets%20Svitlana%20Leonidivna.pdf> (дата звернення: 22.10.2023).

157. Шевцов А. Л. Державне регулювання міграційних процесів як основна функція міграційної політики. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* Запоріжжя, 2013. № 3. С. 41-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drdu_2013_3_10 (дата звернення: 03.09.2023).

158. Юськів Б. М. Міжнародна трудова міграція і державна міграційна політика. *Регіональна економіка: наук.-пр. журн.* Львів, 2010. № 2. С. 134-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2010_2_20 (дата звернення: 03.11.2023).

159. Як Європа намагається зупинити потік мігрантів. *Hromadske*. 2017. 16 вересня. URL: <https://hromadske.ua/posts/yak-yevropa-namahaietsia-zupynyty-potik-mihrantiv> (дата звернення: 15.10.2023).

160. Якубовський С.О. Міграційна політика ЄС: еволюція та соціально-економічні наслідки. *Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи: наук.-практич. симпозіум*. Одеса: Фенікс, 2015. С. 12–17.

ДОДАТКИ

Додаток А

Міграційна теорія в соціальних дисциплінах

Дисципліна	Дослідницькі питання	Рівні/одиниці аналізу	Основні теорії	Приклади гіпотез
Антропологія	Як міграція викликає культурні зміни та впливає на етнічну ідентичність?	В основному мікро/індивіди, групи	Раціоналізм або структуралістські та транснаціональні	Соціальні мережі допомагають підтримувати культурні відмінності
Демографія	Як міграція впливає на характеристики населення?	В основному макро/ населення	Раціоналізму (багато запозичено з економіки)	Мігранти підвищують рівень народжуваності через відмінну репродуктивну поведінку на відміну від корінного населення
Економіка	Чим пояснюється рішення мігрувати та ефект цього рішення?	Більше мікро/індивідуальний	Раціоналізм: виштовхування – тяжіння; (Витрати- вигоди)	Приживання залежить від якостей індивіда (людського капіталу)
Історія	Який міграційний досвід мігрантів?	Більше мікро/індивідів та груп	Уникає теорії та перевірочних тестів	Не застосовуються
Право	Як законодавство впливає міграцію?	Макро/ та мікро/політична та законодавча система	Запозичена із соціальних наук теорії інституціоналізму та раціоналізму	Права, створюють структури для мігрантів
Політологія	Чому державі важко контролювати міграцію?	В основному макро/політичні та міжнародні системи	Інституціоналізм та раціоналізм	Держава часто є заручником проіммігрантських інтересів
Соціологія	Чим пояснюються різні форми адаптації мігрантів?	Більше макро/ етнічних груп та соціальних класів	Структуралізм і/або функціоналізм	Приживання та інтеграція залежать від соціального капіталу мігранта

Рис.А. Міграційна теорія в соціальних дисциплінах. Джерело:[123, с. 36]

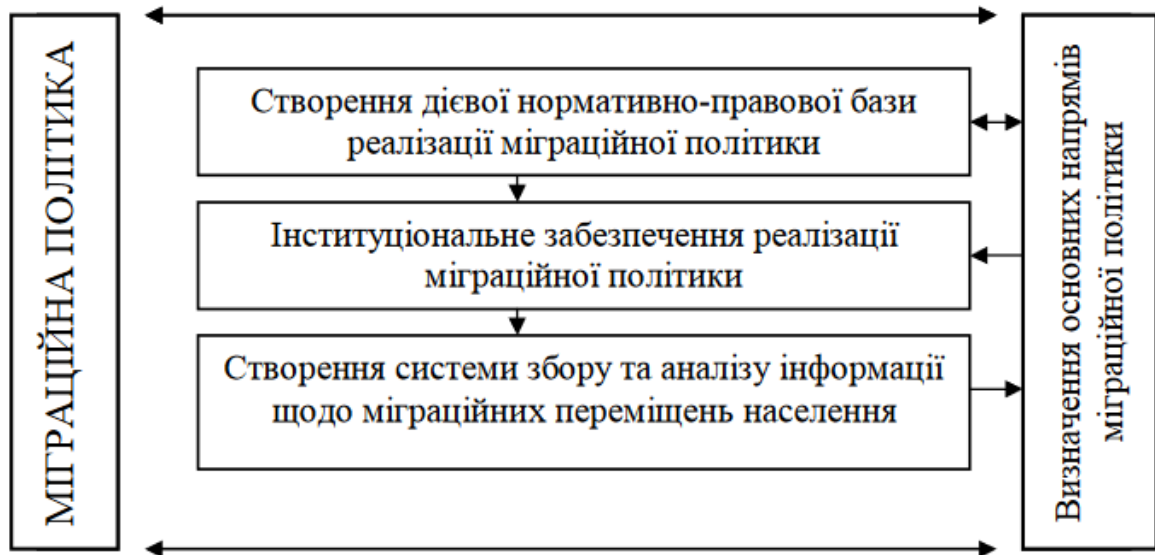
Визначення основних напрямків міграційної політики (Ю.Брильова)

Рис.Б. Визначення основних напрямків міграційної політики (Ю.Брильова).

Джерело: [100]

Рішення про надання тимчасового захисту за громадянством, віком та статтю – річні дані (Eurostat)

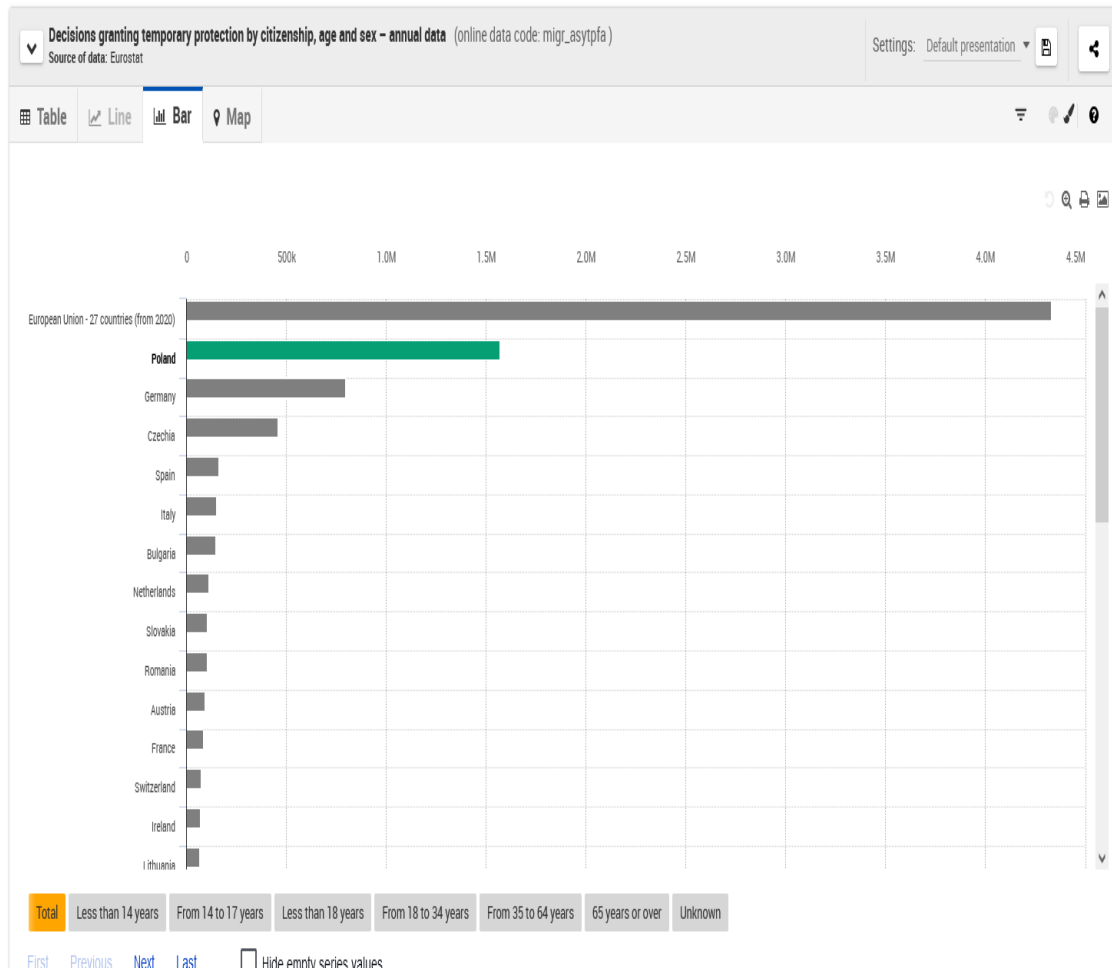
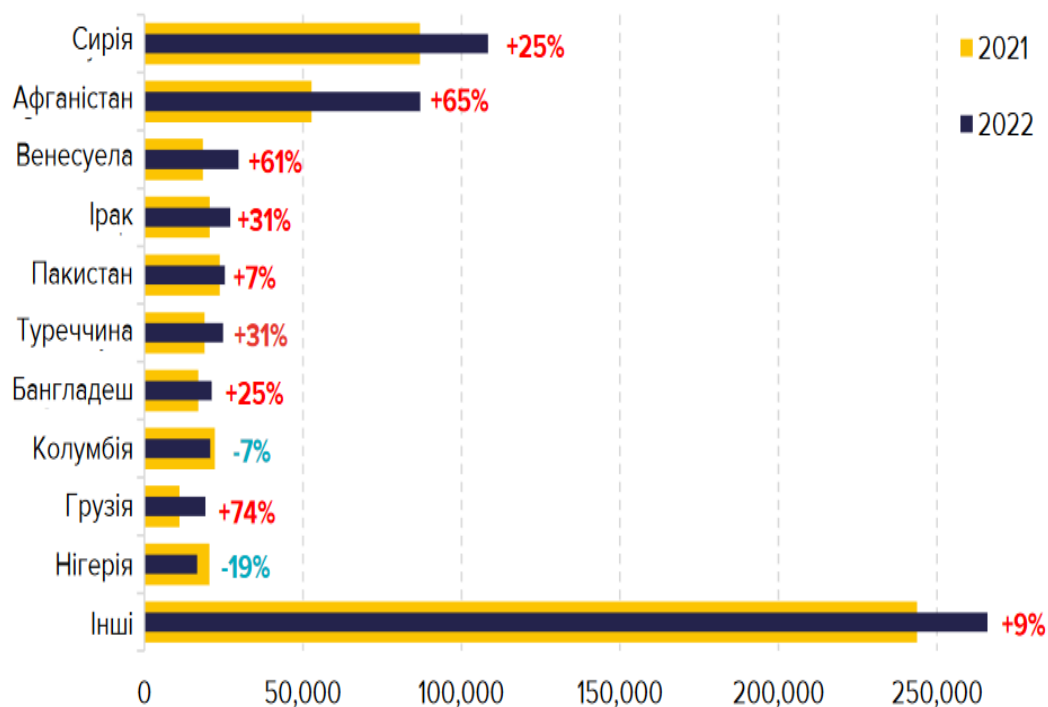


Рис.В. Рішення про надання тимчасового захисту за громадянством, віком та статтю – річні дані (Eurostat), осіб. Джерело: [26]

Рішення першої інстанції в країнах ЄС+ за топ-10 країнами походження, які отримують рішення, 2022 рік порівняно з 2021 роком (Eurostat)



Джерело: Eurostat [[migr_asydcfst](#)] станом на 13 квітня 2023 року.

Рис.Г. Рішення першої інстанції в країнах ЄС+ за топ-10 країнами походження, які отримують рішення, 2022 рік порівняно з 2021 роком (Eurostat), %, осіб. Джерело:[112]

Коефіцієнт визнання установами першої інстанції для топ-20 національностей з найбільшою кількістю рішень, внесених у країнах ЄС+, за національністю та наданим статусом, 2022 рік (Eurostat)

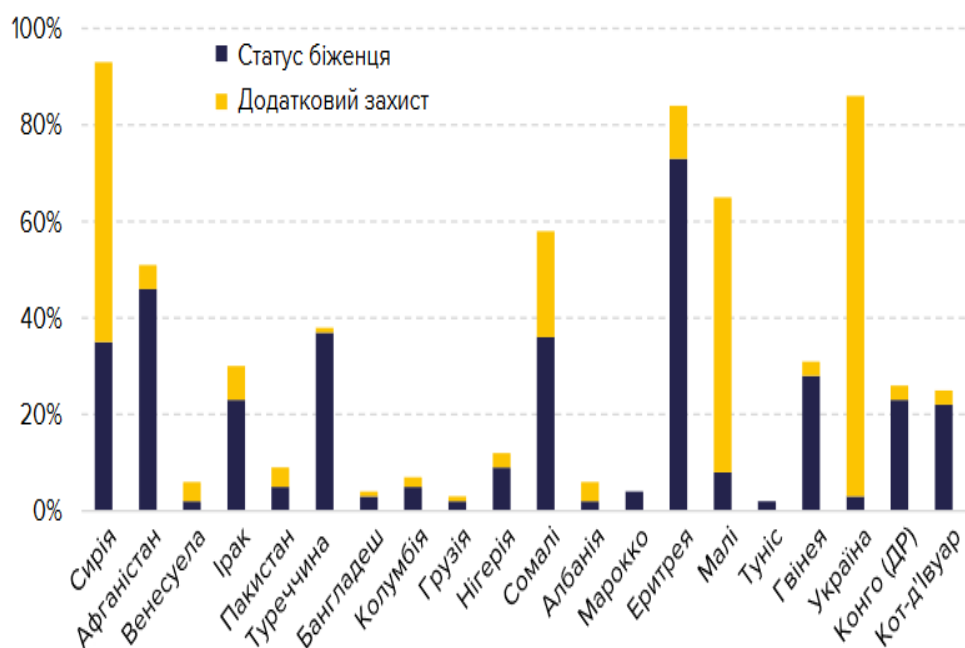


Рис.Д. Коефіцієнт визнання установами першої інстанції для топ-20 національностей з найбільшою кількістю рішень, внесених у країнах ЄС+, за національністю та наданим статусом, 2022 рік (Eurostat), %. Джерело: [112]

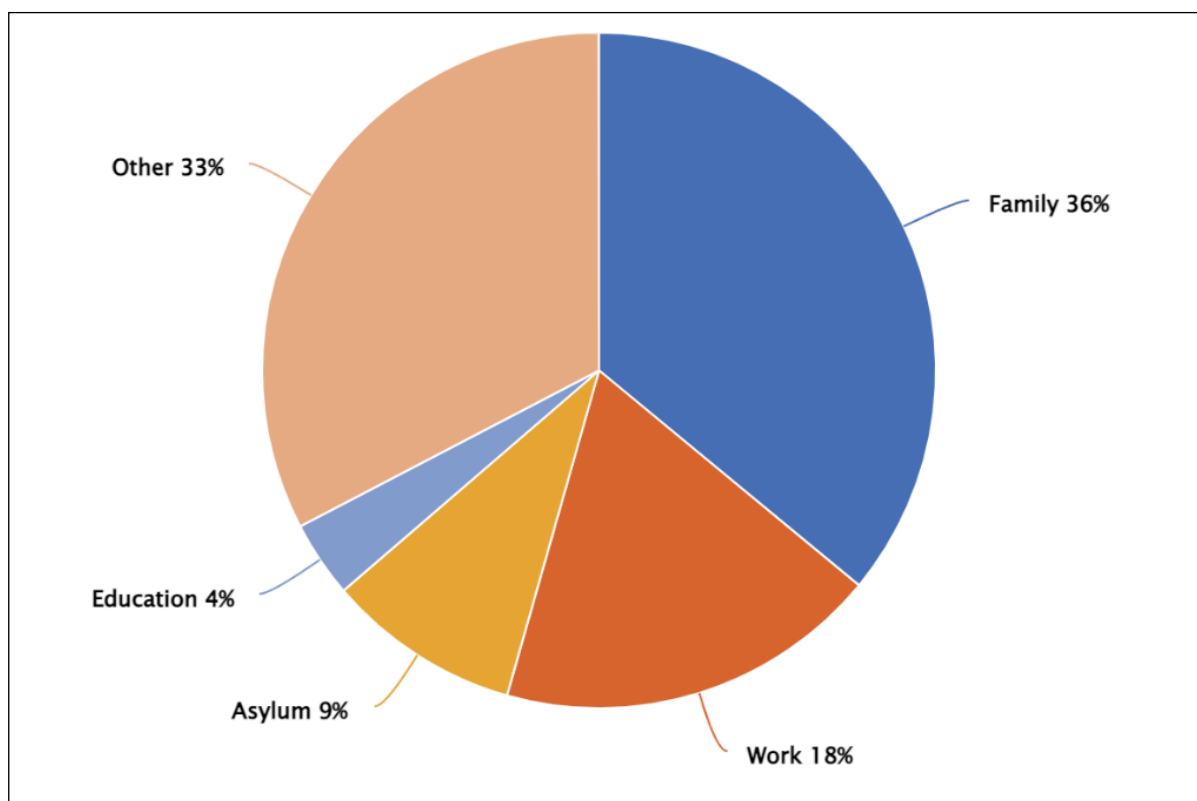
Дійсні дозволи на проживання в ЄС за причиною

Рис.Е. Дійсні дозволи на проживання в ЄС за причиною, %. Джерело: [78]

Загальна імміграція та еміграція порівняно з коливаннями середнього рівня безробіття, 2004-2009 рр.

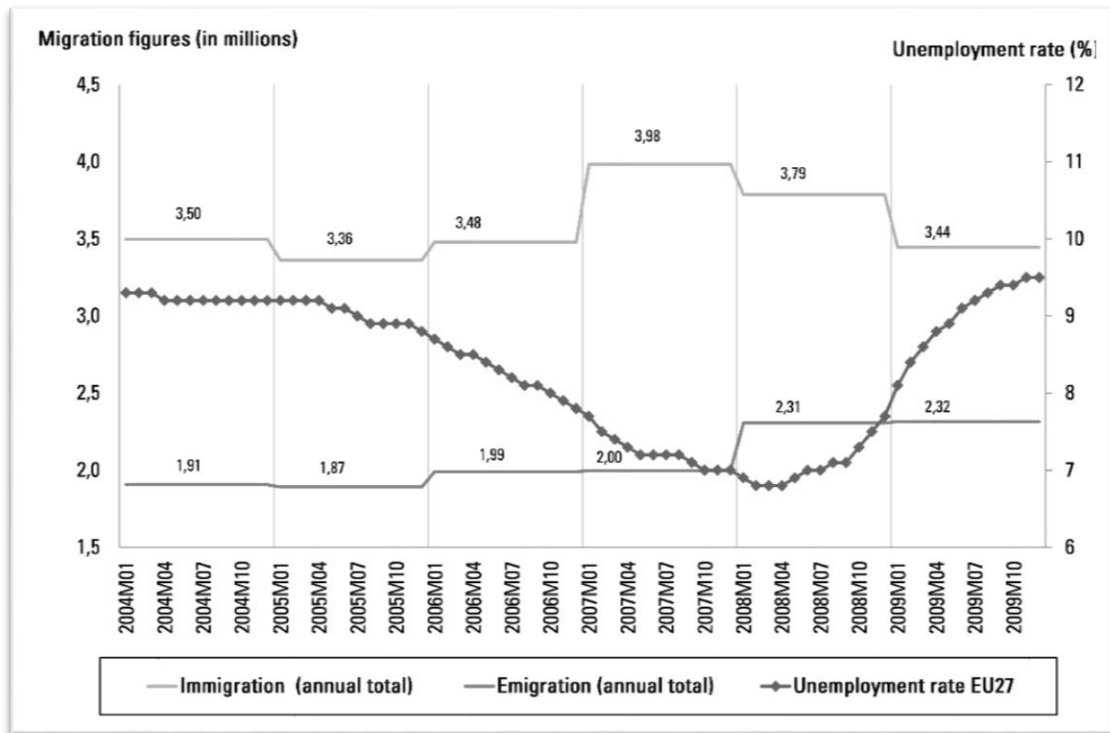


Рис.Ж. Загальна імміграція та еміграція порівняно з коливаннями середнього рівня безробіття, 2004-2009 рр.,%, млн. осіб. Джерело: [47]

Кількість мігрантів, які прибули до Європи Середземним морем в 2015 – 2017 рр.

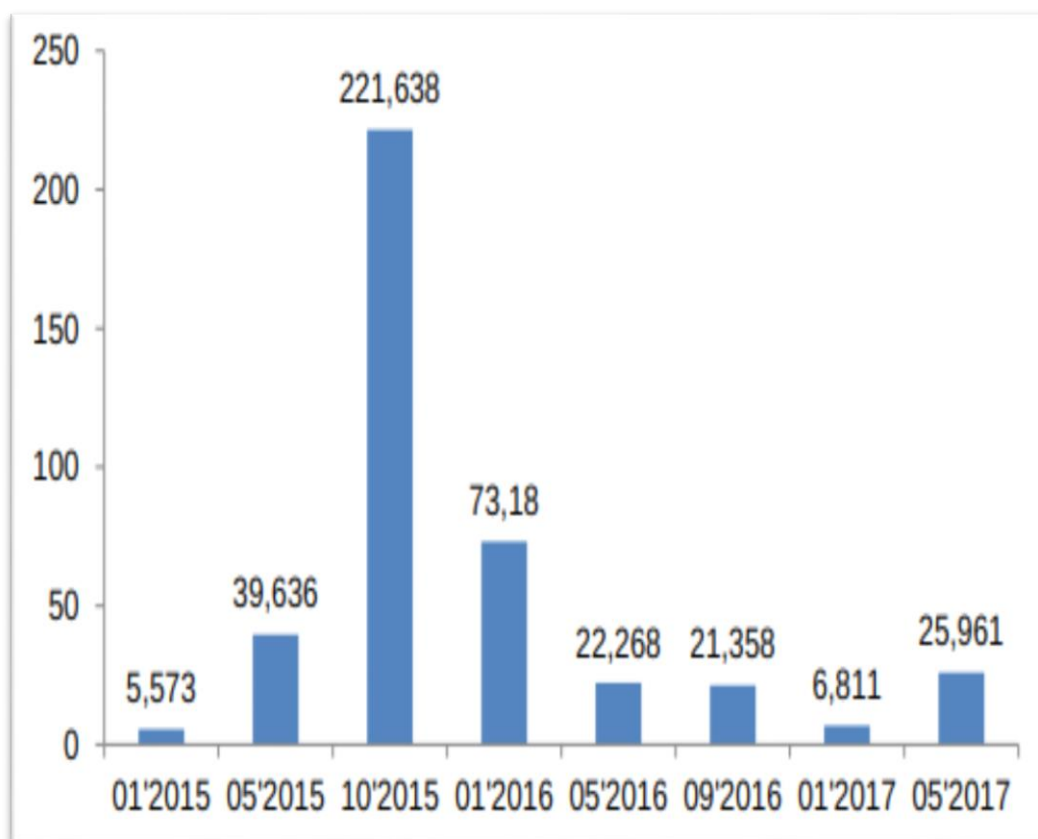


Рис.И. Кількість мігрантів, які прибули до Європи Середземним морем в 2015 – 2017 рр., тис. осіб. Джерело:[159]

Кількість українських біженців зі статусом тимчасового захисту в країнах Європи в 2022 році

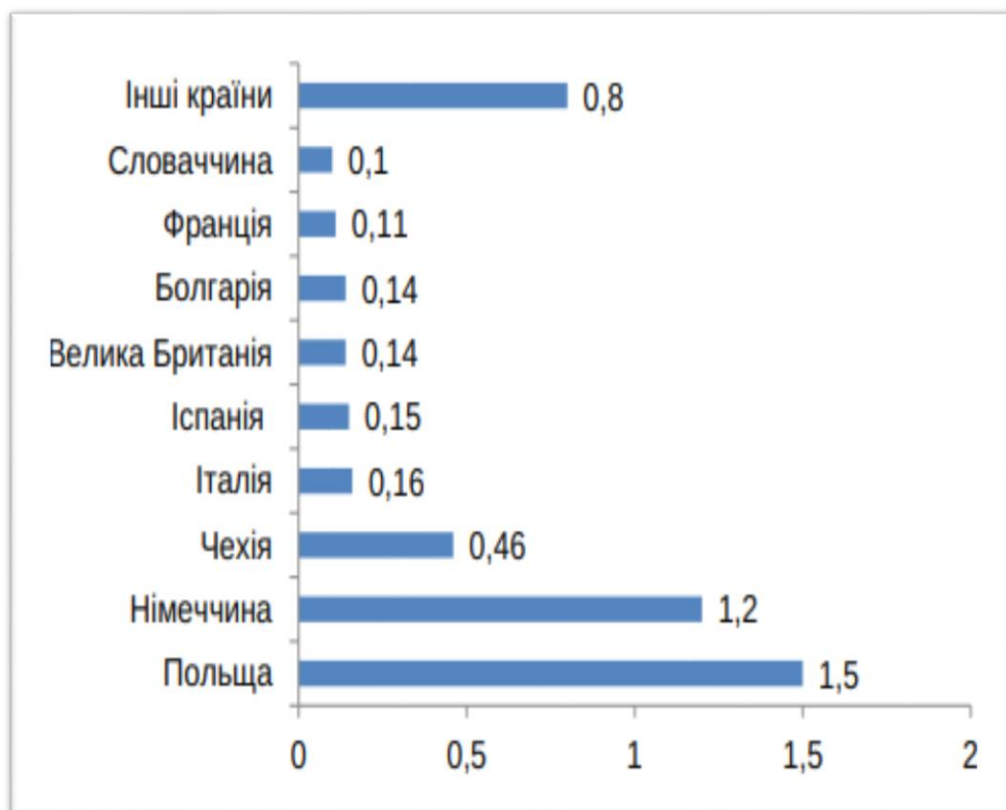


Рис.К. Кількість українських біженців зі статусом тимчасового захисту в країнах Європи в 2022 році, млн. осіб. Джерело: [113]

**Кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб та % з них які
прийняв Європейський Союз**

Показник	Кількість (мільйони)	Відсоток від загальної кількості
Біженці у світі (середина 2022 року)	32,5	-
Внутрішньо переміщені особи у світі (середина 2023 року)	53,2	-
Біженці в ЄС (кінець 2021 року)	<3,25	<10%
Біженці в ЄС (середина 2023 року, внаслідок війни в Україні)	>6,5	>20%

Табл.Л. Кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб та % з них які прийняв Європейський Союз, млн. осіб, %. Джерело: [92]

Десять країн, які приймають найбільше біженців, і ЄС (відносно загальної кількості осіб)

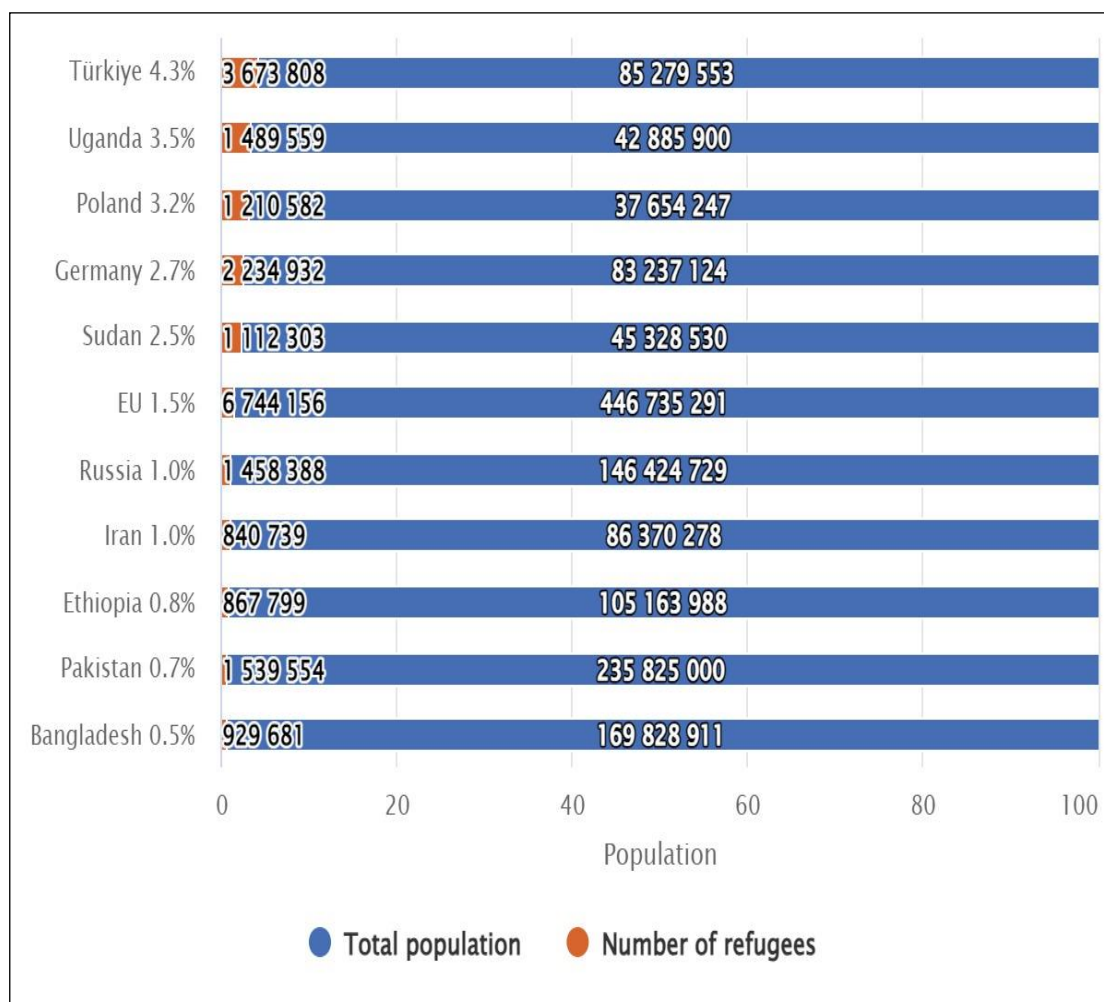


Рис.М. Десять країн, які приймають найбільше біженців, і ЄС (відносно загальної кількості осіб), осіб. Джерело: [78]

**Кількість нелегальних перетинів на кордонах Європейського Союзу з
2012 по 2021 рік**

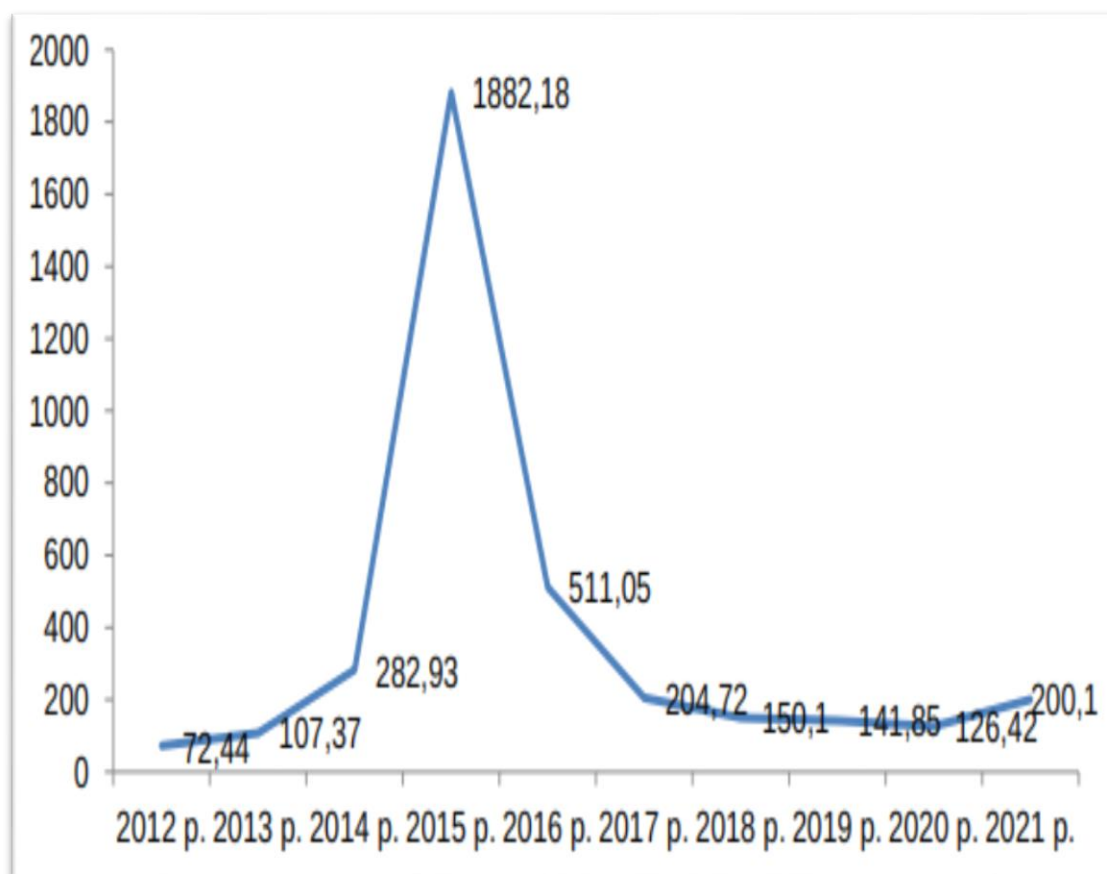


Рис.Н. Кількість нелегальних перетинів на кордонах Європейського Союзу з 2012 по 2021 рік, тис. осіб. Джерело: [64]

Додаток П

Основні міграційні маршрути для нерегулярних мігрантів до країн ЄС

Маршрути	Січень-жовтень 2022	Жовтень 2022	Жовтень 2021 / жовтень 2022	Країни походження мігрантів
Західнобалканський	128 400	22318	+159%	Сирія, Афганістан, Туреччина
Центральносередземноморський	85 000	13 000	+81%	Єгипет, Туніс, Бангладеш
Східносередземноморський	35 300	2882	+10%	Сирія, Афганістан, Нігерія
Західноафриканський	14 100	1803	-50%	Марокко, Синегал
Західносередземноморський	12300	1895	-2%	Алжир, Марокко, Сирія
Східний кордон	5229	441	-44%	Україна, Білорусь, Ірак

Табл.П. Основні міграційні маршрути для нерегулярних мігрантів до країн ЄС, осіб, %. Джерело: [35].

Кількість негромадян ЄС, які виїхали з України і були під тимчасовим захистом станом на кінець червня 2023 року

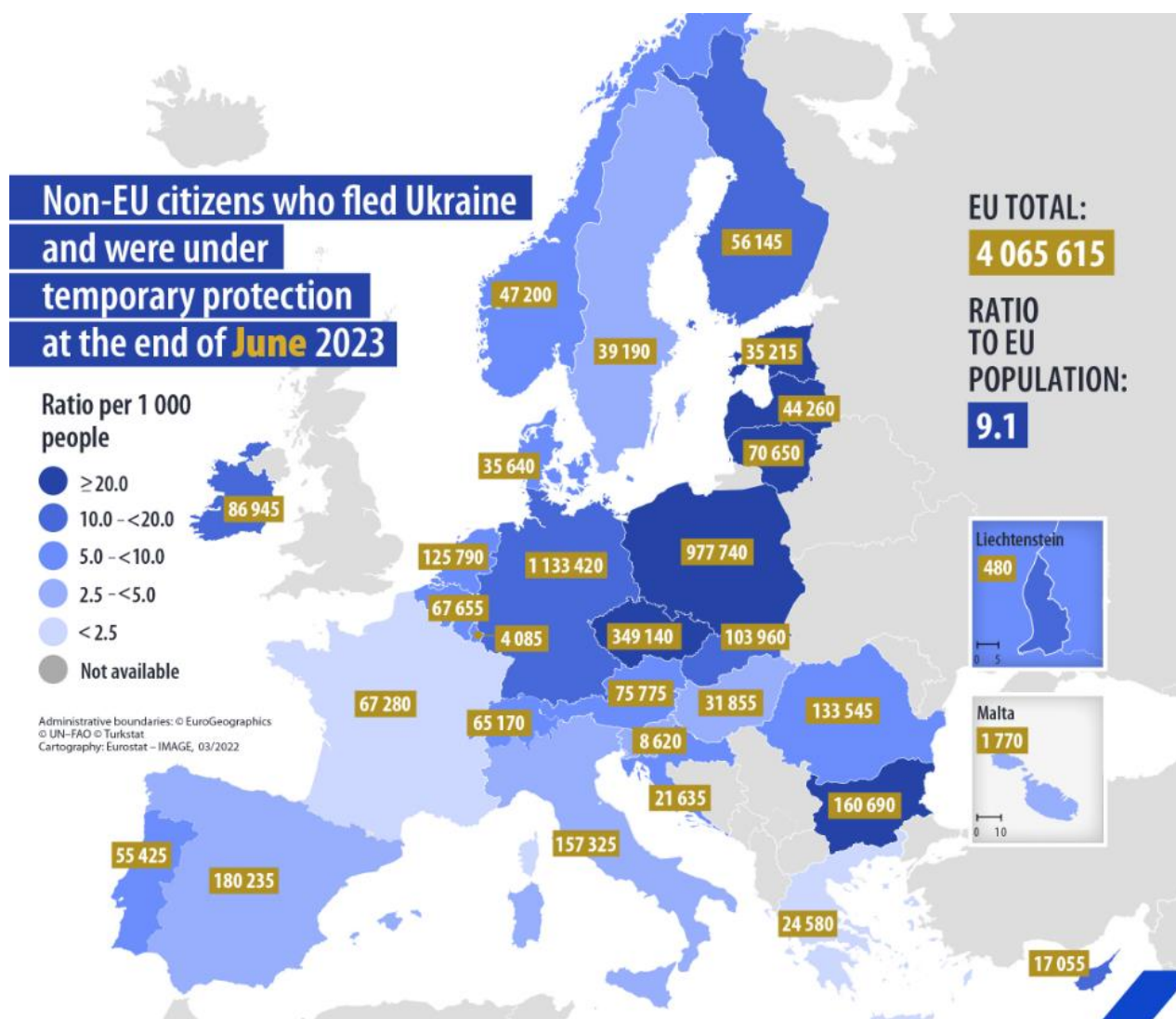


Рис.Р. Кількість негромадян ЄС, які виїхали з України і були під тимчасовим захистом станом на кінець червня 2023 року, осіб. Джерело: [1]

SUMMARY

The master's thesis **consists** of an introduction, four sections divided into ten subsections, conclusions, a list of references and appendices.

The introduction substantiates the relevance and novelty of the chosen research topic, defines the main goal and objectives of the work, its structure, object, subject, chronological framework, describes the research methodology and shows the practical significance of the work.

The first section, "Theoretical and Conceptual Foundations of the Study of Refugee Issues", is devoted to the study of conceptual and theoretical approaches to the study of refugee processes in the EU and the source base of the work.

The first subsection examines conceptual and theoretical approaches to the study of migration and refugee processes in the European Union.

Scholars have focused most of their attention on the study of migration processes, whereas the refugee process has been studied to a lesser extent. In the scientific field, the following theoretical schools of thought on the study of the above-mentioned processes have been distinguished: the Malthusian school, classical and neoclassical schools, economic, political, sociological, geographical and political science schools. Several approaches have been distinguished with regard to the study of the principles of granting refugee status to a person. The subsection also identifies theories and approaches to understanding the content of migration policy and analyses such concepts as "migration", "refugee" and "migration policy".

The second subsection describes the source base of the study, which is extensive and sufficient for a comprehensive study and analysis of the current situation with refugees in the EU member states.

It is divided into several categories, such as normative documents of international organizations, agreements and treaties between EU member states,

national legislation of EU member states in the field of refugee, statistical materials, and media materials.

The second section, "The Legal Framework for Ensuring the Protection of Refugee Rights in the EU", examines the legal acts that define the rights and ensure the protection of refugees in the EU, the rights and obligations of refugees as defined in these acts and the exercise of these rights.

The first subsection examines the legal framework for the protection of refugee rights formed on the basis of international and national legal acts.

The author identifies the following categories of legal acts: international acts adopted for the protection of human rights; international legal acts adopted on migration and refugees; treaties defining refugee rights in a particular area; bilateral treaties between EU member states; action plans, directives, and resolutions of the UN and the EU; national legislation of EU member states in the field of migration and refugee protection. The main disadvantage is the lack of a unified legislative framework that would be common to all EU member states.

The second subsection examines the rights granted to persons who have been granted refugee status or temporarily protected status in the EU and the obligations they must fulfil in connection with obtaining a certain status.

These persons are granted both general rights (the right to non-refoulement, the right to free movement, the right to asylum and citizenship, etc.) and such rights as the right to legal and medical assistance, employment, education, social protection, the right to family reunification, etc. The main obligations of refugees and temporarily protected persons are to comply with EU and national legislation of each member state and procedures for obtaining the relevant status.

A disadvantage was identified as the difference in the procedure for receiving asylum seekers in each EU member state and the administration of different asylum laws, with the exception of signed joint directives, agreements and treaties.

The third subsection examines the implementation of the rights of refugees and temporarily protected persons defined in the previous subsection.

The subsection provides statistical data on persons granted the status of temporarily protected person and refugee, analyses the employment process, the possibility of receiving education, the exercise of the right to access information, legal and medical assistance, and provides data on persons who have exercised the right to family reunification.

The author identified shortcomings in the implementation of the rights of persons granted asylum in the EU, which negatively affect the level of protection and integration of these persons.

The third section, "Peculiarities of Migration Processes in the European Union", examines in detail the economic and political factors of migration processes in the EU, the problems that have arisen as a result of the process of refugee movement to the EU and how the Russian-Ukrainian war has affected this process.

The first subsection analyses how economic and political factors influence migration processes in the EU.

Among the economic factors, economic instability and unemployment, as well as labor shortages in the EU countries were identified. The impact of the 2008 economic crisis on migration processes, namely on the number of economic migrants, the number of refugees in the EU, emigration and immigration, the structure of migration flows and the political component of the EU was considered. It was pointed out that the shortage of labor in the EU prompted European countries to facilitate economic migration of third-country nationals to the Union.

The political reasons for migration included geopolitical conflicts, political pressure and crises, and the need for safety and security due to political situations and regimes. The events in the Middle East, Georgia, the Arab Spring, the Israeli-Arab conflict, and the Russian-Ukrainian war were mentioned as military conflicts that affect the process of migration and refugees to the EU. The example of the crisis on the EU-Belarus border in 2021, provoked by the latter, is given as for the explanation of political pressure.

Taking into account the above, it is concluded that the peculiarities of migration and refugee processes in Europe are determined by a complex interplay of economic and political factors.

The second subsection examines the problems in the European Union that have arisen as a result of the process of refugee flows to EU member states.

The main problems include illegal migration, lack of common legislation and a unified refugee reception system, illegal employment, inability to cope with refugee crises (excessive burden on border countries, political division), long waiting periods for refugees at reception points and improper conditions for refugees in EU countries. The problems were analyzed using statistical data and the experience of EU countries in overcoming previous crises.

The third subsection analyses the impact of Russia's large-scale invasion of Ukraine in 2022 on the refugee situation in the EU policy and EU asylum policy.

The section provides statistics on the number of Ukrainian refugees accepted by the EU, analyses the actions and decisions taken by the Union after the start of the refugee influx and the policy of adaptation and integration of Ukrainians into European society. It also examines the impact of the Russian-Ukrainian war on the economic situation, attitudes towards democracy and the EU defense system. However, the 2022 crisis has highlighted a number of shortcomings in the asylum system, such as uneven distribution of refugees, unequal treatment of "European" and "non-European" refugees, and increased control at the EU borders, which sometimes violates the rights of third-country nationals.

Therefore, it was concluded that the European asylum system needs to be reformed.

The fourth section, "EU Refugee Policy: Main Approaches and Implementation", examines the approaches to implementing EU refugee policy, the means of combating illegal migration and ways to improve EU policies in the migration and asylum spheres.

The first subsection analyses the peculiarities of the EU countries' approaches to the implementation of refugee policy.

It is determined that the EU member states are divided into those who would like to implement refugee policy in accordance with their own legislation and those who see the future in international cooperation and unity. The approaches to the refugee problem in the EU were divided into preventive approaches and approaches to resolving the internal situation in the EU. It is concluded that the EU migration and refugee policy is developed on the basis of consensus between the Member States and joint decisions, with the aim of striking a balance between combating illegal migration and protecting the rights of migrants and refugees.

The second subsection examines the means of combating illegal migration in the EU and identifies ways to improve EU refugee policy.

It describes the means of counteracting illegal border crossings and suggests ways to solve the problem of refugees in the EU, analyzing the policies of the EU countries and their steps to improve the European system on refugee issues.

While researching the problem of refugees in the EU, the author of the master's thesis came to the following **conclusions**:

1. In the process of considering the conceptual and theoretical approaches to the study of the refugee process in the EU, the author identified the economic, multidisciplinary, immigration control and policy analysis approach, approaches of sociological, geographical and political science schools. Regarding the granting of refugee status to a person, the following approaches are defined: universalist, legal, systemic, identification and two-component. The source base of the research is extensive and includes normative documents of international organizations, agreements and treaties between EU member states, national legislation of EU countries in the field of refugee, statistical materials and media materials.

2. The legal framework for the protection of refugees' rights overlaps with the source base of the study and includes the following categories of documents: international acts adopted for the protection of human rights; international legal acts adopted on migration and refugees; treaties defining refugee rights in a particular area; bilateral treaties between EU member states; action plans, directives, and resolutions of the UN and the EU; national legislation of EU

member states in the field of migration and refugee protection. As for the legal status of refugees in the EU, they can be granted the status of a temporarily protected person and refugee status.

3. Among the main problems of the EU as a result of the refugee process are illegal migration, lack of common legislation and a unified refugee reception system, illegal employment, inability to cope with refugee crises, long waiting periods for refugees at reception points and improper conditions of stay for refugees in the EU.

4. The Russian-Ukrainian war had a significant impact on the EU countries that were able to accept such a large number of refugees and activate Directive 2001/55/EC for the first time. The crisis of 2022 has also given rise to a number of problems: excessive border controls, human trafficking, economic and energy instability, different treatment of refugees from Ukraine and non-European refugees. However, this influx of refugees has intensified the process of negotiating a New Migration and Asylum Pact, which began in 2020.

5. The study found that the views of EU member states on the implementation of asylum policy differ: some seek to be guided by their own legislation, while others are making efforts to build a single common refugee policy. In terms of addressing the refugee problem, we have distinguished between preventive approaches and approaches to resolving the internal situation in the EU. The former includes border control, cooperation with third countries and policy to encourage voluntary repatriation. The second group includes integration policy and control over the movement of refugees within the Union.

6. As for the ways to solve the refugee problem in the EU, the following were proposed: to unify migration and asylum legislation, to introduce border controls in the EU during the refugee crisis, to speed up the processing of asylum applications, to promote voluntary repatriation, to unify the system of issuing identification documents for refugees, to facilitate their legal employment, to distribute the responsibility for the distribution of refugees among the member states evenly and to increase assistance to third countries.